

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo:105002/I/2019/36069191757225476

**EKONOMIKA BULHARSKA A JEJ VÝVOJ PRED
VSTUPOM A PO VSTUPE DO EÚ**

Diplomová práca

2019

Bc. Lukáš Mihalcsak

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

EKONOMIKA BULHARSKA A JEJ VÝVOJ PRED
VSTUPOM A PO VSTUPE DO EÚ

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia

Študijný odbor: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Harakal'ová, PhD.

Bratislava 2019

Bc. Lukáš Mihalcsak

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že diplomovú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum: 21.03.2019

.....

Lukáš Mihalcsak

Pod'akovanie

Chcem sa pod'akovať vedúcej mojej diplomovej práce, Ing. Ľubici Harakaľovej, PhD. za cenné rady a odbornú pomoc, ktorú mi poskytla pri vypracovávaní práce.

ABSTRAKT

MIHALCSAK, Lukáš: *Ekonomika Bulharska a jej vývoj pred vstupom a po vstupe do EÚ.* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Harakaľová, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2019, 91 s.

Cieľom záverečnej práce je na príklade Bulharska identifikovať dopady vstupu krajiny do Európskej únie. Ďalej je našim cieľom porovnať stav základných makroekonomických veličín pred a po vstupe krajiny do EÚ. V závere práce bude našim cieľom zhodnotiť súčasný pokrok v rokovaní o prijatí eura a vstupe do schengenského priestoru. Práca je rozdelená do piatich kapitol a obsahuje 7 grafov a 7 tabuliek. Prvá kapitola je venovaná prehľadu základných politicko-ekonomických udalostí v dejinách krajiny s dôrazom na obdobie socializmu. Druhá kapitola charakterizuje ciele práce, metodiku a metódy skúmania. V tretej kapitole priblížime proces transformácie krajiny na trhovú ekonomiku a začiatky nadväzovania vzťahov s EÚ. Štvrtá kapitola poskytuje výsledky práce, teda porovnanie základných makroekonomických ukazovateľov pred a po vstupe do EÚ a zhodnotenie dopadu vstupu krajiny do EÚ na vybrané sektory ekonomiky. Záverečná kapitola sa zaoberá budúcnosťou krajiny, čo znamená hodnotenie dosiahnutého pokroku v otázke prijatia eura a vstupu do Schengenu. Výsledkom riešenia danej problematiky je skonštatovanie pozitívneho vplyvu vstupu do EÚ na ekonomiku Bulharska, a to aj napriek pretrvávajúcim problémom ako sú korupcia na najvyšších miestach alebo boj s organizovaným zločinom.

Kľúčové slová:

Bulharsko, Európska únia, transformácia, integrácia

ABSTRACT

MIHALCSAK, Lukáš: *Economy of Bulgaria and its development before and after joining the EU.* – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of international economic relations and economic diplomacy. – Supervisor of the thesis: Ing. Ľubica Harakaľová, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2019, 91 p.

The goal of the final thesis is to assess the impact of the country's accession to the European Union. Our next aim is a comparison of the basic macroeconomic indicators before and after the country's accession to the EU. At the end of the work, we focus on the assessment of the current progress in the negotiations on the adoption of the euro and entry into the Schengen area. The thesis is divided into five chapters and contains 7 graphs and 7 tables. The first chapter is devoted to the overview of the key political and economic events in the history of the country with emphasis on the period of socialism. The second chapter describes the objectives of the work, methodology and methods of research. In the third chapter, we approach the process of transforming the country into a market economy and the beginnings of establishing relations with the EU. The fourth chapter provides the results of the work, which means the comparison of the basic macroeconomic indicators before and after accession to the EU and the assessment of the impact of the country's entry into the EU on selected sectors of the economy. The final chapter deals with the future of the country, which means an assessment of the progress made on the adoption of the euro and entry into Schengen. As a result, we find the impact of EU accession on Bulgaria's economy positive, despite persistent problems such as high-level corruption or organized crime.

Key words:

Bulgaria, European Union, transformation, integration

Obsah

Zoznam tabuliek a grafov	8
Úvod.....	10
1 Historicko-ekonomický vývoj Bulharska do roku 1989.....	11
1.1 Významné historicko-ekonomické udalosti do začiatku 20. storočia	11
1.2 Obdobie dvoch svetových vojen	15
1.3 Nástup komunistov k moci a reformy hospodárstva podľa sovietskeho modelu	19
1.4 Dejiny Bulharska po roku 1953 počas vlády Todora Živkova	23
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	27
3 Obdobie transformačného procesu a približovania sa európskym hodnotám	29
3.1 Proces transformácie po páde komunizmu	29
3.1.1 Udalosti od pádu komunizmu po začiatok transformácie.....	30
3.1.2 Priebeh transformačného procesu.....	31
3.2 Proces integrácie Bulharska do Európskej únie	38
3.2.1 Asociačná dohoda s EÚ a predvstupový proces v druhej polovici 90.rokov	39
3.2.2 Predvstupové rokovania do EÚ	40
3.2.2.1 Prehľad negociačných kapitol.....	42
3.2.2.2 Pripomienky Komisie k predvstupovému procesu Bulharska.....	44
4 Bulharsko ako člen EÚ	47
4.1 Základné udalosti v politicko-ekonomickom vývoji krajiny po roku 2007	48
4.2 Porovnanie ekonomických ukazovateľov pred a po vstupe do EÚ	54
4.3 Dopad vstupu do EÚ na vybrané sektory ekonomiky.....	58
4.3.1 Poľnohospodárstvo	58
4.3.2 Priemysel	62
4.3.3 Služby	65
4.3.4 Boj s korupciou a tieňovou ekonomikou	67
5 Budúcnosť Bulharska v EÚ	70
5.1 Prijatie eura	70
5.2 Vstup do schengenského priestoru.....	73
Záver	77
Zoznam použitej literatúry.....	79

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľka č. 1: Množstvo peňazí v obehu vo vybraných krajinách východného bloku vyjadrené v miliardách domácej meny	19
Tabuľka č. 2: Porovnanie objemu investícií na pracovníka v privatizovaných a štátom riadených podnikoch v období rokov 1992-1995 (v dolároch v PPP).....	34
Tabuľka č. 3: Prehľad negociačných kapitol pri predvstupových rokovaníach s Bulharskom	42
Tabuľka č. 4: Základné informácie o krajine, popis makroekonomických ukazovateľov	46
Tabuľka č. 5: Vývoj deficitu štátneho rozpočtu a štátneho dlhu počas prvej vlády Bojka Borisova v rokoch 2009-2013.....	50
Tabuľka č. 6: Vývoj ekonomických ukazovateľov v rokoch 1997-2017	54
Tabuľka č. 7: Maastrichtské kritéria a ich plnenie v prípade Bulharska	71
Graf č. 1: Vývoj inflácie v Bulharsku v rokoch 1990-1999	33
Graf č. 2: Vývoj privatizácie podnikov v Bulharsku v rokoch 1993-2000.....	36
Graf č. 3: Percentuálny podiel jednotlivých foriem vlastníctva podniku v rokoch 1995-2000	37
Graf č. 4 Vývoj tempa rastu HDP v Bulharsku a Rumunsku v rokoch 2001-2017.....	49
Graf č. 5: Podiel investícií do poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote ekonomík EÚ v roku 2015	61
Graf č. 6: Úroveň priemyselnej produkcie Bulharska v rokoch 2000-2017	64
Graf č. 7: Medzinárodný obchod so službami v rokoch 2010-2017.....	66

Úvod

Začiatok 21. storočia znamenal aj nárast spolupráce štátov, kedy sa krajiny snažia efektívne využívať svoje zdroje a dochádza k celosvetovej deľbe práce. Začali tak vznikať integračné zoskupenia, ktorých cieľom je odstránenie obchodných bariér medzi jeho členmi a z toho vyplývajúce zvýšenie medzinárodného obchodu v rámci spoločenstva. Najlepším príkladom takejto formy spolupráce medzi krajinami je Európska únia, ktorá dosahuje najvyšší stupeň integrácie a je vzorom pre ostatné hospodárske bloky po celom svete.

Európska únia je integračné zoskupenie spájajúce krajiny s rovnakými hodnotami ako sú sloboda, rovnosť, demokracia a právny štát. Od začiatku formovania európskej integrácie prešlo viac ako 60 rokov, počas ktorých došlo k veľkému pokroku v spolupráci členských krajín. V súčasnosti je najväčšou výhodou členstva existencia jednotného trhu a princíp solidarity pri alokácii zdrojov z európskych fondov. Počas svojej existencie sa EÚ rozrástla zo 6 zakladajúcich členov na súčasných 28 krajín. V rámci predposledného rozširovania v roku 2007 pristúpili dve balkánske krajiny Bulharsko a Rumunsko, ktoré sa vyznačovali nižšou ekonomickou vyspelosťou ako zvyšné krajiny EÚ. Členstvo v integračnom zoskupení by malo začať proces konvergencie a postupného dobiehania ostatných členských krajín EÚ. Bulharsko je najmenej výkonnou ekonomikou v EÚ, preto sme sa na tomto príklade rozhodli analyzovať vplyv vstupu do EÚ na hospodárstvo krajiny.

Práca je rozdelená na 5 kapitol. V prvej kapitole priblížime základné politicko-ekonomické udalosti v dejinách Bulharska od začiatku osídľovania územia krajiny až po koniec socialistického režimu v roku 1989 so špeciálnym zameraním na druhú polovicu 20. storočia po druhej svetovej vojne. Druhá kapitola obsahuje ciele práce, metodiku a metódy skúmania. Tretia kapitola sa venuje transformácii bulharskej ekonomiky v 90. rokoch a priebehu formovania vzťahov medzi Bulharskom a EÚ, čo zahŕňa aj predvstupové rokovania v prvej polovici nultých rokov 21. storočia. V štvrtej kapitole sa zameriame na porovnanie vplyvu vstupu EÚ na vybrané odvetvia ekonomiky, pričom zoberieme do úvahy aj komparáciu makroekonomických ukazovateľov. V poslednej kapitole sa zaoberáme budúcnosťou krajiny v EÚ, a to v otázkach prijatia eura a vstupu do schengenského priestoru. V závere práce zhodnotíme progres krajiny po vstupe do EÚ a splnenie cieľov práce.

1 Historicko-ekonomický vývoj Bulharska do roku 1989

Bulharsko je jednou z najdlhšie obývaných krajín v Európe. Na území krajiny sa za stáročia vystriedalo mnoho vládnucich národov, ktoré formovali históriu tohto balkánskeho štátu. Od osídlenia Trákmi, cez grécku a rímsku nadvládu, príchod Slovanov a Prbulharov, v neposlednom rade avarske, mongolské a turecké výpady, toto všetko zanechalo stopu vo vývoji dnešného Bulharska. V tejto kapitole poskytneme stručný opis historicko-ekonomického vývoja krajiny do pádu komunizmu na konci osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia.

1.1 Významné historicko-ekonomické udalosti do začiatku 20. storočia

Prvé historické zmienky o národnostnom zložení obyvateľstva na Balkánskom polostrove pochádzajú z prác Homéra, Herodota a Strabóna.¹ V tejto dobe tu sídlili dve veľké indoeurópske etnické skupiny: na západe Ilýri a na východe Tráci, ku ktorým patrilo mnoho kmeňov, medzi inými Odrysovia, Marici a Serdovia². Tráci boli známi vybudovaním starovekých miest ako napr. Filippopolis (dnešný Plovdiv), Beroia (Stara Zagora) či Adrianopolis (Edirne). Historické bulharské územie bolo tvorené Moesiou (dnešné severné Bulharsko), Tráciou (dnešné juhovýchodné Bulharsko, severovýchodné Grécko a európska časť Turecka) a Macedóniou.³

V staroveku bolo územie Bulharska predmetom okupácie viacerých národov. V priebehu 7. – 6. storočia pred n.l. prebiehala na tomto území grécka kolonizácia, čo sa prejavilo vznikom mnohých gréckych osád na pobreží Egejského a Čierneho mora. V rokoch 279 - 278 pred n.l. sem vpadli Kelti, ktorí vyplienili celé územie dnešného Bulharska, Macedónska a Grécka. Potom nastalo obdobie rímskej nadvlády, ktoré trvalo prerušovane od 2. storočia pred n.l. až do prelomu 5. - 6. storočia n.l., kedy do tejto oblasti začali prichádzať Slovania a Prbulhari. Na konci 4. storočia bola oblasť Podunajska a Balkánu ohrozená

¹ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 11. ISBN 80-7106-404-1.

² Podľa Serdov bolo pomenované mesto Serdika, čo je dnes hlavné mesto Sofia.

³ AMORT, Čestmír. *Dějiny Bulharska*. Praha: Svoboda, 1980. s. 16 – 18

nájazdmi Hunov. Východorímska ríša⁴ si síce nadvládu na Balkánskom polostrove udržala, ale situácia sa zmenila následne s príchodom Slovanov a Bulharov.⁵

Slovania boli indoeurópskeho pôvodu a na prelome 5. a 6. storočia začali prichádzať do oblasti severného Podunajska. V priebehu celého šiesteho storočia podnikali Slovania vpády na územie Byzantskej ríše, ktorá najskôr atakom odolávala, ale neskôr musela okrem Slovanov brániť aj Avarov a Peržanov. Slovania tak medzitým bez väčšieho odporu osídľovali Tráciu, Macedóniu a grécke vnútrozemie. Slovania, ktorých viedol franský kupec Samo, začali kolonizovať balkánske územie až po Peloponéz a po odstránení avarskej nadvlády medzi Dunajom a Starú planinou⁶ vznikol zväz slovanských kmeňov. Po veľmi krátkej dobe došlo k splynutiu Trákov so Slovanmi a začala sa používať reč slovanských kmeňov.⁷

Zatiaľ čo sa na Balkáne začali presadzovať Slovania, tak sa na území medzi Dneprom, Volgou, Azovským a Čiernym morom vytvoril prabulharský kmeňový zväz a do povedomia sa dostal národ Prabulharov pod vedením náčelníka Kubrata. Po jeho smrti v roku 655 došlo k rozpadu zväzu na prabulharské kmene. V čele každého z nich stáli Kubratovi synovia, ktorí neboli jednotní a rozišli sa. Jeden z nich, Asparuch, však využil skutočnosť, že Byzantská ríša musela bojovať proti Arabom a v roku 681 sa dohodol na spojení so siedmimi slovanskými kmeňmi proti Byzancii, čím bol oficiálne vytvorený prvý bulharský štát.⁸

Prvá bulharská ríša bola zriadením, na ktorého čele stál chán. Ďalšími skupinami v prvom bulharskom štáte boli kmeňová šľachta, slobodní roľníci a otroci. Hlavným mestom štátu sa stala osada Pliska. Územie, kde sa Prabulhari rozšírili, osídľovali takisto slovanské kmene, avšak hlavnou politickou silou bola Byzantská ríša. K zlepšeniu vzájomných vzťahov došlo v roku 864, kedy Byzantínci prinútili bulharského kniežat'a Borisa I. Michala, aby prijal kresťanstvo. Nová viera pomohla zjednotiť Prabulharov aj Slovanov a rozšíriť kultúru a písomnosti písané v staroslovienskom jazyku.⁹ Boris I. Michal inicioval vytvorenie cyriliky,

⁴ Rímska ríša sa v roku 395 rozdelila na Východorímsku (neskôr nazývaná Byzantská ríša) a Západorímsku.

⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. s. 13-19. ISBN 80-7106-404-1.

⁶ Stará planina je územie dnešného severného Bulharska.

⁷ HOGARTH, David. *The Balkans: A History of Bulgaria - Serbia - Greece - Rumania and Turkey*. North Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013. s. 12-16. ISBN 978-1493650644

⁸ AMORT, Čestmír. *Dějiny Bulharska*. Praha: Svoboda, 1980. s. 37 – 39

⁹ VÁŇA, Zdeněk. *Svět dávných Slovanů*. Praha: Artia, 1983, s. 134. ISBN 3700883

zakladanie škôl vyššieho vzdelania v Preslavi a Ohride, čím sa Bulharsko stalo kolískou cyriliky a bulharsko-slovanskej kultúry. Preto sa obdobie jeho vlády a vlády jeho syna Simeona sa označuje aj ako zlatá doba bulharskej kultúry. Najväčší rozmach zažila prvá bulharská ríša práve za čias vlády Borisovho syna Simeona Veľkého. Ten viedol niekoľko úspešných vojen proti Byzantskej ríši a v roku 913 získal cársky titul. Po Simeonovej smrti roku 927 sa ríša postupne rozpadá a v roku 1018 je dobytá Byzantskou ríšou.¹⁰

Po období byzantskej nadvlády v rokoch 1018-1165 získalo Bulharsko opäť svoju nezávislosť a úlohu významnej regionálnej mocnosti. Počas vlády Ivana Asena II. nastalo druhé obdobie ekonomického a kultúrneho vzostupu. Hlavné mesto Tarnovo sa stalo politickým, hospodárskym, kultúrnym a náboženským centrom. Po smrti Ivana Asena II. bol bulharský štát oslabený výpadmi Mongolov, ktorí úspešne vpadli do Európy. Začiatkom 14. storočia sa síce podarilo zahnať Mongolov, avšak v druhej polovici storočia sa objavil nový súper – Osmanská ríša. Osmania postupne dobyli všetky časti bývalej druhej bulharskej ríše a po dobytí Vidinského cárstva v roku 1422 sa oficiálne začína obdobie osmanskej okupácie.¹¹

Počas viac ako štyroch storočí osmanskej nadvlády sa snažili Bulhari o oslobodenie prostredníctvom viacerých povstaní, pričom medzi najznámejšie patria povstania v Tarnove v rokoch 1598, 1686 a 1835, Karposhi v roku 1689, Niši v roku 1737 a Vidíne v roku 1850. Bulhari boli považovaní za občanov s nižším spoločenským postavením v rámci osmanského systému a boli nútení platiť vyššie dane ako moslimovia. Vodcom oslobodzovacieho hnutia bol Vasil Levski, ktorý kázal jeho boj za čistú a posvätnú republiku, v ktorej Bulhari, Turci, Židia a iní budú mať rovnaké práva vo všetkých aspektoch.¹²

V 18 - 19. storočí zaznamenalo Bulharsko obdobie ekonomického rastu známeho aj ako „bulharské obrodenie“. Bulhari predávali ručne vyhotovované výrobky a priemyselné tovary po celej ríši. Takisto skupovali okolité polia, aby na nich udržiavali svoje farmy. Okrem toho bol vyvinutý autonómny bulharský školský systém. Najprv to boli cirkvou

¹⁰ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s. 11-13. ISBN 978-0-313-38446-2.

¹¹ IVANOV, Lyubomir. *Bulgaria: Bezmer and adjacent regions – Guide for American military*. Sofia: Multiprint Ltd., 2007. s. 9. ISBN 978-954-90437-8-5

¹² CRAMPTON, Robert J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997. s. 122-123. ISBN 0-521-56183-3.

podporované základné školy, ktorých cieľom bolo zabezpečiť základnú gramotnosť a neskôr pokročilé školy a bulharské kultúrne komunitné centrá tzv. čítalište. Týmto spôsobom sa v Bulharoch pomaly vzbudzovala národná hrdosť a identita, vďaka čomu sa začalo budovať národnooslobodzovacie hnutie.¹³

V roku 1876 sa uskutočnila konferencia v Konštantinopole kde sa európske mocnosti¹⁴ dohodli na uznaní nároku bulharského obyvateľstva na vlastné územie. Podnetom na uskutočnenie konferencie bolo tzv. „Aprílové povstanie“, ktoré sa uskutočnilo v meste Plovdiv v roku 1876. Osmanský sultán však nesúhlasil so stratou bulharského územia, čo vyústilo do rusko-tureckej vojny, ktorej výsledkom bola porážka Turecka a Sanstefanský mier podpísaný 3. mája 1878¹⁵.

Po Berlínskom kongrese, ktorý sa taktiež konal v roku 1878, bolo Bulharsko uznávané len ako autonómne kniežatstvo, pričom oblasti južne od pohoria Stará Planina až po hranicu dnešného Grécka boli súčasťou autonómnej provincie Východná Rumélie. Po Plovdivskom prevrate z roku 1885 však dochádza k spojeniu týchto dvoch oblastí, a to aj napriek veľkej nevôli Srbska. To vyústilo vo vojnu, ktorú Bulhari vyhrali. Veľké mocnosti však potom vypracovali novú dohodu, podľa ktorej boli na území Bulharska dva samostatné subjekty, na ktorých čele stál knieža Bulharska. V roku 1908 napokon princ Ferdinand oznámil úplnú nezávislosť Bulharska. Vznikla tak medzinárodne uznaná konštitučná monarchia na čele s cárom Ferdinandom I. Bulharským. Hlavným mestom monarchie sa stala Sofia.¹⁶

Ústup Osmanskej ríše vyvolal záujem balkánskych krajín o rozšírenie ich územia, čo vyvolalo dve balkánske vojny ešte pred začiatkom prvej svetovej vojny. V prvej balkánskej vojne bojovalo Bulharsko po boku Srbska, Čiernej Hory a Grécka proti Osmanskej ríši. V tejto vojne bola aliancia úspešná, avšak Bulharsko nebolo spokojné s územnými ziskami. Preto vypukla o rok neskôr druhá balkánska vojna, v ktorej sa vytvorila protibulharská koalícia, do ktorej sa zapojilo Srbsko, Čierna Hora, Rumunsko a dokonca aj Osmanská ríša.

¹³ IVANOV, Lyubomir. *Bulgaria: Bezmer and adjacent regions – Guide for American military*. Sofia: Multiprint Ltd., 2007. s. 10. ISBN 978-954-90437-8-5

¹⁴ Išlo o tieto štáty: Veľká Británia, Nemecko, Rakúsko-Uhorsko, Francúzsko, Taliansko a Rusko

¹⁵ 3. máj je v súčasnosti aj národným dňom Bulharska

¹⁶ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s. 35-40. ISBN 978-0-313-38446-2.

Výsledkom bola drvivá porážka Bulharov a strata väčšiny územných ziskov z predchádzajúcej vojny vrátane prístupu k Egejskému moru. Bulharsko muselo odstúpiť Rumunsku územie, ktoré sa nazýva Dobrudža¹⁷. Druhá bulharská vojna, trvajúca od júna do augusta 1913, tak stanovila územné usporiadanie na balkánskom polostrove pred prvou svetovou vojnou.¹⁸

1.2 Obdobie dvoch svetových vojen

Prvá svetová vojna sa začala atentátom na následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda d'Este, ktorý sa odohral 28. júna 1914. V októbri 1915 Nemecko presvedčilo Bulharsko, aby sa pridalo na stranu Trojspolku¹⁹, za čo im prisľúbilo možnosť rozšíriť svoje územie. Bulharsko vložilo obrovskú silu do vojny, keďže 4,5-miliónový národ dokázal zmobilizovať armádu, ktorá mala 885 000 vojakov.²⁰ Aj napriek kvalitnejšej armáde, ako mali v tom čase krajiny Dohody²¹, sa krajina nedokázala ubrániť na Balkánskom fronte, čo bolo spôsobené znížením úsilia spojencov na tomto fronte. Navyše blokáda štátov Dohody spôsobila závažný nedostatok jedla, pričom tento stav hraničil s hladomorom. V septembri 1918 vstúpili do Bulharska francúzske a britské vojská a Bulharsko podpísalo prímerie. V októbri 1918 Ferdinand abdikoval, pričom ho nahradil jeho syn Boris III. Bulharsko bolo nútené podpísať Neuillskú mierovú zmluvu, podľa ktorej muselo odstúpiť oblasť Caribrodu, Bosilegradu a Strumice Srbsku a pobrežie Stredozemného mora Grécku. Takisto muselo platiť reparácie²² a nemohlo mať viac ako 20 000 vojakov v armáde.²³

¹⁷ Dobrudža je územie, ktoré je dnes rozdelené medzi Rumunsko a Bulharsko. Rozprestiera sa medzi dolným tokom Dunaja a Čiernym morom, ktorého súčasťou je aj delta Dunaja a pobrežie Čierneho mora. Delí sa na severnú a južnú Dobrudžu, pričom severná patrí Rumunsku a južná Bulharsku. Súčasnú územnú úpravu je definované Craiovskou zmluvou z roku 1940, kedy bolo Rumunsko prinútené nacistickým Nemeckom vrátiť oblasť južnej Dobrudže Bulharsku.

¹⁸ CRAMPTON, Robert J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997. s. 135-137. ISBN 0-521-56183-3.

¹⁹ Trojspolok bol vojenský spolok štátov, do ktorého patrili Nemecko, Rakúsko-Uhorsko a Taliansko.

²⁰ CRAMPTON, Robert J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997. s. 138. ISBN 0-521-56183-3.

²¹ Dohoda bola vojenská aliancia, do ktorej patrili Veľká Británia, Francúzsko a Rusko.

²² Tieto reparácie boli zrušené v roku 1932.

²³ IVANOV, Lyubomir. *Bulgaria: Bezmer and adjacent regions – Guide for American military*. Sofia: Multiprint Ltd., 2007. s. 13. ISBN 978-954-90437-8-5

Vo voľbách v roku 1919 získali najväčší podiel hlasov Komunistická a Agrárna strana, ktoré boli proti vstupu Bulharska do vojny. Premiérom sa stal Alexander Stambolijski, ktorý založil stranu Bulharský národný poľnohospodársky zväz. V decembri 1919 komunisti a sociálni demokrati spojili svoje sily a vyhlásili generálny štrajk. Premiér Stambolijski však zatkol vodcov štrajku a štrajk bol odvolaný 5. januára 1920. V roku 1922 vytvorili niektorí nespoľahliví vojenský dôstojníci organizáciu nazvanú Vojenská liga. O rok na to skupina sprisahancov vrátane členov Vojenskej ligy zorganizovala prevrat v krajine a premiér Stambolijski bol zavraždený. V septembri toho istého roku prebehlo povstanie komunistov, ktoré však nebolo úspešné a komunistická strana sa stala ilegálnou.²⁴

Novú vládu vytvoril Aleksandar Cankov, avšak už v roku 1926 bol Cankov nahradený Andrejom Liapčevom. Na začiatku 30. rokov 20. storočia bola v krajine hospodárska kríza. Príjmy roľníkov klesli o polovicu a nezamestnanosť v mestách sa zvýšila, čo viedlo k veľkej nespokojnosti obyvateľstva. V roku 1934 sa uskutočnil prevrat iniciovaný Vojenskou ligou pod vedením Damiana Velčeva a politickým zoskupením Zveno, ktoré viedol Kimon Georgiev.

Prevratom sa začalo krátke obdobie autokratického režimu pod vedením Kimona Georgieva, kedy sa zaviedla cenzúra tlače, umenia a organizovania mládežníckych podujatí. Politické strany a odbory boli rozpustené, fungovať mohli len tie odbory, ktorých predstavitelia boli odsúhlasení centrálnou vládou. Banky boli centralizované prostredníctvom série reforiem, ktoré o. i. zahŕňali aj zlúčenie devätnástich komerčných bánk do Bulharskej úverovej banky. Takisto sa znížil počet miest a obcí a na čele každej z nich stála centrálnou vládou zvolená osoba.²⁵ V tomto období bolo pre Bulharsko najväčším vzorom fašistické Taliansko²⁶ pod vedením Benita Mussoliniho.

Jediná otázka, na ktorej sa predstavitelia Zvena a Vojenskej ligy nevedeli dohodnúť, bolo rozhodnutie o tom, akým smerom sa má uberať krajina. Velčev bol zástancom vytvorenia republiky a chystal sa vypracovať novú ústavu, o ktorej sa hovorilo, že zredukuje moc kráľa

²⁴ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s. 63-67. ISBN 978-0-313-38446-2.

²⁵ KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. s. 303. ISBN 65-009-62

²⁶ Veľmi dobré vzťahy Bulharska s Talianskom boli spečatené svadbou Borisa III. s talianskou princeznou.

a šľachty. V januári 1935 sa však monarchistom podarilo zvrhnúť moc a v apríli toho istého roku vymenoval kráľ nového premiéra Andreia Tosheva. V roku 1936 Boris III. rozpustil Vojenskú ligu a prisľúbil návrat k ústavnej vláde. Bulharsko si v medzinárodných vzťahoch upevňovalo vzťahy s Talianskom a Nemeckom, avšak kráľ bol zástancom mieru v Európe a vyhlásenia neutrality v prípade vzniku vojenského konfliktu.²⁷

Po vypuknutí druhej svetovej vojny v septembri 1939 tak Boris III. okamžite vyhlásil neutralitu Bulharska. Hneď o mesiac navrhli Sovieti Pakt sovietsko-bulharskej vzájomnej spolupráce, ktorý zahŕňal sovietsku podporu bulharského nároku na južnú Dobrudžu patriacu Rumunsku. Túto ponuku kráľ odmietol. V roku 1940 však súhlasil s podpísaním obchodnej zmluvy so Sovietskym zväzom, ktorá zahŕňala dovoz sovietskych kníh, novín a filmov. Po tom, čo nemecké vojská obsadili Francúzsko a Škandináviu, tak Stalin vyžadoval kompenzáciu na východe, vďaka čomu bola podpísaná Craiovská zmluva. Podľa nej muselo Rumunsko vrátiť Bulharsku územie južnej Dobrudže.²⁸

Bulharsko vstúpilo do vojny 1. marca 1941 podpisom dohody, podľa ktorej sa stalo členom nemecko-taliansko-japonskej aliancie. Po vpáde Nemecka na sovietske územie sa však Hitler neúspešne obracal na kráľa so žiadosťou o vojenskú pomoc. Kráľ Boris takisto odmietol deportovať okolo 50 000 židov žijúcich v Bulharsku, čím im zachránil život. Po návšteve Hitlera v roku 1943 sa ale jeho zdravotný stav náhle zhoršil a o dva týždne neskôr zomrel. Nasledovníkom bol jeho šesťročný syn Simeon II., čo viedlo k sfornovaniu regentskej vlády, ktorej členmi boli bývalý premiér Filov, princ Kiril a generál Mihov.²⁹

Koncom roka 1943 bolo Taliansko na pokraji porážky na západnom fronte a po presunutí nemeckých vojsk na východný front muselo Bulharsko čeliť bombardovaniu zo strany aliancie. Bombardovanie Sofie v marci 1944 prinieslo obrovský chaos, krajina trpela nedostatkom jedla podobne ako v prvej svetovej vojne. Nedostatok jedla zapríčinil infláciu a rozkvet čierneho trhu, keďže ceny vzrástli 9-násobne³⁰ pri porovnaní s cenami pred vojnou.

²⁷ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 165-166. ISBN 0-521-56183-3

²⁸ Ibid s. 170-171.

²⁹ AMORT, Čestmír. *Dějiny Bulharska*. Praha: Svoboda, 1980. 764 s.

³⁰ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 172. ISBN 0-521-56183-3

Bulharský premiér Božilov sa rozhodol abdikovať, a to najmä kvôli klesajúcej podpore obyvateľstva a tlaku na jeho odchod.

Nástupcom na poste premiéra sa stal Ivan Bagryanov, ktorý krátko po nástupe do úradu vyhlásil neutralitu, udelil amnestiu všetkým politickým väzňom a zrušil všetky antižidovské zákony. 30. augusta 1944 však oznámili zástupcovia ZSSR, že už nebudú rešpektovať neutralitu Bulharska, a to i napriek tomu, že 5 dní predtým nariadil Bagryanov evakuáciu nemeckých vojsk. Bagryanov bol nahradený Konstantinom Muravievom, predstaviteľom agrárnej strany, ktorý vyhlásil neutralitu a obmedzil diplomatické styky s Nemeckom. V krajine sa uskutočnili štrajky, kde dávali ľudia najavo svoje sympatie k sovietskemu režimu.³¹

Sovietsky zväz vyhlásil Bulharsku vojnu a 8. septembra 1944 sa vylodil na čiernomorskom pobreží, kde ich nečakal žiadny odpor. O deň neskôr sa odohral štátny prevrat, po ktorom sa moci v krajine ujal Vlastenecký front³² na čele s Kimonom Georgievom. 17. septembra bol predstavený vládny program, ktorý zdôrazňoval nadviazanie čo najužších spojeneckých vzťahov so Sovietskym zväzom, čomu nasvedčovali aj nasledovné hospodárske opatrenia: zrušenie súkromných a štátnych monopolov, podpora družstevných hnutí, pridelenie pôdy malým roľníkom a bezzemkom a kontrola súkromného kapitálu.³³

28. októbra 1944 podpísalo Bulharsko dohodu o prímerí so Sovietskym zväzom, USA a Veľkou Britániou, čo však ešte neznamenalo koniec vojny. Bulharsko sa totiž zaviazalo, že prispeje k rýchlemu koncu vojny tým, že nasadí svoju armádu do boja proti fašistom, čím si vydobyje právo na spravodlivejšiu mierovú zmluvu. Oslobodzovacích bojov v Juhoslávii, Maďarsku a Rakúsku sa napokon zúčastnilo 450 000 bulharských vojakov, pričom až 30 000

³¹ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s. 124-126. ISBN 978-0-313-38446-2

³² Vlastenecký front bolo politické hnutie, ktoré vzniklo prvýkrát v roku 1941, avšak nemalo dostatočnú podporu iných politických strán. Druhýkrát sa sformovalo v roku 1942 a zahŕňalo komunistov, členov hnutia Zveno, sociálnodemokratickú frakciu a ľavicových agrárnikov. Vlastenecký front zdieľal svoju propagandu prostredníctvom rádia, kde prezentoval svoj program. Tento program zahŕňal vyhlásenie neutrality, stiahnutie bulharských vojsk z boja proti juhoslávskym partizánom, zákaz vývozu jedla do Nemecka, garanciu riadneho životného štandardu pre všetkých obyvateľov a zákaz všetkých fašistických organizácií. Slabinou hnutia bola slabá vojenská sila, nakoľko partizánske oddiely nemali až do roku 1944 veľkú silu.

³³ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 180-181. ISBN 0-521-56183-3

vojakov zahynulo v týchto bojoch. Táto skutočnosť bola potom zohľadnená aj v mierovej zmluve, ktorá bola podpísaná 10. februára 1947 v Paríži.³⁴

1.3 Nástup komunistov k moci a reformy hospodárstva podľa sovietskeho modelu

Po konci druhej svetovej vojny sa v Bulharsku začal politický boj o moc v krajine. V tomto boji mali hneď od začiatku navrch komunisti, ktorí po získaní kľúčového ministerstva spravodlivosti začali súdne procesy s vojnovými zločincami a prívržencami fašizmu, ktorí boli odsúdení alebo vyslaní do pracovných táborov. Po odstránení pravicových oponentov sa komunisti zamerali na rozkol ľavicových partnerov vo vláde. Podarilo sa im rozdeliť sociálnodemokratickú a agrárnu stranu na pro a antikomunistické frakcie a v následných sporoch súd rozhodol o tom, že vlastníctva oboch strán patria prokomunistickým frakciám. Okrem toho komunisti ovládali rádio a niekoľko novín. Ich popularita stúpala obrovskou rýchlosťou, kedy počet členov vzrástol z 15 000 v októbri 1944 na 250 000 o rok neskôr.³⁵ K tomuto prispelo ich napojenie na Sovietsky zväz, čo bolo v tej dobe veľmi prospešné, nakoľko tradičná rusofília bulharského obyvateľstva bola ešte znásobená vojnovými zločinmi nacistického Nemecka.

V roku 1946 sa v priebehu mesiaca uskutočnili dve dôležité udalosti povojnovej histórie Bulharska. Najprv sa v septembri 1946 uskutočnilo referendum, ktorého výsledok spôsobil zánik monarchie a vznik republiky. Neploetý cár Simeon II. s matkou boli nútení ujsť do vyhnanstva. V októbri sa konali voľby do Veľkého národného zhromaždenia, v ktorých získal Vlastenecký front 364 kresiel a opozícia len 101. Navyše zástupcovia komunistov získali 277 kresiel, čím si zaistili kontrolu nad Národným zhromaždením.³⁶

V júni 1947 bol zatknutý hlavný predstaviteľ antikomunistickej frakcie agrárnej strany Nikola Petkov a o dva mesiace bol v zinscenovanom súdnom procese odsúdený na smrť. Smrť

³⁴ KOLÁŘ, Josef. *Bulharsko na cestě k socialistické revoluci*. Praha: Academia, 1987, s. 101-104

³⁵ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 184-185. ISBN 0-521-56183-3.

³⁶ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 186-187. ISBN 0-521-56183-3.

Petkova zapríčinila zánik opozície a v decembri 1947 bola prijatá komunistická ústava, ktorá bola vypracovaná v Sovietskom zväze. Táto ústava bola označovaná aj ako Dimitrovská ústava, keďže o jej prijatie sa významnou mierou pričínil líder komunistov Georgi Dimitrov, ktorý sa po návrate zo Sovietskeho zväzu v roku 1945 stal premiérom krajiny.³⁷

Čo sa týka ekonomickej situácie, Bulharsko sa nachádzalo v lepšom stave ako ostatné stredo a východoeurópske krajiny. Príčinou bola skutočnosť, že Bulharsko nebolo tak vojensky zdecimované ako iné krajiny a nemuselo platiť vysoké reparácie ako napr. Maďarsko alebo Rumunsko. Už v roku 1946 dosiahlo Bulharsko 120% priemyselnej produkcie z roku 1938 a v roku 1948 to už bolo dokonca 170%. Bulharsko bolo jedinou krajinou budúceho socialistického bloku, ktoré nedostalo pomoc od UNRRA³⁸. Príčinou bol status bývalej nepriateľskej krajiny a rýchly odklon krajiny k východnej socialistickej orientácii. Pre porovnanie, napr. Československo obdržalo pomoc v hodnote 261,3 mil. dolárov, Juhoslávia 415,6 mil. dolárov a Poľsko 477,9 mil. dolárov.³⁹

Tabuľka č. 1: Množstvo peňazí v obehu vo vybraných krajinách východného bloku vyjadrené v miliardách domácej meny

Štát	1938	1944	1945	1946	1947
Bulharsko	2,80	45,8	43,7	42,0	41,1*
Maďarsko	0,966	12,424	765,446	1,024*	2,099
Poľsko	1,046	X	26,3	58,9	89,6
Rumunsko	34,90	357	1213	6118	48452*

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Economic Survey of Europe Since the War.

³⁷ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s. 130-135. ISBN 978-0-313-38446-2.

³⁸ Správa Spojených národov pro pomoc a obnovu (z anglického United Nations Relief and Rehabilitation Administration – UNRRA) bola medzinárodná organizácia, ktorá existovala v rokoch 1943-1948 a jej cieľom bolo plánovať a poskytovať pomoc obetiam vojny a to formou poskytovania potravín, odevov, zdravotných potrieb a nástrojov pre obnovu poľnohospodárstva a priemyslu. Celková pomoc východoeurópskym krajinám dosiahla hodnotu 1,2 mld dolárov.

³⁹ KASER, Michael Charles – RADICE, Edward Albert. *The Economic History Of Eastern Europe 1919-1975*. Oxford: Clarendon, 1986. s. 523. ISBN 0-19-828445-4.

Tabuľka č.1 zobrazuje množstvo peňazí v obehu v Bulharsku a v ďalších vybraných východoeurópskych krajinách. Z tabuľky vyplýva, že Bulharsko ako jediné z týchto krajín nemalo po vojne problémy s nárastom množstva peňazí v obehu, nakoľko sa v rokoch 1944-1947 jeho zásoba peňazí znižovala. Ostatné krajiny zvyšovali zásobu peňazí v obehu, pričom najdrastickejšie sa inflácia prejavila v Maďarsku v roku 1945 a o dva roky neskôr v Rumunsku. Reakciou oboch krajín bola menová reforma, ktorá sa v Maďarsku uskutočnila v roku 1946 a v Rumunsku o rok neskôr.

Aj napriek tomu, že Bulharsko nemalo problémy s infláciou, sa v roku 1947 uskutočnila menová reforma. Všetky bankovky museli byť uložené na bežnom alebo sporiacom účte, pričom maximom bolo 40 tisíc levov na domácnosť, čo sa rovnalo približne jej mesačným nákladom. Z toho vyplýva, že mnoho domácností prišlo o väčšinu svojich úspor. Bankové inštitúcie autorizované Bulharskou národnou bankou mohli vydávať bankové šeky vo vopred stanovaných hodnotách a každá banka bola povinná tieto šeky prijať. Bola stanovená hodnota, nad ktorou museli byť všetky platby realizované pomocou bankových šekov alebo prevodu na účet. Mzdy a dôchodky boli vyplácané v hotovosti. V dôsledku menovej reformy klesla ponuka peňazí o dve tretiny.⁴⁰

Bulharsko sa tak od roku 1947 definitívne ubralo prosovietskym smerom. Podiel štátnych podnikov sa rapídne zvýšil z 16% v roku 1947 na 95% v roku 1948.⁴¹ Príčinou bol zákon z decembra 1947, ktorý nariadil znárodnenie takmer všetkých podnikov. Okrem toho sa za jeden rok dostalo Bulharsko z vyrovnanej obchodnej bilancie na pasívnu obchodnú bilanciu v hodnote 30 miliónov dolárov, čo bolo znakom zvýšenia závislosti na ZSSR.⁴²

V decembri 1948 sa uskutočnil piaty sjazd komunistickej strany, na ktorom došlo k premenovaniu strany – z Bulharskej robotníckej strany na Bulharskú komunistickú stranu (ďalej len BKS). Prvým generálnym tajomníkom sa stal Georgi Dimitrov, vtedajší premiér a hlavný ideológ prvej komunistickej ústavy. Najdôležitejšou udalosťou bolo prijatie prvého

⁴⁰ KASER, Michael Charles – RADICE, Edward Albert. *The Economic History Of Eastern Europe 1919-1975*. Oxford: Clarendon, 1986. s. 548. ISBN 0-19-828445-4.

⁴¹ United Nations. *Economic Survey of Europe Since the War*. Geneva, 1953. s. 28.

⁴² KASER, Michael Charles – RADICE, Edward Albert. *The Economic History Of Eastern Europe 1919-1975*. Oxford: Clarendon, 1986. s. 503. ISBN 0-19-828445-4.

päťročného hospodárskeho plánu pre roky 1949-1954. Jeho hlavným cieľom bolo položiť základy socializmu v krajine a začať proces industrializácie, elektrifikácie a zmechanizovania poľnohospodárstva. Takisto sa mal zväčšiť podiel ťažkého priemyslu a objem celkovej priemyselnej výroby mal byť štvornásobne väčší pri porovnaní s objemom z predvojnového obdobia. Týmito opatreniami sa mal zabezpečiť proces premeny krajiny z agrárnej na priemyselne-agrárnu krajinu. Okrem toho sa kládol dôraz na z kvalitnenie poľnohospodárskej techniky a vytvorenie roľníckych družstiev.⁴³

Prvý päťročný plán sa napokon podarilo v predstihu splniť. V rámci priemyselnej výroby sa podarilo splniť plán už za 3 roky a 10 mesiacov, pričom jej objem vzrástol 2,5-násobne v porovnaní s rokom 1948. V poľnohospodárstve sa v tom istom období podarilo zvýšiť podiel obrábanej pôdy v družstvách z 6% na 60%. V oblasti mechanizácie poľnohospodárstva sa takisto podarilo prekročiť cieľ – na konci päťročného obdobia bolo v Bulharsku 12000 traktorov a 1300 kombajnov, ktoré boli importované zo Sovietskeho zväzu. Práve kapitálová pomoc od ZSSR zohrala kľúčovú rolu pri snahe krajiny o mechanizáciu poľnohospodárstva. V neposlednom rade sa dosiahol pokrok aj v rozvoji železničnej, cestnej a riečnej dopravy. Na záver je dôležité spomenúť vybudovanie priehrad a elektrární, väčšinou vodných alebo tepelných. Priemerný ročný prírastok HDP sa pohyboval na úrovni okolo 13%.⁴⁴

Zatiaľ čo sa krajine darilo po ekonomickej stránke, v politickej sfére sa odohrával boj o moc vo vnútri komunistického strany. Po smrti generálneho tajomníka komunistického strany Georgiho Dimitrova sa jeho nástupcom mal stať podpredseda vlády Trajčo Kostov, ktorý však nebol pre Sovietsky zväz ideálnym nástupcom, pretože kritizoval sovietske ekonomické opatrenia v povojnovom období. Preto bol vykonštruovaný proces proti Kostovovi, kde bol obvinený zo špionáže a v decembri 1949 odsúdený na smrť. Kostovova poprava bola začiatkom obrovskej čistky, kedy bolo vylúčených 100 tisíc členov strany, pričom mnoho z nich skončilo v pracovných táborech.⁴⁵

⁴³ KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. s. 293-295. ISBN 65-009-62

⁴⁴ Ibid s. 296-297.

⁴⁵ BOUSFIELD, Jonathan – RICHARDSON, Dan. *The Rough Guide to Bulgaria*. London: Rough Guides, 2002. s. 437. ISBN 1-85828-882-7.

Novým generálnym tajomníkom sa stal Valko Červenkov, ktorý bol švagram Dimitrova, a teda vhodným kandidátom pre Sovietsky zväz. Červenkov bol prezývaný „malý Stalin“, a to vďaka jeho tvrdej stalinovskej politike a vytvoreniu vlastného kultu osobnosti. V tomto období pokračovali masívne represálie proti odporcom režimu. Okrem toho za jeho vlády emigrovalo 160 tisíc Turkov, ktorí boli nútení opustiť svoje domovy hlavne kvôli hospodárskym a sociálnym zmenám nastoleným v tomto období. Červenkovov režim si udržal podporu vo voľbách do Národného zhromaždenia v roku 1953, avšak jeho pozícia sa otriasla po smrti Stalina. Tento moment znamenal veľkú zmenu a koniec obdobia stalinizácie.⁴⁶

1.4 Dejiny Bulharska po roku 1953 počas vlády Todora Živkova

Po smrti Stalina v roku 1953 sa začal politický vplyv Červenkova znižovať, keďže Stalinov nástupca Nikita Chruščov presadzoval politiku destalinizácie, pre ktorú bolo typické prepúšťanie väzňov z gulagov, zmiernenie cenzúry tlače, odstránenie kultu osobnosti a takisto uvoľnenie napätia v ďalších socialistických krajinách. Po tom, ako Chruščov otvorene kritizoval Stalinove zločiny, bola Červenkovova pozícia ešte viac oslabená. Preto sa najprv v roku 1954 rozhodol odstúpiť z pozície generálneho tajomníka BKS a o dva roky neskôr aj z pozície predsedu Štátnej rady ministrov. Jeho nástupcom sa stal Todor Živkov.⁴⁷

Kľúčovými hospodárskymi udalosťami v 50. rokoch boli zjazdy BKS v rokoch 1953 a 1958, kde boli prijaté plány druhej a tretej päťročnice na roky 1953-1957, resp. 1958-1962. V období druhej päťročnice sa pokračovalo v industrializácii krajiny, avšak priemerný ročný priemyselný rast sa znížil z 20,7% na 12,7%. Tento pokles bol očakávaný, nakoľko sa nedalo očakávať udržanie obrovského tempa rastu dosiahnutého vďaka obnove vojnou postihnutej krajiny. Priemerná ročná miera rastu poľnohospodárstva sa v druhom päťročnom pláne zvýšila z negatívnych 0,9% na 4,9%, a to kvôli dvojnásobnému nárastu štátnych investícií do sektoru.⁴⁸

⁴⁶ KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. s. 303. ISBN 65-009-62

⁴⁷ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 193-195. ISBN 0-521-56183-3.

⁴⁸ KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. s. 304-306. ISBN 65-009-62

V roku 1960 prišiel Živkov so svojim hospodárskym plánom, ktorý sa nazýva aj Živkovove tézy alebo „veľký skok vpred“. Tento plán obsahoval nereálne hospodárske ciele, ktoré zahŕňali ztrojnásobenie priemyselnej produkcie z roku 1957 do roku 1965 a poľnohospodárskej produkcie do roku 1961. Na dosiahnutie druhého cieľa sa poľnohospodárstvo opäť reorganizovalo. Zlúčenie kolektívnych fariem znížilo ich počet o 70 percent, čo malo za následok zvýšenie priemernej rozlohy poľnohospodárskych družstiev, ktoré boli druhé najväčšie v krajinách východnej Európy. Živkovove tézy boli značne zmiernené v roku 1961 a napokon úplne zrušené v roku 1963, kedy v krajine prebehla poľnohospodárska kríza ako dopad nezmyselných téz.⁴⁹

Druhú polovicu 60. rokov možno charakterizovať ako obdobie priemyselnej decentralizácie. Živkov sa v roku 1962 stal predsedom Štátnej rady ministrov a začal s reformami v hospodárstve. V roku 1964 bol zavedený nový systém riadenia, ktorého cieľom bolo zefektívniť ekonomické jednotky a zvýšiť zodpovednosť podnikových manažérov za výkonnosť. V júni 1964 bolo do tohto systému umiestnených približne 50 priemyselných podnikov, väčšinou výrobcov textilu a iného spotrebného tovaru. Mzdy, prémie a investičné fondy boli viazané na zisky podnikov, z ktorých až 70 percent sa mohlo zachovať. Externá investičná pomoc mala pochádzať predovšetkým z bankových úverov a nie zo štátneho rozpočtu. V roku 1965 tvorili štátne dotácie až 63% podnikových investičných zdrojov, zatiaľ čo 30% predstavovali predchádzajúce výnosy z podnikania a iba 7% bankové úvery. V roku 1970 už štátny rozpočet predstavoval iba 27% investičných zdrojov, zatiaľ čo podiel bankových úverov sa zvýšil na 39% a podiel výnosu podnikov mierne stúpol na 34%. Pilotné podniky dosiahli veľmi dobré výsledky a už v roku 1967 pochádzali dve tretiny priemyselnej produkcie od firiem v rámci nového systému.⁵⁰

Po zásahu sovietskych vojsk v Československu sa skončil systém decentralizácie ekonomiky Bulharska s väčšou zodpovednosťou lokálnych manažérov. Začalo sa obdobie normalizácie, pričom jej základné ideologické body boli zakomponované v novej ústave v roku 1971. Ústava z roku 1971 po prvýkrát podrobne popísala štruktúru BKS a jej úlohu v

⁴⁹ CURTIS, Glenn Eldon. *Bulgaria : a country study*. Washington, D.C. : Federal Research Division, 1993. s. 129-130. ISBN 0-8444-0751-8.

⁵⁰ Ibid. s.131-132.

štáte a spoločnosti. Bola vytvorená nová Štátna rada, ktorej úlohami boli dohľad nad Radou ministrov a výkon najvyššej výkonnej moci. Živkov odstúpil ako predseda Rady ministrov, aby sa stal predsedom Štátnej rady, čo bolo postavenie zodpovedajúce hlave štátu⁵¹

V rokoch 1984-1985 sa uskutočnila tzv. asimilácia Turkov⁵², čo znamenalo najmä povinnosť zmeniť si meno, pričom dostali zoznam slovanských a bulharských mien, z ktorých si mohli vybrať. V mnohých prípadoch sa komunistické authority stretli s odporom tureckého obyvateľstva, a preto museli byť povolané vojenské jednotky. Ďalšími opatreniami boli zrušenie tureckých novín, rádiového vysielania v tureckom jazyku a zákaz používania tureckého jazyka na verejnosti. Celý tento proces bol odôvodnený tým, že turecky hovoriaci obyvatelia nie sú v skutočnosti Turci, ale potomkovia Bulharov, ktorí boli nútení konvertovať na islam a naučiť sa turecký jazyk v čase nadvlády Osmanskej ríše na území Bulharska. Hlavným motívom však bolo odvrátenie pozornosti obyvateľstva od zlej ekonomickej situácie v krajine prostredníctvom podpory nacionalizmu. V podstate nešlo o útok proti Turkom, ale proti islamu. V tomto čase bolo nemožné vycestovať do Mekky a akákoľvek islamská architektúra bola zničená. Za všetky tieto činy bolo Bulharsko odsúdené OSN, Európskym súdnym dvorom a Medzinárodnou islamskou konferenciou.⁵³

Reakciou BKS na zlú ekonomickú situáciu v krajine bol balík reforiem z roku 1981, ktorý býva označovaný ako Nový ekonomický model. Jeho cieľom bolo zefektívniť industriálnu výrobu, a tým pádom aj zlepšiť konkurencieschopnosť bulharských exportov. Medzi základné opatrenia patrilo zrušenie dlhodobých obmedzení podnikových investícií, zvyšovanie miezd len za predpokladu zvýšenej produktivity práce, sankcie v podobe znižovania miezd pre manažérov v prípade nenaplnenia noriem a viac voľnosti pre Bulharskú národnú banku pri poskytovaní úverov. Tieto reformy sa však ukázali ako neefektívne, a to

⁵¹ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 198-199. ISBN 0-521-56183-3.

⁵² Následkom potlačania práv tureckej menšiny bolo aj odloženie rokovaní o Asociačnej dohode s EÚ na konci 80. rokov, nakoľko jedným z princípov EÚ je presadzovanie ľudských práv a práv menšín.

⁵³ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 206-208. ISBN 0-521-56183-3.

z dôvodu neochoty využívať západné technológie a nárastu cien fosílnych palív importovaných zo ZSSR.⁵⁴

Nedostatočný hospodársky progres spoločne so zlým imidžom krajiny vo svete spôsobeným asimiláciou Turkov zapríčinil veľkú nespokojnosť obyvateľstva. V roku 1984 sa uskutočnili dva bombové útoky v Plovdive a vo Varne. Keď v roku 1985 nastúpil na post generálneho tajomníka komunistickej strany ZSSR Michail Gorbačov, začal sa v ZSSR proces perestrojky, glasnosti a riešenia problémov vo vnútri krajiny namiesto zasahovania do záležitostí ostatných komunistických krajín. Živkov, ktorý bol v tom čase najdlhšie vládnucim komunistickým lídrom v Európe, tak stratil aj poslednú oporu v silnom partnerovi.⁵⁵

Do roku 1989 sa objavilo niekoľko nezávislých politických skupín podnecovaných liberalizovanou politikou Gorbačova, ktorí vyžadovali podobné ústupky od bulharskej vlády. Plénum BKS v roku 1987 oficiálne schválilo perestrojku a glasnosť a takisto znížilo množstvo oficiálnych štátnych obradov a osobných ocenení. V priebehu nasledujúcich troch rokov však BKS namiesto realizácie Gorbačovskej politiky začala sledovať disidentské skupiny a obviňovať ich z protištátnych aktivít. Čo sa týka reformy ekonomiky, BKS sa zmožila len na reorganizáciu ministerstiev, ich oddelení a personálu, čo bolo nedostatočnou odpoveďou na nespokojnosť obyvateľstva. Na zasadnutí BKS koncom októbra 1989 Živkov priznal, že jeho najnovší reštrukturalizačný program s cieľom dosiahnuť zásadnú obnovu spoločnosti, politiky, a hospodárstva, zlyhal. Následne predstavil nový podrobný program, avšak na reformy už bolo neskoro. 10. novembra, deň po páde Berlínskeho múru, sa Todor Živkov rozhodol odstúpiť z čela komunistickej strany, čím sa skončilo viac než 40-ročné obdobie vlády bulharskej komunistickej strany a začala sa etapa transformácie na trhovú ekonomiku.⁵⁶

⁵⁴ CURTIS, Glenn Eldon. *Bulgaria : a country study*. Washington, D.C. : Federal Research Division, 1993. s. 55-56. ISBN 0-8444-0751-8.

⁵⁵ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 209. ISBN 0-521-56183-3.

⁵⁶ CURTIS, Glenn Eldon. *Bulgaria : a country study*. Washington, D.C. : Federal Research Division, 1993. s. 58-60. ISBN 0-8444-0751-8.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je identifikovať dopady vstupu krajiny do Európskej únie. Aby bolo možné naplno vidieť vplyv EÚ na ekonomiku členského štátu, rozhodli sme sa zamerať na ekonomiku Bulharska, najmenej hospodársky vyspelej krajiny EÚ. Na tomto príklade sa budeme snažiť zachytiť vplyv výhod vyplývajúcich z členstva v EÚ, ako sú napr. existencia spoločného trhu, prístup k finančným zdrojom z európskych fondov alebo prílev priamych zahraničných investícií do krajiny. Takisto sa budeme snažiť identifikovať aj nevýhody, ktoré Bulharsku prinieslo členstvo v integračnom zoskupení, aby sme mohli kriticky zhodnotiť celkový dopad vstupu krajiny do EÚ. Naše dosiahnuté výsledky pri definovaní dopadu vstupu do EÚ na ekonomiku Bulharska budú hlavnou témou štvrtej kapitoly a budú zhrnuté aj v závere. Hlavný cieľ práce sa budeme snažiť dosiahnuť aj prostredníctvom porovnania makroekonomických ukazovateľov z obdobia pred vstupom a po vstupe do EÚ.

Čiastkovým cieľom diplomovej práce sa budeme venovať v ďalších kapitolách. V prvej kapitole bude našim cieľom poskytnúť prehľad politicko-ekonomických udalostí, ktoré formovali históriu krajiny, aby sme mohli lepšie pochopiť dnešný stav ekonomiky krajiny. Parciálnym cieľom v druhej kapitole bude vysvetliť a priblížiť proces transformácie krajiny z centrálného riadeného hospodárstva na trhovú ekonomiku a definovať hlavné problémy, ktoré bránili rýchlejšiemu a efektívnejšiemu uskutočneniu tohto procesu. V tejto časti práce bude našim cieľom aj charakterizovať všetky kroky, ktoré viedli k členstvu Bulharska v EÚ. Posledným čiastkovým cieľom bude zhodnotiť dosiahnutý pokrok krajiny a odhadnúť ďalší vývoj v oblastiach vstupu do eurozóny a schengenského priestoru.

Pri písaní diplomovej práce sme využili viaceré metodologické postupy. Najčastejšie využívanou metódou bola analýza, ktorú sme využili napríklad pri porozumení zložitého procesu transformácie, ktorého spomalený priebeh má veľký dopad na súčasný stav bulharskej ekonomiky. Pri porovnávaní makroekonomických ukazovateľov z obdobia pred vstupom a po vstupe do EÚ sme použili metódu komparácie, vďaka ktorej môžeme kvantitatívne zachytiť

vplyv vstupu do EÚ. Pri hodnotení celkového vplyvu na ekonomiku Bulharska sme použili aj metódu syntézy a indukcie, kedy sme na základe výsledkov dospeli k vlastnému záveru.

V tejto práci sme čerpali informácie hlavne z knižných i elektronických zdrojov. V prvej kapitole venujúcej sa politicko-ekonomickým dejinám krajiny sme využívali len knižné zdroje, väčšinou išlo o zahraničnú literatúru v anglickom jazyku. V ďalších kapitolách prevažovali elektronické zdroje, pričom najčastejšie to boli správy európskych inštitúcií, najmä Európskej komisie. Okrem toho sme čerpali z vedeckých publikácií a zahraničných spravodajských agentúr. Štatistické hodnoty sme získali z viacerých databáz, ale najčastejšie zo Svetovej banky, Eurostatu a Národného štatistického inštitútu Bulharska. Kvôli nedostatku domácej literatúry na danú problematiku sme čerpali hlavne z anglických zdrojov, doplnených o slovenské a české zdroje.

3 Obdobie transformačného procesu a približovania sa európskym hodnotám

Po páde komunistického režimu v roku 1989 sa začal transformačný proces v krajinách strednej a východnej Európy. Jeho podstatou bola premena centrálne plánovanej ekonomiky na trhovú ekonomiku. Ide o dlhodobý proces, ktorý zahŕňa privatizáciu štátnych podnikov, dereguláciu cien, liberalizáciu domáceho a zahraničného obchodu a umožnenie voľného pohybu kapitálu. Zložitosť tohto procesu ovplyvnila priebeh a rýchlosť transformácie v bývalých socialistických krajinách. V tejto kapitole sa zameriame na priebeh transformačného procesu v Bulharsku a následný proces predstupových rokovaní do EÚ po prelome tisícročí.

3.1 Proces transformácie po páde komunizmu

Bulharsko bolo na začiatku 90. rokov socialistickou krajinou, ktorá bola 40 rokov súčasťou tzv. sovietskeho bloku a jeho silnej sféry vplyvu. Na konci osemdesiatych rokov bola ekonomika Bulharska založená na spoločnom vlastníctve výrobných faktorov. Prelom nastal v roku 1989 po páde socialistického režimu vo viacerých stredo a východoeurópskych krajinách. V deväťdesiatych rokoch začal proces transformácie ekonomík, čo bolo základným predpokladom vstupu do európskeho integračného spoločenstva. Bolo teda nutné premeniť zaostalú uzavretú ekonomiku vo fungujúce a konkurencieschopné trhové hospodárstvo.⁵⁷

V ekonomickej teórii existujú dva prístupy k transformácii ekonomiky. Prvým prístupom je gradualizmus, kedy krajiny postupne prijímajú opatrenia nevyhnutné na transformáciu hospodárstva. Typickým príkladom gradualistickej transformácie ekonomiky je Čína. Druhou možnosťou je šoková terapia, kedy sa zmeny vykonávajú okamžite a krajiny sú tak vystavené obrovským zmenám, ktoré vedú k ekonomickej nestabilite v počiatočnom období. V dlhodobom meradle sa však môžu ukázať ako efektívnejšie ako postupné reformy.

⁵⁷ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 211-213. ISBN 0-521-56183-3.

Princíp šokovej terapie je postavený na štyroch pilieroch - liberalizácia cien, privatizácia štátneho majetku, odstránenie štátneho monopolu v domácom a zahraničnom obchode a makroekonomická stabilizácia, pričom všetky štyri body musia byť dosiahnuté súčasne. Príkladom šokovej terapie je nástupca ZSSR Rusko, ako aj práve Bulharsko. Proces transformácie ekonomiky Bulharska hlbšie priblížime v ďalšej podkapitole.⁵⁸

3.1.1 Udalosti od pádu komunizmu po začiatok transformácie

Rok 1989 znamenal koniec komunistického režimu v takmer všetkých krajinách strednej a východnej Európy. Na rozdiel od iných krajín ako napr. Československo, v Bulharsku si Bulharská komunistická strana (ďalej len BKS) udržala vplyv aj po konci komunistického režimu v novembri 1989. Novým premiérom sa stal Petar Mladenov, minister pre zahraničie v rokoch 1971 až 1989. Mladenov si získal krátku popularitu tým, že legalizoval politické protesty, odstránil cenzúru tlače, zrušil privilégia straníckych predstaviteľov a začal hlásať presadzovanie demokratických hodnôt. Nedokázal však oddeliť stranícke záujmy od záujmov štátu, pretože sa neodvážil odvolať predstaviteľov starého režimu pôsobiacich vo vláde. Toto viedlo k pravidelným demonštráciám, na ktoré Mladenov zareagoval zrušením práva komunistickej strany na vládnutie v krajine, ktoré bolo zakotvené v ústave z roku 1971. Ústredný výbor BKS takisto schválil termín prvých slobodných volieb, ktoré sa konali v roku 1990. Mladenov sa v apríli 1990 stal prezidentom krajiny.⁵⁹

Vo voľbách v júni 1990 opäť uspela BKS, ktorá získala 47,15% hlasov a 211 z 400 kresiel vo Veľkom národnom zhromaždení.⁶⁰ Novým premiérom sa stal Andrej Lukanov. Hlavnou opozičnou stranou bola Únia demokratických síl (ďalej len UDS), ktorá združovala viaceré strany s rôznymi politickými programami. Jej hlavným predstaviteľom bol Želju Želeu, budúci prezident krajiny. BKS sa snažila o dosiahnutie reformného obrazu tým, že jej

⁵⁸ GIDADHUBLI, Raghavenbrarao – MOHANTY, Arun. Russia: Continuing Debate over 'Shock Therapy' [online]. 2002. Vol. 37, No. 50. [cit. 2018-12-18]. In: *Economic & Political Weekly*. ISSN 4998-5002. Dostupné na: <https://www.epw.in/journal/2002/50/commentary/russia-continuing-debate-over-shock-therapy.html>

⁵⁹ CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. s.160-162. ISBN 978-0313384462

⁶⁰ NOHLEN, Dieter – STOVER, Philip. *Elections in Europe: A data handbook*. 2010. s. 369. ISBN 978-3-8329-5609-7.

predstavitelia začali kritizovať Živkovov predošlý režim a strana sa premenovala na Bulharskú socialistickú stranu (ďalej len BSS). Okrem toho boli podpísané dohody definujúce budúce právne zmeny v politickom systéme vrátane existencie viacerých strán, ústavnej ochrany slobody médií a legalizácie súkromného vlastníctva.⁶¹

Opozičná UDS odmietla vytvoriť koalíciu s BSS, pretože ju obviňovali z hospodárskeho poškodenia krajiny. Predstavitelia UDS vyžadovali kompromis, ktorým bolo dosadenie ich predsedu Želju Želeva na post prezidenta štátu. Želev sa v auguste 1990 stal prezidentom, ale UDS sa neuspokojilo s touto situáciou a začalo presadzovať prijatie radikálneho ekonomického reformného plánu podľa vzoru Poľska. Premiér Lukanov sa preto rozhodol splniť niektoré požiadavky UDS a v októbri 1990 prezentoval 100-dňový plán slúžiaci ako prechod k dlhodobému plánu v roku 1991. Tomuto plánu však chýbala podpora v parlamente a vtedajšie prieskumy začali ukazovať pokles jeho preferencií. V novembri toho istého roku sa uskutočnili najprv študentské štrajky a neskôr aj generálny štrajk s cieľom rezignácie Lukanova. Prezident Želev navrhol ako predsedu vlády nezávislého sudcu Dimitara Popova, ktorý sa v decembri 1990 stal premiérom krajiny. Riadny transformačný proces tak začal v roku 1991, po prijatí novej demokratickej ústavy, ktorej piliermi boli myšlienky pluralitnej demokracie a trhového hospodárstva založeného na súkromnom vlastníctve.⁶²

3.1.2 *Priebeh transformačného procesu*

Po nástupe Dimitara Popova do funkcie premiéra sa začal transformačný proces v Bulharsku. Bulharské vládne authority mali pred sebou rozhodnutie o tom, či sa transformácia uskutoční postupne alebo ihneď. Medzinárodný menový fond (ďalej len MMF) odporúčal krajinám prístup šokovej terapie, pri ktorom by mala byť doba trvania ekonomického úpadku kratšia, ale na druhej strane dopady ekonomických reforiem budú drastickejšie.⁶³ Ekonomický

⁶¹ CRAMPTON, Robert. *A Concise History of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 215-218. ISBN 0-521-56183-3.

⁶² CURTIS, Glenn Eldon. *Bulgaria : a country study*. Washington, D.C. : Federal Research Division, 1993. s. 185-187. ISBN 0-8444-0751-8.

⁶³ ROAF, James et al. *25 Years of Transition: Post-Communist Europe and the IMF*. [online]. Washington, D.C.: IMF, 2014. s. 14. [cit. 2018-12-19]. ISBN: 978-1-49834-201-8. Dostupné na: https://www.imf.org/media-Websites/IMF/imported-flagship-issues/external/pubs/ft/reo/2014/eur/eng/pdf/erei_sr_102414.ashx

rast krajiny sa však dostaví skôr, a preto bol tento prístup uplatnený vo viacerých krajinách ako napr. Československo alebo Poľsko.

Bulharskí predstavitelia sa rozhodli aplikovať strednú cestu, ktorá spája oba prístupy. Prístup šokovej terapie bol uplatnený pri liberalizácii cien, kedy bolo liberalizovaných viac ako 70% komodít. V dôsledku liberalizácie cien sa ceny zvýšili viac ako štvornásobne, čo viedlo k inflácii v roku 1991 o 330%.⁶⁴ Bulharská vláda však uskutočnila reštrukturalizáciu firiem pred privatizáciou, čo viedlo k zvýšeným výdavkom na nerentabilné štátne podniky, čo je charakteristickou črtou gradualistického prístupu.⁶⁵ V prípade Bulharska teda hovoríme o kombinácii oboch základných prístupov.

V prvej fáze transformácie bol prijatý stabilizačný program pod dohľadom MMF, ktorý vláda prijala vo februári roku 1991. Tento reformný balík zahŕňal už spomenutú liberalizáciu cien, ale aj konvertibilitu bežného účtu, liberalizáciu výmenného menového kurzu, fiškálne reformy a začiatok demonopolizácie a reštrukturalizácie štátnych podnikov. Okrem týchto zmien sa predpokladali aj zmeny v daňovom systéme: zavedenie jednotnej sadzby dane z príjmov a postupné zjednotenie daní z obratu firiem. I keď tieto reformy prispeli k určitým zmenám v ekonomike krajiny, makroekonomickú stabilitu sa stále nedarilo dosiahnuť.⁶⁶

Problémy s makroekonomickou stabilitou krajiny boli výsledkom nejednotnej predstavy o smerovaní krajiny v bulharskej vládnej koalícii, ktorá nebola úplne stotožnená s reštrukturalizačným plánom. Makroekonomická stabilita nebola v tomto období hlavným cieľom vlády, čo sa prejavilo najmä v rokoch 1996-1997, kedy sa uskutočnila v krajine hospodárska, finančná a banková kríza. Jej hlavnou príčinou bola pomalá a neefektívna privatizácia, ktorá viedla k vysokým výdavkom na nerentabilné štátne podniky. Tieto výdavky spôsobili zvýšenie dlhu a vznik problémov s tzv. zlými úvermi z dôvodu nedostatku príjmov

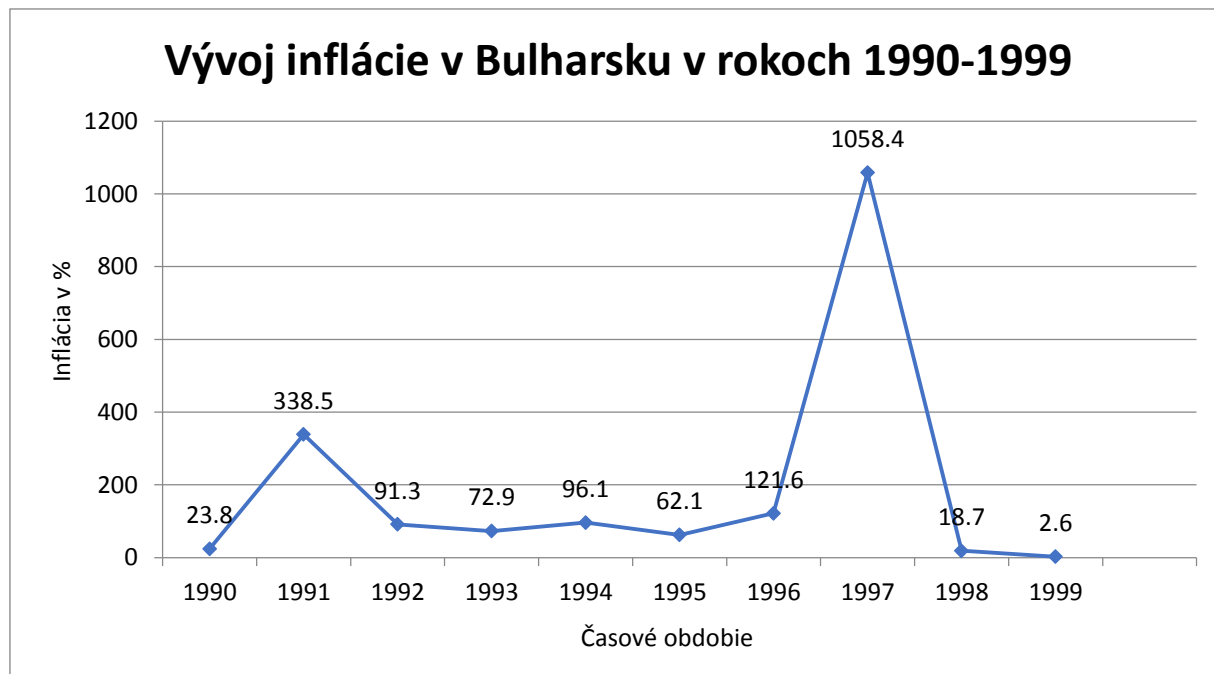
⁶⁴ BORENSZTEIN, Eduardo – DEMEKAS, Dimitri – OSTRY, Jonathan. *An Empirical Analysis of the Output Declines in Three Eastern European Countries*. Londýn: Palgrave Macmillan UK. 1993. s. 31. ISSN 0020-8027.

⁶⁵ BITZENIS, Aristidis. What was behind the delay in the bulgarian privatization process? determining incentives and barriers of privatization as a way of foreign entry. In: *Emerging Markets Finance and Trade*. Oxfordshire: Taylor & Francis, Ltd. 2003, vol. 39. č.5. s. 58-60. ISSN: 1540496X

⁶⁶ DIMITROV, Dimitar et. al. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria*. Viedeň: The wiiw Balkan Observatory. 2004. s. 16. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/understanding-reform-a-country-study-for-bulgaria-dlp-3252.pdf>.

na krytie rozpočtových deficitov. Inflácia v tomto období stúpala až na hodnotu 1000% - išlo teda o hyperinfláciu.⁶⁷ Vysoká inflácia nebola problémom len v krízových rokoch, ale počas celých 90. rokov, ako ukazuje graf č.1. Priemerná inflácia v tomto období dosahovala hodnotu 188,6%, čo je ovplyvnené hyperinfláciou z roku 1997, ale aj po abstrahovaní od tohto roku dosahuje priemerná inflácia hodnotu 92%.⁶⁸

Graf č. 1: Vývoj inflácie v Bulharsku v rokoch 1990-1999



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Svetovej banky

Odpoveďou na nekontrolovateľný nárast cenovej hladiny bolo vytvorenie Menovej rady v roku 1997, ktorá zafixovala bulharský lev (ďalej len BGL) na nemeckú marku v pomere 1:1. Po prechode Nemecka na euro, bol zafixovaný lev k euru v pomere 1 € = 1.9558 BGL a tento kurz platí dodnes. Menová rada udržiavala neobmedzenú konvertibilitu medzi svojimi bankovkami a menou, na ktorú boli viazané, a to pri pevnom výmennom kurze. Okrem toho neexistovali žiadne obmedzenia transakcií na bežnom alebo kapitálovom účte.

⁶⁷ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

⁶⁸ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

Vďaka vytvoreniu Menovej rady a zafixovaniu meny na marku sa podarilo znížiť infláciu a stabilizovať cenovú hladinu v krajine.⁶⁹

Dôležitou úlohou pri transformácii hospodárstva bola privatizácia štátnych podnikov a ich efektívnejšie riadenie. Bulharsko bolo do roku 1997 pomerne neefektívne pri privatizovaní podnikov. V roku 1992 prijala vláda zákon o privatizácii, ktorý rozdelil štátne podniky do troch kategórií v závislosti od ich hodnoty:

- a) podniky s hodnotou do 10 miliónov BGL,
- b) podniky s hodnotou vyššou než 10 miliónov a nižšou než 200 miliónov BGL,
- c) podniky s hodnotou vyššou než 200 miliónov BGL.

Vláda vytvorila Privatizačnú agentúru, ktorá mala za úlohu privatizáciu druhej a tretej skupiny podnikov, zatiaľ čo privatizácia prvej skupiny podnikov bola pod dohľadom jednotlivých ministerstiev. I napriek tomuto zákonu sa nepodarilo začať proces privatizácie do roku 1995.⁷⁰

Jedným z hlavných problémov pomalej privatizácie boli rozpory vo vládnej koalícii v otázke modelu privatizácie. Neschopnosť dohodnúť sa na modeli privatizácie naznačuje najmä znenie privatizačného zákona, ktorý bol upravený 30-krát v priebehu niekoľkých rokov. Okrem toho bolo Bulharsko v tomto období neatraktívne pre zahraničných investorov, a to z dôvodu nestabilnej politickej a makroekonomickej situácie a vysokého zadlženia.⁷¹

Výsledkom pomalej a neefektívnej privatizácie bolo ekonomické zaostávanie za ostatnými krajinami bývalej RVHP, ktoré začali privatizovať skôr. Príčinou je skutočnosť, že privatizované firmy zvýšia produktivitu práce troj- až päťnásobne v porovnaní s podobnými firmami v štátnom vlastníctve.⁷² Tento fakt je spôsobený nárastom investícií s účelom dosiahnuť vyššiu produktivitu práce a tým pádom aj vyšší zisk. V Bulharsku v rokoch 1992-

⁶⁹ SUBEV, Vladimír. *Currency board in Bulgaria: twenty years later - pros and cons*. [online]. 2017. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <http://bnr.bg/en/post/100848803/currency-board-in-bulgaria-twenty-years-later-pros-and-cons>.

⁷⁰ DIMITROV, Dimitar a kol. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria*. [online]. Viedeň: The wiiw Balkan Observatory. 2004. s. 17-18. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/understanding-reform-a-country-study-for-bulgaria-dlp-3252.pdf>.

⁷¹ Ibid s. 19

⁷² POHL, Gerhard a kol. *Privatization and Restructuring in Central and Eastern Europe: Evidence and Policy Options* [online]. In: *World Bank Technical Paper*. Washington, D.C.: World Bank, 1997, č.388. s.2. [cit. 2019-12-19]. ISSN: 0253-7494. Dostupné na: <http://documents.worldbank.org/curated/en/524921468759910530/pdf/multi-page.pdf>

1995 podľa tabuľky č. 2 investovali privatizované firmy 2790\$ na pracovníka, zatiaľ čo v štátnych spoločnostiach to bolo len 90\$, čo bolo najmenej zo všetkých bývalých socialistických krajín.⁷³

Tabuľka č. 2: Porovnanie objemu investícií na pracovníka v privatizovaných a štátom riadených podnikoch v období rokov 1992-1995 (v dolároch v PPP)

Štát	Privatizované firmy	Štátom riadené firmy
Bulharsko	2790	90
Česká republika	3290	470
Maďarsko	2990	460
Poľsko	1880	410
Rumunsko	590	110
Slovensko	3340	230
Slovinsko	1690	310

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov World Bank Technical Paper no.388

Situácia sa zlepšila v roku 1995, kedy BSS presadila koncept masovej privatizácie, ktorá už v tom čase prebiehala v Českej republike a Ruskej federácii. Masová privatizácia, začala v Ruskej federácii v roku 1992, iba jeden rok po začiatku prechodného obdobia krajiny. V Bulharsku však táto privatizácia začala až štyri roky po začiatku prechodného obdobia. Privatizácia sa uskutočnila prostredníctvom distribúcie kupónov všetkým obyvateľom, možno teda hovoriť o kupónovej privatizácii. Problémom boli nedostatočná transparentnosť a nejasne definované pravidlá. V dôsledku toho sa bohatstvo sústredilo do rúk skupiny obyvateľstva a menší akcionári nakoniec prišli o vlastníctvo akcií.⁷⁴

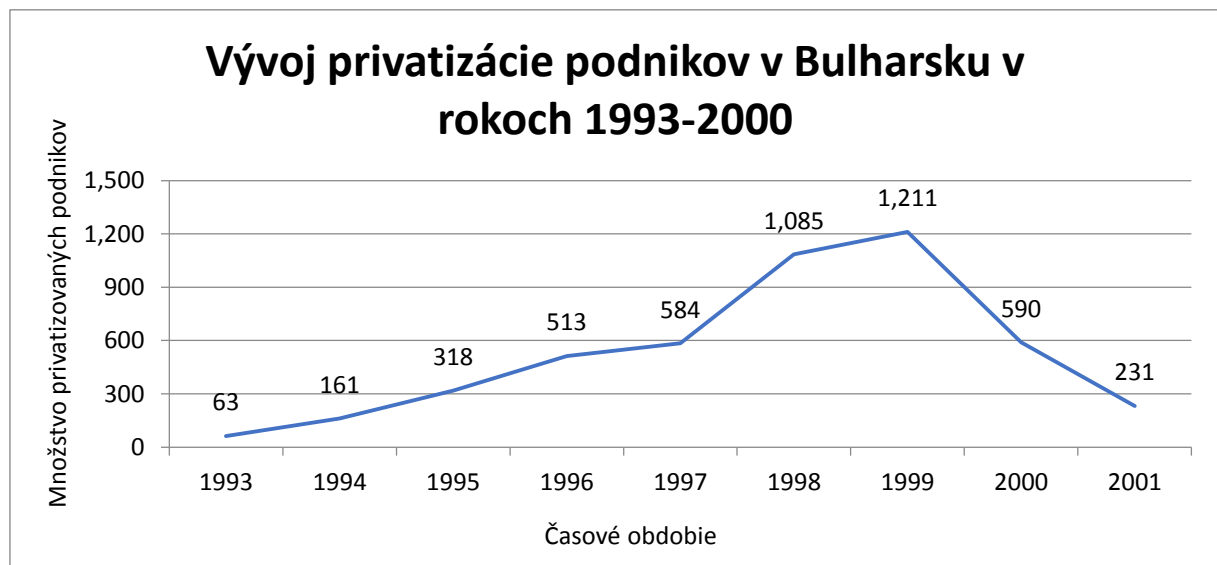
Množstvo privatizovaných štátnych podnikov v období rokov 1993-2001 nám zobrazuje graf č.2. Podľa týchto informácií sa podarilo naštartovať privatizáciu až po zriadení

⁷³ POHL, Gerhard a kol. Privatization and Restructuring in Central and Eastern Europe: Evidence and Policy Options [elektronický zdroj]. In: *World Bank Technical Paper*. Washington, D.C.: World Bank, 1997, č.388. s.2. [cit. 2019-12-19]. ISSN: 0253-7494. Dostupné na: <http://documents.worldbank.org/curated/en/524921468759910530/pdf/multi-page.pdf>

⁷⁴ APOSTOLOV, Nikola. *Privatization in Bulgaria in the first years of the economic transition*. [online]. 2018. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <http://kriat-na-prehoda.millenniumclub.org/en/2018/06/05/privatization-in-bulgaria-in-the-first-years-of-the-economic-transition/>

Menovej rady v roku 1997 a stabilizovaní makroekonomickej situácie.⁷⁵ Zriadenie Menovej rady znamenalo zavedenie fixného výmenného kurzu bulharského leva a jeho automatickú konvertibilitu pri danom fixnom kurze. Dlhodobé pozitívne implikácie sú vyššia ekonomická dôveryhodnosť, nižšie úrokové miery a nižšia inflácia. Naopak medzi negatívne javy patrí absencia nezávislej monetárnej politiky a limitované možnosti centrálnej banky pri pomoci insolventným komerčným bankám.⁷⁶

Graf č. 2: Vývoj privatizácie podnikov v Bulharsku v rokoch 1993-2000



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov The Privatization and Post-Privatization Control Agency

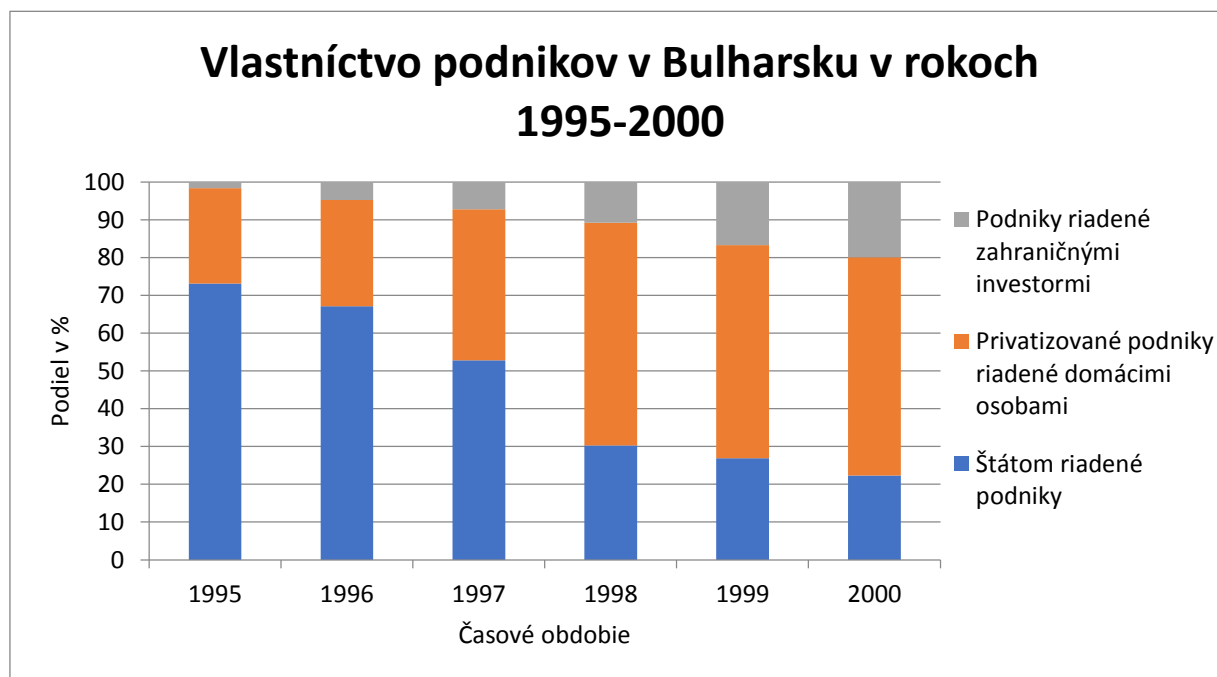
Podiel štátnych podnikov a ostatných foriem vlastníctva podnikov sa v druhej polovici 90. rokov razantne zmenil. V roku 1995 bolo až 73,1% podnikov riadených štátom, pričom tento podiel klesol do konca desaťročia na hodnotu 22,3%. Naopak súkromné vlastníctvo narástlo z 26,9% v roku 1995 až na 77,7% v roku 2000, pričom podiel zahraničných investorov takisto zaznamenal nárast z 1,5% až na 20%, čo bolo reakciou na stabilizovanú makroekonomickú situáciu po roku 1997.⁷⁷

⁷⁵The Privatization and Post-Privatization Control Agency. [online]. Dostupné na: <http://www.priv.government.bg/en>

⁷⁶ GULDE, Anne Marie. *The Role of Currency Board in Bulgaria's Stabilization*. [online]. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1999. s. 5. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/1999/pdp03.pdf>

⁷⁷ REPUBLIC OF BULGARIA National statistical institute. [online]. Dostupné na: <http://www.nsi.bg/en>.

Graf č. 3: Percentuálny podiel jednotlivých foriem vlastníctva podniku v rokoch 1995-2000



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov National Statistical Institute of Bulgaria

Po vytvorení Menovej rady v roku 1997 sa proces privatizácie urýchlil a zefektívnil, avšak ekonomická situácia krajiny bola horšia v porovnaní s krajinami bývalej RVHP, a to najmä kvôli oneskoreniu procesu privatizácie z dôvodov nepriaznivého politického vývoja, zlej reformnej stratégie a nestabilnej makroekonomickej situácie štátov.⁷⁸ Následkom transformačného procesu bola stagnácia ekonomiky, ktorá dosiahla úroveň HDP z roku 1989 až v roku 2004.⁷⁹ Ďalšími negatívnymi dopadmi boli nárast chudoby, sociálnej nerovnosti a nezamestnanosti z dôvodu zániku pracovných miest. Okrem toho sa zhoršoval tiež rozsah a kvalita verejných služieb. Možnosťou zlepšenia situácie v krajine bola zlepšená makroekonomická situácia, stabilný politický systém a zapojenie sa do medzinárodnej spolupráce prostredníctvom integrácie v EÚ, na ktorú sa zameriame v ďalšej kapitole.

⁷⁸ DIMITROV, Dimitar et. al. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria*. Viedeň: The wiiw Balkan Observatory. 2004. s. 42-43. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/understanding-reform-a-country-study-for-bulgaria-dlp-3252.pdf>.

⁷⁹ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

3.2 Proces integrácie Bulharska do Európskej únie

Keď sa na začiatku 90. rokov začínali debaty o rozširovaní EÚ na východ, Bulharsko sa nepovažovalo za krajinu pripravenú na integráciu v EÚ. Problémom boli základné hodnoty európskej integrácie, ako sú trhové hospodárstvo, právny štát a ochrana ľudských práv. V roku 1990 vyjadrili bulharské vládne authority súhlas so zapojením krajiny do európskeho integračného procesu.⁸⁰ Bulharsko tak bolo zaradené do všetkých predvstupových programov EÚ, ktorých cieľom bola transformácia na trhovú ekonomiku. Do roku 1995 tak krajina prijala pomoc v hodnote 476,5 milióna ECU (European Currency Unit).⁸¹

Najväčšiu finančnú pomoc v predvstupovom procese predstavoval program PHARE, ktorý sa zameriaval na oblasti energetickej a jadrovej bezpečnosti, rozvoja dopravy, úpravy legislatívy, presadzovania súkromného poľnohospodárstva a rozvoja ľudských zdrojov. Z tohto programu boli spoločne so Svetovou bankou a s Európskou bankou pre obnovu a rozvoj kofinancované veľké infraštruktúrne projekty ako napr. obnova 400 km železničných tratí a reštrukturalizácia hromadnej dopravy v Sofii. Okrem toho sa v rámci programu podarilo presadiť reformu vyššieho vzdelávania alebo zlepšenie energetickej efektivity krajiny.⁸²

Hospodárske vzťahy medzi Bulharskom a EÚ sa od roku 1991 do roku 1995 veľmi posilnili. Export do EÚ sa za 4 roky zvýšil o 260% na 1,83 miliardy ECU, pričom hlavnými vývoznými artiklami boli železo, oceľ, textil, poľnohospodárske a chemické produkty. Import z EÚ zaznamenal nárast o 37% na 2,05 miliardy ECU a z hľadiska komoditnej štruktúry išlo najmä o stroje a zariadenia, poľnohospodárske produkty a chemikálie. Hlavnými obchodnými partnermi Bulharska boli v tom čase Nemecko, Spojené kráľovstvo a Taliansko.⁸³

⁸⁰ VACHUDOVA, Milada Anna. *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism*. Oxford: Oxford University Press, 2005. s. 101. ISBN 0-19-924119-8

⁸¹ EUROPEAN COMMISSION. *The Phare Programme annual report 1995* [elektronický zdroj]. Brusel: Office for Official Publications of the European Communities. s. 34. [cit. 2019-01-15]. ISBN 92-78-07160-9. Dostupné na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/89ba238a-6747-48d2-8928-63dc1741f>

⁸² EUROPEAN COMMISSION. *The Phare Programme annual report 1995* [elektronický zdroj]. Brusel: Office for Official Publications of the European Communities. s. 14. [cit. 2019-01-15]. ISBN 92-78-07160-9. Dostupné na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/89ba238a-6747-48d2-8928-63dc1741f>

⁸³ ALEXANDROV, Stanimir – PETKOV, Latchezar. Paving the Way for Bulgaria's Accession to the European Union. [elektronický zdroj]. In: *Fordham International Law Journal*. roč. 21. č. 3. Berkeley: Bepress, 1997. s. 590. [cit. 2019-01-15]. ISSN 0747-9395. Dostupné na: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol21/iss3/1/>

3.2.1 Asociačná dohoda s EÚ a predvstupový proces v druhej polovici 90.rokov

V roku 1992 sa začali rokovania o Asociačnej dohode s EÚ, ktorá bola podpísaná v roku 1993. Túto dohodu podpísali aj ostatné štáty uchádzajúce sa o vstup do Spoločenstva. Každá dohoda bola upravená potrebám a osobitostiam danej krajiny a jej úlohou bolo vybudovať rámec pre politický dialóg a nadviazanie bilaterálnych vzťahov, liberalizovať obchod a pomôcť s hospodárskou transformáciou ekonomík. Ďalej sa štáty museli zaviazat' k plneniu 5 základných podmienok: právny štát, podpora ľudských práv, slobodné a spravodlivé voľby, systém viacerých politických strán a trhovú ekonomiku. Na druhej strane bola krajinám prisľúbená technická a finančná pomoc pri reformnom procese. Dôvodom pre podpísanie Asociačnej dohody s Bulharskom zo strany EÚ však nebolo úspešné plnenie týchto podmienok, ale geopolitický záujem a snaha o odtrhnutie krajiny spod ruského vplyvu. Asociačná dohoda vstúpila do platnosti vo februári 1995 a v decembri toho istého roku podalo Bulharsko oficiálnu prihlášku do EÚ.⁸⁴

Po ekonomickej recesii v roku 1997, kedy bola v krajine hyperinflácia, bola integrácia Bulharska do EÚ len veľmi ťažko realizovateľná. Oneskorená transformácia na trhovú ekonomiku, slabý právny systém a nestabilná politická situácia boli hlavnými prekážkami vstupu do EÚ. Na rozdiel od ostatných krajín uchádzajúcich sa o členstvo v EÚ bola výkonnosť bulharskej ekonomiky stále pod hranicou z roku 1989 a túto hodnotu sa jej podarilo prekonať až v roku 2004.⁸⁵ Preto Európska komisia vo svojej hodnotiacej správe z roku 1997 vyjadrila obavy z toho, že krajina nebude schopná súperiť s konkurenciou a trhovými silami v EÚ. Takisto sa Komisia vyjadrila negatívne o prograse krajiny v zosúladiovaní národného práva s právom Únie. Z týchto dôvodov sa Bulharsko nestalo členom Luxemburskej skupiny, ktorá začala prístupové rokovania v roku 1997. V tejto prvej skupine krajín bola Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Estónsko a Slovinsko.⁸⁶

⁸⁴ SMITH, Karen. *The Making of EU Foreign Policy: The Case of Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. s. 96-98. ISBN 978-1-4039-1718-8

⁸⁵ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

⁸⁶ EUROPEAN COMMISSION. *Commission Opinion on Bulgaria's Application for Membership of the European Union*. [online]. Brusel, 1997. s. 122. [cit. 2019-01-15]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-97-11_en.pdf

Začiatok prístupových rokovaní s Bulharskom závisel od niekoľkých podmienok stanovených v správe Európskej komisie o dosiahnutom prograse kandidátskych krajín v roku 1999. V nej Európska komisia ocenila dosiahnutý progres krajiny v úprave legislatívy vnútorného trhu, išlo napr. o zákon o verejnom obstarávaní, dodatok k zákonu o pirátstve, zavedenie dane z pridanej hodnoty alebo ochrana práv spotrebiteľov. Na druhej strane Komisia nebola spokojná s napredovaním v oblasti poľnohospodárstva, najmä s pomalým procesom reštitúcie pozemkov, vďaka čomu neexistoval fungujúci trh s pôdou, ktorý by pritiahol investície do tejto oblasti. Komisia ďalej podmienila otvorenie rokovaní s Bulharskom dohodou o termíne zatvorenia 4 zo 6 jadrových reaktorov v jadrovej elektrárni Kozloduj, ktorá bola jedinou svojho druhu v krajine.⁸⁷ Dôvodom boli nedostatočné bezpečnostné a environmentálne opatrenia. Nakoľko šlo o dôležitý energetický zdroj krajiny, táto podmienka vyvolala nesúhlas bulharskej vlády. S blížiacim sa summitom v Helsinkách v decembri 1999 však bulharské authority nemali príliš na výber a súhlasili so zatvorením jadrových reaktorov pod podmienkou finančnej kompenzácie, ktorú neskôr Komisia schválila. Bulharsko sa vďaka tejto dohode dostalo do druhej Helsinskej skupiny krajín, s ktorými sa začali predvstupové rokovania.⁸⁸

3.2.2 *Predvstupové rokovania do EÚ*

Začiatok predvstupových rokovaní bol pre kandidátske krajiny veľkým krokom na ceste k členstvu v EÚ, nakoľko na jeho dosiahnutie bolo potrebné splniť všetky vopred určené požiadavky EÚ. Rozhodnutím začať rokovania s kandidátskymi štátmi vyjadrila Komisia svoj súhlas so vstupom krajín do spoločenstva a relatívnu spokojnosť s dosiahnutým progresom. Pre menej rozvinuté krajiny ako Rumunsko a Bulharsko stanovila prísnejšie kritériá potrebné pre otvorenie rokovaní, čím dala najavo, že požiadavky na kandidátske krajiny sa budú zvyšovať. Vzhľadom k pokroku, ktorý už bol dosiahnutý, musia nové členské štáty splniť

⁸⁷ EUROPEAN COMMISSION. *COMPOSITE PAPER: Reports on progress towards accession by each of the candidate countries*. [online]. Brusel: European Commission, 1999. s. 43. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: <https://www.ikv.org.tr/images/files/B30-en.pdf>

⁸⁸ NIKOLOVA, Pavlina. Negotiating for EU membership? The case of Bulgaria and Romania. [elektronický zdroj]. In: *Croatian Yearbook of European law & Policy*. roč. 2. č. 2. Záhreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. s.399 – 400. [cit. 2019-01-16]. ISSN 1845-5662. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/28528>

oveľa viac podmienok, než štáty, ktoré pristupovali v 70. či 80. rokoch. Dôvodom je rastúca hĺbka integrácie a vytváranie stále užších väzieb medzi členskými štátmi.⁸⁹

Predvstupové rokovania Helsinskej skupiny sa začali 15. februára 2000 a do tejto skupiny patrilo 6 krajín: Slovensko, Malta, Litva, Lotyšsko, Bulharsko a Rumunsko. Tieto negociácie sa uskutočňovali prostredníctvom bilaterálnych medzivládnych konferencií s pravidelným hodnotením pripravenosti kandidátskych krajín.⁹⁰ Východiskom pre prístupové rokovania bol tzv. *acquis communautaire*, súbor politík a právnych predpisov EÚ, ktoré mali byť bez výnimky zakotvené v legislatíve všetkých kandidátskych krajín pred vstupom do spoločenstva. Tieto právne predpisy boli rozdelené do 31 kapitol, ktoré sa postupne otvárali a cieľom bolo dosiahnuť súlad práva kandidátskej krajiny s právom EÚ v každej kapitole.⁹¹

Už od začiatku prístupových rokovaní vládol skepticizmus ohľadom implementovania všetkých potrebných reforiem a ukončenia rokovaní do roku 2002, čo bolo hlavnou podmienkou vstupu v roku 2004. Prioritou Bulharska bol čo najrýchlejší vstup do EÚ, a táto skutočnosť sa prejavila v rýchlom implementovaní reforiem. V roku 2002 Európska komisia vo svojom pravidelnom reporte označila Bulharsko za fungujúcu trhovú ekonomiku, čo sa Rumunsku podarilo až v roku 2004.⁹² I napriek veľkej reformnej snahe sa však krajine nepodarilo uzavrieť prístupové rokovania v stanovenom termíne, čo malo za následok odloženie vstupu krajiny do EÚ.

V decembri 2002 stanovila Európska rada na zasadnutí v Kodani dátum vstupu Bulharska a Rumunska do EÚ – 1. január 2007. Na konci roku 2004 potvrdila Európska rada uzatvorenie všetkých negociačných kapitol a v apríli 2005 Európsky parlament odhlasoval členstvo Bulharska v EÚ. O dva týždne po schválení Európskym parlamentom bola uzavretá

⁸⁹ NIKOLOVA, Pavlina. Negotiating for EU membership? The case of Bulgaria and Romania. [elektronický zdroj]. In: *Croatian Yearbook of European law & Policy*. roč. 2. č. 2. Záhreb: Právni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. s. 400. [cit. 2019-01-16]. ISSN 1845-5662. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/28528>

⁹⁰ EUROPEAN COUNCIL. *Presidency Conclusions*. [online]. Brusel: European Council. 1999. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/hel_en.htm

⁹¹ EUROPEAN COMMISSION. *Report on the Results of the Negotiations on the Accession of Bulgaria and Romania to the European Union*. [online]. Brusel: Commission's Departments, 2005. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/result_of_neg_final_council_version_st05859_0405_en.pdf

⁹² EUROPEAN COMMISSION. *2002 Regular Report On Bulgaria's Progress Towards Accession*. [online]. Brusel: European Commission, 2002. s. 46. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_2002.pdf

Zmluva o pristúpení s platnosťou od 1.1.2007, ktorá však obsahovala aj ochranné doložky.⁹³ Išlo o doložky, ktoré boli stanovené aj pre štáty, ktoré sa pripojili k EÚ v roku 2004: všeobecná hospodárska ochranná doložka, osobitná doložka o vnútornom trhu a doložka týkajúca sa spravodlivosti a vnútorných vecí. Okrem týchto troch bola pridaná aj doložka, ktorá umožňuje odložiť pristúpenie k EÚ o jeden rok, v prípade že krajiny nebudú pripravené na členstvo a neuskutočnia požadované reformy.⁹⁴

Podpis Zmluvy o pristúpení otvoril novú etapu vzťahov medzi EÚ a Bulharskom. Od tohto momentu sa mohli bulharskí zástupcovia zúčastňovať na stretnutiach európskych inštitúcií a pracovných skupín, nakoľko im bol udelený status aktívneho pozorovateľa. Na týchto zasadnutiach však nemali hlasovacie právo, i tak sa však jednalo o významný posun vo vzťahu k EÚ.⁹⁵

Európska komisia v svojej hodnotiacej správe v októbri 2006 rozhodla o tom, že obe krajiny dosiahli dostatočný pokrok a sú schopné prevziať práva a povinnosti členskej krajiny k 1.1.2007. Týmto dátumom sa Bulharsko spoločne s Rumunskom stali členskými štátmi EÚ, k čomu však museli prijať veľké množstvo opatrení, ktoré si priblížime v ďalšej podkapitole.

3.2.2.1 *Prehľad negociačných kapitol*

Základom prístupových rokovaní bolo prijatie tzv. *acquisu* európskeho spoločenstva, teda súboru právnych noriem. Pre jednoduchšiu orientáciu bolo vytvorených 31 negociačných kapitol, ktoré bolo potrebné začleniť do národného práva kandidátskej krajiny. Často išlo o zložité právne normy, ktoré si vyžadovali určitý čas. Preto sa najprv otvárali kapitoly s jednoduchšou agendou, pri ktorých nevznikali problémy a konflikty záujmov. Pri neskorších

⁹³ ŠTĚRBA, Václav. *Proces rozšiřování EÚ: Vztah Evropské unie ke kandidátským/přistupujícím zemím*. [online]. Praha: Parlamentní institut ČR, 2005. s. 7. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20649>

⁹⁴ EURÓPSKA KOMISIA. *Často kladené otázky o ochranných doložkách, obsiahnutých v Zmluve o pristúpení Bulharska a Rumunska*. [online]. Brusel: Európska komisia, 2005. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-396_sk.htm

⁹⁵ NIKOLOVA, Pavlina. *Negotiating for EU membership? The case of Bulgaria and Romania*. [elektronický zdroj]. In: *Croatian Yearbook of European law & Policy*. roč. 2. č. 2. Záhreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. s. 407. [cit. 2019-01-17]. ISSN 1845-5662. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/28528>

rokovaníach s Chorvátskom bolo prerokovaných až 35 kapitol, čo je známkou sústavného prehlbovania integrácie vo vnútri spoločenstva.⁹⁶

Tabuľka 3 zobrazuje všetkých 31 negociačných kapitol a začiatok a koniec rokovaní o týchto kapitolách. Najväčšou výzvou bolo dospieť k uzavretiu rokovaní v kapitolách, ktoré mali finančné dôsledky, pretože museli byť negociované v dvoch fázach – interne medzi členskými štátmi a externe s kandidátskymi štátmi.⁹⁷ Z tohto dôvodu boli kapitoly ako Hospodárska súťaž, Regionálna politika, Poľnohospodárstvo a Finančné a rozpočtové ustanovenia otvorené viac ako 2 a pol roka a uzavreté ako posledné v júni 2004. I tak sa však podarilo uzavrieť všetky kapitoly v polročnom predstihu na rozdiel od Rumunska, ktoré uzavrelo kapitoly v decembri 2014.⁹⁸

Tabuľka č. 3: Prehľad negociačných kapitol pri predvstupových rokovaníach s Bulharskom⁹⁹

Číslo	Názov kapitoly	Začiatok Rokovaní	Koniec rokovaní	Číslo	Názov kapitoly	Začiatok rokovaní	Koniec rokovaní
1	Voľný pohyb tovaru	05/2001	06/2002	17	Veda a výskum	03/2000	06/2000
2	Voľný pohyb osôb	10/2001	06/2002	18	Vzdelávanie a odborná príprava	03/2000	06/2000
3	Slobodné poskytovanie služieb	03/2001	11/2001	19	Telekomunikácie a informačné technológie	10/2000	10/2001
4	Voľný pohyb kapitálu	11/2000	07/2001	20	Kultúra a audiovizuálna politika	03/2000	11/2000
5	Právo obchodných spoločností	11/2000	06/2001	21	Regionálna politika	11/2001	06/2004
6	Hospodárska súťaž	03/2001	06/2004	22	Životné prostredie	07/2001	06/2003
7	Poľnohospodárstvo	03/2002	06/2004	23	Ochrana spotrebiteľa a zdravia	10/2000	11/2000

⁹⁶ EUROPEAN COMMISSION. *Information on the Results of the EU Accession Negotiations with Croatia*. [online]. Brusel. 2011. s. 2-3. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/hp/results_of_the_eu_accession_negotiations_with_croatia.pdf

⁹⁷ NIKOLOVA, Pavlina. Negotiating for EU membership? The case of Bulgaria and Romania. [elektronický zdroj]. In: *Croatian Yearbook of European law & Policy*. roč. 2. č. 2. Záhreb: Právni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. s. 404. [cit. 2019-01-17]. ISSN 1845-5662. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/28528>

⁹⁸ PHINNEMORE, David. *The EU and Romania: Accession and Beyond*. Londýn: Federal Trust for Education and Research, 2006. s. 84. ISBN 1-9034-0378-2

⁹⁹ VIRTUAL CENTRE FOR KNOWLEDGE ON EUROPE. [online]. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu/~enche20v/classweb/negotiation%20chapters.html>

8	Rybné hospodárstvo	03/2001	06/2001	24	Spravodlivosť a vnútorné záležitosti	06/2001	10/2003
9	Doprava	06/2001	06/2003	25	Colná únia	06/2001	07/2002
10	Dane	07/2001	06/2002	26	Vonkajšie (zahraničné) vzťahy	03/2000	11/2000
11	Hospodárska a menová únia	03/2002	04/2002	27	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika	03/2000	06/2000
12	Štatistika	10/2000	11/2000	28	Finančná kontrola	05/2001	10/2002
13	Sociálna politika a zamestnanosť	10/2001	04/2002	29	Finančné a rozpočtové ustanovenia	11/2001	06/2004
14	Energetika	11/2001	11/2002	30	Inštitúcie	04/2002	04/2002
15	Priemyselná politika	12/2001	12/2001	31	Ostatné	06/2004	06/2004
16	Malé a stredné podnikanie	03/2000	06/2000				

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Virtual Centre for Knowledge on Europe

Špecifickým problémom na ceste k členstvu v EÚ bolo zaostávajúce poľnohospodárstvo, ktoré čelilo problémom ako neliberalizovaný trh s pôdou, stará poľnohospodárska technika, subvencovanie neefektívnej produkcie, strata exportnej výkonnosti a i.¹⁰⁰ Preto bol vytvorený program finančnej pomoci v poľnohospodárstve SAPARD, ktorý financoval projekty v kandidátskych krajinách od roku 2000. V Bulharsku bol tento program zahájený v roku 2001 a ukončený v roku 2009 po tom, čo sa podieľal na financovaní 2600 projektov v hodnote 876,7 milióna BGN (v prepočte 448 miliónov eur). Navyše ďalších 374 miliónov BGN zostalo nevyužitých vďaka viacerým pokusom o podvod a získanie nelegálnej subvencie. Vďaka tomuto programu sa tak krajine podarilo znížiť rozdiel v konkurencieschopnosti poľnohospodárskej produkcie.¹⁰¹

3.2.2.2 Pripomienky Komisie k predvstupovému procesu Bulharska

I napriek uzavretiu všetkých kapitol v júni 2004 sa predvstupový reformný proces v krajine nekončil. Európske inštitúcie naďalej vydávali monitorovacie reporty a odporúčania,

¹⁰⁰ REPUBLIC OF BULGARIA. *National Agriculture and Rural Development Plan 2000-2006*. [online]. Sofia. 2002. s. 57-60. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_BG_NARDP2000-06_version%202002.pdf

¹⁰¹ Bulgaria Agriculture Fund Analyzes SAPARD Successes, Failures. [elektronický zdroj]. In: *Novinite – Sofia News Agency*. Sofia. 2009. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: <https://www.novinite.com/articles/111360>

ktoré mali za úlohu urýchliť konvergenčný proces ekonomiky a pripraviť ju na tvrdé konkurenčné prostredie po vstupe do spoločenstva.

Prvou hlavnou oblasťou bolo súdnictvo a otázka jeho nezávislosti a boja proti korupcii a organizovanému zločinu. Hlavnými bodmi, ktorým sa Komisia venovala vo svojich hodnotiacich správach pred vstupom do EÚ a ktoré označila za kľúčové oblasti pre zlepšenie, boli nasledovné:¹⁰²

- uviesť do praxe ústavné dodatky, ktoré by odstránili pretrvávajúce nejasnosti a nejednoznačnosti týkajúce sa nezávislosti súdneho systému,
- zabezpečiť transparentnejšie a efektívnejšie súdne konanie práve prostredníctvom reformy súdneho systému,
- podporovať nestranné a profesionálne vyšetrovanie podozrenia z korupcie na najvyšších miestach a čo najskôr sprehľadniť finančné a majetkové pomery najvyšších politických predstaviteľov,
- dôsledne implementovať a monitorovať stratégiu boja so všetkými formami organizovaného zločinu a zamerať sa najmä na závažné zločiny, pranie špinavých peňazí a systematickú konfiškáciu majetku zločincov.

Druhou oblasťou bola pripravenosť na nakladanie s prostriedkami zo spoločného rozpočtu. V tejto oblasti vyčítala Komisia neschopnosť krajiny včas implementovať systém identifikácie parciel a geografického informačného systému, a to z dôvodu neskorého začiatku jeho budovania. To okrem iného spôsobilo komplikácie pri vykonávaní spoločnej poľnohospodárskej politiky, resp. platieb s ňou spojených, pretože v čase vstupu neexistovala väzba na register farmárov. Okrem toho sa Bulharsku nepodarilo vybudovať dostatočné kapacity pre využívanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ, a preto časť prostriedkov zostala nevyužitá.¹⁰³

¹⁰² EUROPEAN COMMISSION. *Bulgaria Monitoring Report*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. s. 34- 37. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/06/monitoring_report_bg_en.pdf

¹⁰³ YANAKIEVA, Ivanka. The agricultural land problems in Bulgaria and implementation of the Common Agricultural Policy. [online]. In: *Agricultural Economics*. č. 53. Praha, 2007. s. 189-193. [cit. 2019-01-18]. ISSN 1805-9295. Dostupné na: <https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/00177.pdf>

Tretou oblasťou pripomienok Komisie boli ekonomické reformy. Proces privatizácie bol v pokročilom štádiu, avšak Komisia vyčítala Bulharsku nedokončený predaj tepelných elektrární v Rouse a Bobov Dol. Takisto nebola dokončená liberalizácia trhu s plynom a elektrinou. Komisia ďalej odporúčala zlepšiť podmienky vstupu a výstupu z trhu a vymáhateľnosť zmlúv s účelom znížiť administratívne zaťaženie podnikov. V oblasti flexibility pracovného trhu sa dosiahol iba malý pokrok, a preto bola navrhnutá reforma vzdelávacieho systému, ktorý by pripravil kvalifikovanú pracovnú silu pre trh práce.¹⁰⁴ V implementácii *acquis* našla Komisia nedostatky v oblastiach ako sú sociálne začlenenie, sociálny dialóg, potláčanie diskriminácie, verejné zdravie, jadrová bezpečnosť a životné prostredie.¹⁰⁵

¹⁰⁴ EUROPEAN COMMISSION. *Bulgaria Monitoring Report*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. s. 14-16. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/06/monitoring_report_bg_en.pdf

¹⁰⁵ EUROPEAN COMMISSION. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006 – 2007*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. s. 4-5. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_en.pdf

4 Bulharsko ako člen EÚ

Bulharsko je demokratická krajina so štátnym zriadením parlamentná republika. Na čele je prezident Ruman Radev a premiérom krajiny je Bojko Borisov. S rozlohou 110 910 km² je 11. najväčšou krajinou EÚ, pričom susedí s Rumunskom, Gréckom a tromi nečlenskými štátmi EÚ: Tureckom, Srbskom a Macedónskom. Výhodou je prístup k moru, ktoré je zdrojom nerastných surovín a príjmov z cestovného ruchu. Nachádza sa na priesečníku energetických a dopravných trás z Ázie do EÚ. V krajine žije momentálne 7 miliónov obyvateľov, čo je o 2 milióny menej ako v roku 1989, čo značí veľký problém s emigráciou. K stabilite krajiny prispieva aj členstvo v NATO od roku 2004. Bulharsko je okrem EÚ a NATO aj členom ďalších významných medzinárodných organizácií ako napr. OSN, WTO, MMF. Na druhej strane krajina nie je zatiaľ členom OECD, čo je podľa viacerých odborníkov znakom hospodárskej nevypelosti krajiny.¹⁰⁶

Tabuľka č. 4: Základné informácie o krajine, popis makroekonomických ukazovateľov

Oficiálny názov	Bulharská republika
Rozloha	110 910 km ²
Počet obyvateľov	7 075 991
HDP (PPP)	148,23 mld \$
HDP p.c. (PPP)	20 948 \$
Verejný dlh	25,4%
Nezamestnanosť	5,4%
Index ľudského rozvoja	0.813

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Svetovej banky

Tabuľka 4 zobrazuje základné geografické a makroekonomické informácie o krajine. Problémom je nízka úroveň HDP p.c, ktorá je najnižšia v celej EÚ. Medziročne však táto hodnota rástla o 4% v posledných troch rokoch, na rozdiel od priemeru EÚ, ktorý je približne

¹⁰⁶ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu: Bulharská republika*. [online]. Sofia: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Bulharsku, 2018. s. 1-2. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Bulharsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+2018>

2%.¹⁰⁷ Naopak dobrým znamením je nízka úroveň nezamestnanosti a verejného dlhu, ktoré sú pod priemerom EÚ. Index ľudského rozvoja¹⁰⁸ je vyšší než 0,8, teda hranica veľmi vysokého ľudského rozvoja. Napriek tomu je hodnota 0,813 nižšia ako u všetkých krajín EÚ s výnimkou Rumunska a celkovo patrí Bulharsku až 51. priečka.¹⁰⁹ V európskom meradle je teda Bulharsko jednou z najmenej rozvinutých krajín, preto je členstvo v EÚ veľmi dôležitým nástrojom konvergencie a dobiehania rozvinutých západoeurópskych ekonomík.

4.1 Základné udalosti v politicko-ekonomickom vývoji krajiny po roku 2007

1. januára 2007 sa Bulharsko stalo spoločne s Rumunskom novými členskými štátmi EÚ a rozšírili tak počet členských štátov na 27. Od tohto dátumu tak Bulharsko prevzalo práva a povinnosti členskej krajiny EÚ. Pre nových členov však bolo zavedené prechodné obdobie, ktorého úlohou bola lepšia adaptácia na nové podmienky. Týkalo sa voľného pohybu osôb, kobotáže, veterinárnych a fytozdravotných predpisov¹¹⁰, bezpečnosti potravín a nákupu pôdy cudzozemcami. Ďalším typom ochranných opatrení voči novým členom boli finančné pokuty, ktoré bolo možné použiť pri nesprávnom využití európskych fondov. Pri odhalení podvodov mohla byť finančná pomoc úplne zrušená.¹¹¹ Od roku 2007 muselo takisto Bulharsko a Rumunsko pravidelne predkladať správy o dosiahnutom pokroku a Komisia vykonávala monitoring najviac kritizovaných oblastí¹¹², a to až do doby splnenia všetkých požiadaviek zo strany členských štátov. Tie sa mohli rozhodnúť, či budú aplikovať reštrikcie na voľný pohyb osôb. Reštrikcie pre vstup bulharských a rumunských pracovných síl na trh práce starých členských krajín mohli trvať maximálne 7 rokov, takže od roku 2014 existuje neobmedzený voľný pohyb osôb pre Bulharsko a Rumunsko. Maximálnu sedemročnú ochranu pred

¹⁰⁷ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹⁰⁸ Indikátor merajúci pokrok spoločnosti v troch dimenziách, ktoré sa týkajú zdravia, vzdelania a životnej úrovne obyvateľstva.

¹⁰⁹ UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. [online]. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>

¹¹⁰ Fytozdravotné predpisy sa prípadne Bulharska vzťahovali na zákaz vývozu živých ošípaných a bravčového kvôli chorobám.

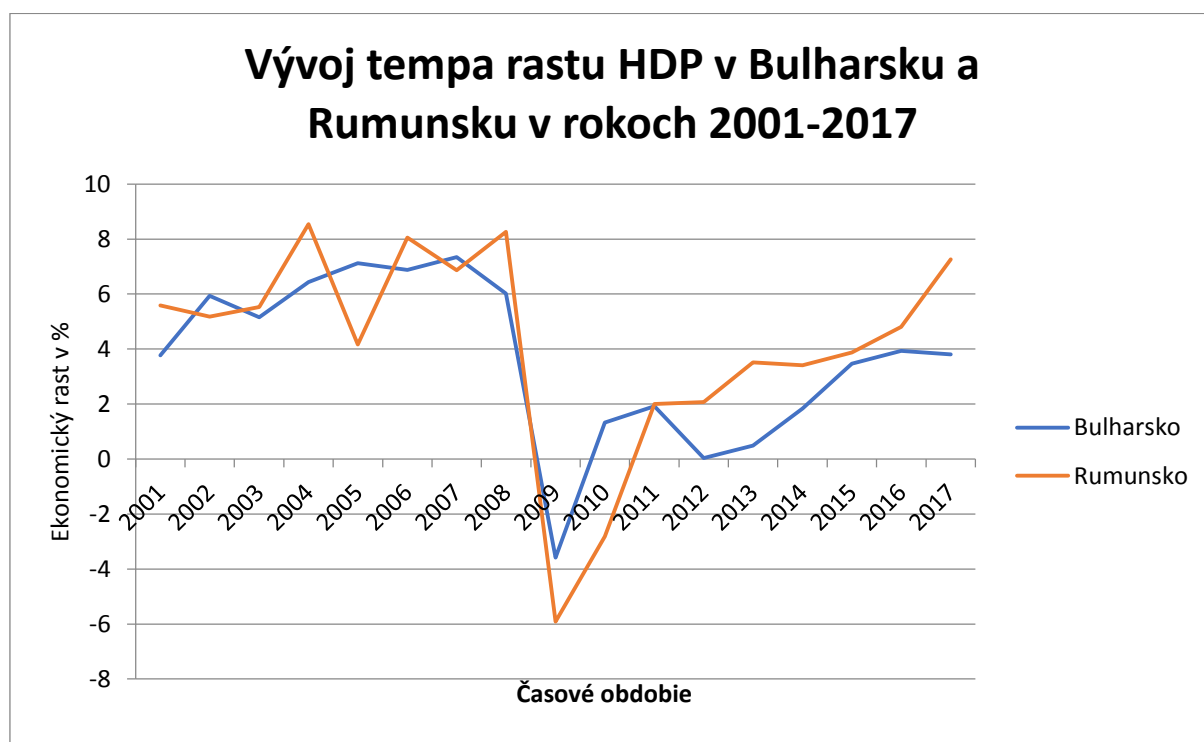
¹¹¹ CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. s.283-287. ISBN 978-8-0245-1835-0

¹¹² Medzi tieto oblasti patrili súdnictvo, boj proti korupcii a organizovaný zločin.

pracovnou silou z týchto krajín využilo až deväť štátov: Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Holandsko, Luxembursko, Malta, Španielsko a Spojené kráľovstvo.¹¹³

V roku 2007 po vstupe do EÚ bola ekonomická situácia v krajine priaznivá. Od začiatku predvstupových rokovaní v roku 2000 nekleslo tempo hospodárskeho rastu pod hranicu 4% a v období globálnej ekonomickej prosperity v rokoch 2004-2008 bol dosahovaný rast na úrovni 7%.¹¹⁴ Veľmi podobná situácia bola aj v susednom Rumunsku, čo zobrazuje graf č. 4. Z grafu možno vyčítať aj skutočnosť, že následná hospodárska kríza viac zasiahla Rumunsko, čo však prinútilo krajinu rýchlejšie uskutočniť nápravné opatrenia, ktoré zapríčinili lepšie zotavenie ekonomiky po kríze.

Graf č. 4: Vývoj tempa rastu HDP v Bulharsku a Rumunsku v rokoch 2001-2017



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Svetovej banky

¹¹³ DABOROWSKI, Tomasz. Citizens of Bulgaria and Romania receive full rights on the EU labour market. [online]. In: *Centre for Eastern Studies*. 2014. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-01-08/citizens-bulgaria-and-romania-receive-full-rights-eu-labour-market>

¹¹⁴ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

Základy trhovej ekonomiky sa vybuďovali v druhej polovici 90. rokov a už v roku 2002 bola Komisiou vyhlásená za fungujúcu trhovú ekonomiku.¹¹⁵ Väčšina štátnych podnikov bola sprivatizovaná, boli liberalizované ceny a zintenzívnil sa obchod so zahraničím. Vďaka tomu rástli priame zahraničné investície, ktoré v roku 2007 dosiahli vrchol – 13,87 miliardy dolárov.¹¹⁶ Nárast investícií sa prejavil aj v raste produktivity práce, ktorá v období rokov 2000 až 2008 dosahovala priemernú hodnotu 4,2%. Pre porovnanie, v krajinách EU15¹¹⁷ rástla produktivita práce 0,8%-ným tempom.¹¹⁸ Prílev investícií mal za následok vytváranie nových pracovných miest, čo sa odzrkadlilo v poklese nezamestnanosti až na hodnotu 5,6% v roku 2008 (7,0% priemer EÚ).¹¹⁹

V roku 2009 postihla Európsku úniu banková a dlhová kríza, ktorá bola reakciou na finančnú krízu v USA. Krajina zaznamenala najväčší úpadok ekonomiky od krízy v roku 1997. HDP zaznamenalo úpadok v hodnote 5% a nezamestnanosť vzrástla z 5,3% na konci roku 2008 na 8,4% na konci roku 2009, pričom sa jej nárast nepodarilo zastaviť až do novembra 2013, kedy dosiahla maximum v hodnote 13,2%.¹²⁰ Index cien nehnuteľností klesol z 153 bodov na 110 bodov v roku 2010.¹²¹ Priame zahraničné investície do krajiny v tomto období klesli medziročne z 13,8 miliárd na 3,9 miliardy. Nakoľko je lev zafixovaný voči euru, bulharské autority nemohli zareagovať na krízu expanzívnu monetárnou politikou. Niektoré krajiny ako napr. Maďarsko, ČR alebo Rumunsko devalvovali svoju menu, čím zvýhodnili export a podporili domácu exportnú výrobu.¹²²

Reakciou Bulharska na krízu bola striktná fiškálna politika, ktorú zaviedla nová vláda pod vedením premiéra Bojka Borisova, ktorý sa dostal do úradu v roku 2009. Jeho hlavnou

¹¹⁵ EUROPEAN COMMISSION. *2002 Regular Report On Bulgaria's Progress Towards Accession*. [online]. Brusel: European Commission, 2002. s. 46. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_2002.pdf

¹¹⁶ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹¹⁷ EU15 je skupina členských štátov EÚ po štvrtom rozšírení spoločenstva v roku 1995.

¹¹⁸ WORLD BANK. *Productivity in Bulgaria: Trends and Options*. [online]. Washington, D. C.: World Bank, 2015. s. 37. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Bulgaria/Bulgaria-Productivity-6-26-15-eng-web.pdf>

¹¹⁹ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹²⁰ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹²¹ TRADING ECONOMICS. [online]. Dostupné na: <https://tradingeconomics.com/bulgaria/housing-index>

¹²² INVESTING. [online]. Dostupné na: <https://www.investing.com/currencies/eur-czk-historical-data>

prioritou bol vyrovnaný rozpočet, čo sa mu síce spočiatku nedarilo dosiahnuť, ale v posledných dvoch rokoch jeho vlády v rokoch 2013-2014 zaznamenala krajina deficit len v hodnote 0,3 a 0,4%, vid' tabuľka č. 5.¹²³ Vďaka škrtu v rozpočtových výdavkoch zostal štátny dlh stabilizovaný a i v súčasnosti je po Estónsku a Luxembursku tretí najnižší v EÚ.¹²⁴

Tabuľka č. 5: Vývoj deficitu štátneho rozpočtu a štátneho dlhu počas prvej vlády Bojka Borisova v rokoch 2009-2013

Rok	Deficit štátneho rozpočtu	Štátny dlh
2009	-4,1%	13,7%
2010	-3,1%	15,3%
2011	-2%	15,2%
2012	-0,3%	16,7%
2013	-0,4%	17,0%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z Eurostat

Striktná fiškálna politika bola na jednej strane účinným prostriedkom na udržanie stabilného verejného dlhu, na druhej strane boli rozpočtové škrty veľmi nepopulárne a stretli sa s veľkou kritikou verejnosti. Občania vyčítali vláde i nárast cien energií a neefektívny boj s korupciou, čo vyvrcholilo v masové demonštrácie v roku 2013. Následkom bola rezignácia premiéra Borisova vo februári 2013, po ktorej nastalo ročné obdobie vlády socialistov na čele s premiérom Plamenom Oresharskim.¹²⁵

Oresharski bol od začiatku svojho mandátu kritizovaný kvôli kvôli vymenovaniu Delyana Peevského¹²⁶ na čelo Bulharskej bezpečnostnej agentúry. Peevski onedlho po vymenovaní odstúpil z funkcie a po ďalších protestoch došlo v auguste 2014 k rozpadu celej vlády. V ekonomickej oblasti došlo počas 15-mesačnej vlády socialistov k vysokému 5,4%-

¹²³ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹²⁴ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹²⁵ PALGRAVE MACMILLAN. *The Statesman's Yearbook 2017: The Politics, Cultures and Economies of the World*. [online]. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2016. s. 248. [cit. 2019-02-04]. ISBN 978-1-349-68398-7. Dostupné na: <https://books.google.sk/books?id=PBs9DgAAQBAJ&pg=PA5&dq=The+Statesman%27s-Yearbook+2018:+The+Politics,+Cultures+and+Economies+of+the+World&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKEwi3layTgKXgAhU3VBUIHdZJCukQuwUIODAC#v=onepage&q=bulgaria&f=false>

¹²⁶ Delyan Peevski bol mediálny magnát, ktorý bol v minulosti vyšetrovaný za korupciu.

nému deficitu rozpočtu¹²⁷, čo bolo následkom krachu Korporátnej komerčnej banky (ďalej KTB). Aj napriek tomu, že išlo o štvrtú najväčšiu banku v krajine, tak nedošlo k bailoutu od vlády a banka zanikla. Vláda sa však rozhodla vyplatiť vklady obyvateľov, čo znamenalo náklady v hodnote okolo 2 miliárd levov (1,02 miliardy eur).¹²⁸ Záchrana vkladov obyvateľov mala za následok nárast verejného dlhu z 17% na 27% medzi rokmi 2013-2014.¹²⁹

Vo voľbách v roku 2014 zvíťazila strana Občania za európsky rozvoj Bulharska (GERB), ktorej predsedom bol Bojko Borisov. Borisov sa tak druhýkrát stal premiérom krajiny.¹³⁰ Po mesiacoch protikorupčných protestov sa mu podarilo obnoviť politickú stabilitu v krajine. Jeho popularita však začala klesať v druhej polovici funkčného obdobia. Dôvodmi boli pomalé implementovanie reforiem na odstránenie chudoby a transparentnejší a spravodlivejší súdny systém. Bulharsku uškodilo aj rozhodnutie Európskej komisie zastaviť práce na budovaní plynovodu South Stream, ktorý mal dodávať zemný plyn z Ruska cez Čierne more a Bulharsko do ďalších krajín EÚ. Okrem toho boli pozastavené granty na ďalšie regionálne rozvojové projekty, a to z dôvodu preukázanej sprenevery a neefektívneho využívania finančných prostriedkov.¹³¹ Borisov tak spojil nadchádzajúce prezidentské voľby s vyjadrením dôvery pre jeho vládu. Novým prezidentom sa v novembri 2016 stal kandidát najsilnejšej opozičnej strany socialistov Ruman Radev, čo znamenalo rezignáciu premiéra Borisova a koniec jeho druhej vlády.¹³²

V marci 2017 sa konali predčasné voľby, v ktorých sa rozhodovalo o zahranično-politickej orientácii krajiny, pretože dve najsilnejšie politické strany mali v tejto oblasti odlišné predstavy. Borisovova strana GERB hlásala pokračovanie proeurópskeho

¹²⁷ COUNTRY ECONOMY. [online]. Dostupné na: <https://countryeconomy.com/deficit/bulgaria>

¹²⁸ TSOLOVA, Tsvetelia. Bulgaria to allow its fourth-biggest bank to collapse. [online]. In: *Reuters*. 2014. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-banking/update-5-bulgaria-to-allow-its-fourth-biggest-bank-to-collapse-idUSL6N0PM28G20140711>

¹²⁹ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹³⁰ THE ECONOMIST. [online]. *Borisov is back*. 2014. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.economist.com/europe/2014/10/11/borisov-is-back?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e>

¹³¹ WILLIS, Jim – FELLOW, Anthony. *Tweeting to Freedom: An Encyclopedia of Citizen Protests and Uprisings*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2017. s. 71-72. ISBN 978-1-4408-4004-3

¹³² Bulgaria PM resigns after party defeated in presidential poll. [online]. In: *Guardian*. 2017. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/14/bulgaria-pm-boiko-borisov-resigns-after-party-defeated-in-presidential-poll>

napredovania krajiny. Na druhej strane socialisti podporovali silnejšie väzby s Ruskom a zrušenie nových sankcií EÚ voči Rusku. Takisto boli proti podpísaniu obchodnej dohody medzi EÚ a Kanadou. Vplyv Socialistov vzrástol po zvolení ich kandidáta Rumana Radeva do role prezidenta krajiny. V predčasných voľbách však opäť získala najviac hlasov proeurópska strana GERB, ktorá získala 33% hlasov, čo bolo o 6% viac ako Socialisti. Tento výsledok znamenal začiatok tretieho obdobia vlády premiéra Bojka Borisova.¹³³

Tretia vláda Bojka Borisova začala v máji 2017 a trvá dodnes. Najväčšou politickou udalosťou tohto obdobia bolo predsedníctvo Bulharska v Rade EÚ v prvej polovici roka 2018. Hlavnými prioritami bulharského predsedníctva boli tieto 4 témy:

- a) budúcnosť Európy a mladí ľudia,
- b) bezpečnosť a stabilita v silnej a jednotnej Európe,
- c) európska perspektíva pre západný Balkán,
- d) digitálna ekonomika a digitálne zručnosti.

Počas bulharského predsedníctva sa dosiahol veľký progres napr. sa začali rokovania o Viacročnom finančnom rámci pre roky 2021-2027, riešila sa budúcnosť spoločnej poľnohospodárskej politiky, bol navrhnutý plán pre cirkulárnu ekonomiku a takisto boli položené základy pre vznik nového inštitútu Európskeho prokurátora v roku 2020.¹³⁴

Ekonomická situácia v krajine je stabilizovaná, keďže za posledné tri roky rástla výkonnosť ekonomiky minimálne 3%-ným tempom a podobný vývoj sa očakáva aj v rokoch 2019-2023.¹³⁵ Nezamestnanosť je druhá najnižšia od pádu socialistického režimu v roku 1989, nižšia bola len pred krízou v roku 2008. Jej hodnota je v súčasnosti 5,2%.¹³⁶ Nízka nezamestnanosť zapríčiňuje problém s nedostatkom pracovných miest, čo vedie k nárastu miezd. Za posledný rok narástli mzdy v krajine o 5,5%, vďaka čomu sa zvyšuje spotrebiteľský

¹³³ DZHAMBANOVA, Boryana. Bulgaria's Ex-Premier Nears Return to Power in a Key Election for Europe. [online]. In: *N.Y. Times*. 2017. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/03/26/world/europe/bulgaria-election-boiko-borisov.html>

¹³⁴ MINISTRY OF PRESIDENCY. *Report on the Program of the Presidency of the Republic of Bulgaria of the Council of the European Union*. [online]. Sofia. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: https://eu2018bg.bg/upload/3078/Report_BG_Presidency.pdf

¹³⁵ INTERNATIONAL MONETARY FUND. *World Economic Outlook: Challenges to Steady Growth*. [online]. Washington, DC: International Monetary Fund, 2018. s. 156. [cit. 2019-02-06]. ISSN 1564-5215. Dostupné na: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WEO/2018/October/English/main-report/Text.ashx?la=en>

¹³⁶ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

dopyt a podporuje ekonomický rast. Problémom je nízka produktivita práce, ktorá je hlavnou prekážkou ekonomickej konvergenie krajiny. Príjem na obyvateľa je najnižší v EÚ, keďže je len na úrovni 47% priemeru EÚ. Podľa výpočtov Svetovej banky by musela produktivita práce rásť 4% ročne v priebehu nasledujúcich 25 rokov, aby sa podarilo zvýšiť príjem na obyvateľa na hranicu priemeru EÚ.¹³⁷ V Bulharsku sa aj napriek tomu postupne zvyšuje ekonomická a životná úroveň obyvateľstva, o čom svedčí aj ambícia stať sa členom OECD.¹³⁸

Najväčším problémom pre vládu Bojka Borisova je boj s korupciou, ktorá je hlavným dôvodom nespokojnosti bulharskej verejnosti a mnohých protestov proti jeho vláde. Európska komisia každoročne vydáva správy o pokroku v tejto oblasti. V poslednej správe z novembra 2018 Komisia konštatovala, že niektoré odporúčania boli implementované, ale problémy ako korupcia na vysokej úrovni, organizovaný zločin a reforma súdnictva sú ešte stále prekážkami v budovaní kvalitného právneho štátu so silnými a transparentnými inštitúciami.¹³⁹ O pretrvávajúcom probléme s korupciou svedčí aj index vnímania korupcie, v ktorom je Bulharsko najhoršie z EÚ.¹⁴⁰ Všeobecne sa korupcia považuje za najväčší súčasný problém krajiny a zároveň aj kľúč pre lepšiu budúcnosť.

4.2 Porovnanie ekonomických ukazovateľov pred a po vstupe do EÚ

V ekonomickej rovine by mal vstup krajiny do ekonomického integračného zoskupenia podporiť ekonomický rast a zabezpečiť stabilitu v krajine. Ďalším predpokladom je zvýšenie konkurencieschopnosti a nárast produktivity práce a exportnej výkonnosti ekonomiky, a to z dôvodu zvýšenia konkurencie v podobe firiem z rozvinutejších krajín a zníženia transakčných a administratívnych nákladov. V neposlednom rade je dôležité

¹³⁷ SVETOVÁ BANKA. *Bulgaria: Country Snapshot*. [online]. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <http://pubdocs.worldbank.org/en/759511539245388831/Bulgaria-Snapshot-Oct2018.pdf>

¹³⁸ Bulgaria's Aspiration to Join OECD Is on Agenda of Minister Liliyana Pavlova during OECD Forum. [online]. In: *Bulgarian News Agency*. Sofia. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <http://www.bta.bg/en/c/DF/id/1788590>

¹³⁹ EUROPEAN COMMISSION. *Report On Progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism*. [online]. Štrasburg: European Commission, 2018. s. 11. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-bulgaria-com-2018-850_en.pdf

¹⁴⁰ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Corruption Perceptions Index 2018*. [online]. Dostupné na: <https://www.transparency.org/cpi2018>

spomenúť prístup k informáciám a know-how starých členských štátov, ktoré sú vzorom pre nové členské štáty vo viacerých oblastiach ako sú napr. modernizácia, liberalizácia, reformy súdnictva a i. V tejto kapitole sa na základe ekonomických ukazovateľov budeme snažiť zhodnotiť dopad vstupu Bulharska do EÚ.

Bulharsko sa stalo 1.januára 2007 členom Európskej únie, vďaka čomu získalo prístup do spoločného trhu spoločenstva, ktorý garantuje voľný pohyb tovarov, služieb, kapitálu a osôb. Okrem toho získalo Bulharsko nárok na finančnú pomoc z európskych fondov, ktoré fungujú na báze solidarity, t.j. koncentrácie finančnej pomoci do menej rozvinutých regiónov, kam nepochybne patrí aj Bulharsko. Bulharsko je teda čistým prijímateľom z rozpočtu EÚ, pričom v roku 2017 dosahoval čistý príjem z rozpočtu hodnotu 1,47 mld eur.¹⁴¹

Tabuľka č. 6 zobrazuje vývoj vybraných ekonomických ukazovateľov v období rokov 1997-2017, kde sme sa snažili zachytiť situáciu v čase vstupu do EÚ a v obdobiach 5 a 10 rokov pred a po vstupe do spoločenstva. Dôvodom bola snaha o čo najspravodlivejšie vyjadrenie účinku vstupu do EÚ na ekonomiku krajiny. Zamerali sme sa na tieto ekonomické ukazovatele: HDP, nezamestnanosť, inflácia, vládny dlh, čistá medzinárodná investičná pozícia a minimálna mzda.

Tabuľka č.6: Vývoj ekonomických ukazovateľov v 5-ročných intervaloch v rokoch 1997-2017

Ekonomický ukazovateľ	Rok				
	1997	2002	2007	2012	2017
HDP (mil. USD)	11,2	16,3	44,4	53,9	58,2
Nezamestnanosť (%)	x	19,4	7,9	11,9	6,6
Inflácia (%)	1058,4	5,8	8,4	3,0	2,1
Vládny dlh (% HDP)	97,3	51,4	16,3	16,7	25,6
ČMIP (% HDP) ¹⁴²	x	-24,9	-77,0	-77,9	-41,8
Minimálna mzda (EUR)	x	51	92	138	235

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Svetovej banky a Eurostatu

¹⁴¹ STATISTA. *European Union: operating budgetary balances in 2017, by member state (in billion euros)* [online]. Dostupné na: <https://www.statista.com/statistics/253712/eu-budget-expenditures-by-member-state/>

¹⁴² Čistá medzinárodná investičná pozícia

Základným ukazovateľom ekonomickej výkonnosti krajiny je HDP, čo je celková peňažná hodnota finálnych statkov a služieb vytvorená za dané obdobie na určitom území.¹⁴³ Najväčší nárast HDP zažila ekonomika v období medzi rokmi 2002-2007, kedy narástla z 16,3 na 44,4 miliardy USD. Koniec vysokého ekonomického rastu znamenala až hospodárska kríza v roku 2009, po ktorej sa krajina dlho spamätávala z dopadov krízy. V súčasnosti krajina rastie 3%-ným tempom, ktoré sa očakáva aj v najbližšej budúcnosti. Bulharsko je krajinou s najmenším HDP na hlavu, preto je súčasný rast pochopiteľný a nejde o ekonomický boom, ale o prirodzený proces konvergencie, nakoľko vyspelé západné ekonomiky vykazujú rast priemerne okolo 1-2%.¹⁴⁴

Nezamestnanosť je ukazovateľ využiteľnosti výrobného faktora práca v národnom hospodárstve. Podľa Philipsovej krivky je ideálna nezamestnanosť na hranici 6%¹⁴⁵, čo sa podarilo Bulharsku dosiahnuť v roku 2017. Vstup do EÚ znamenal pre krajinu prílev PZI a vytvorenie nových pracovných miest, pričom tento proces začal už okolo roku 2002. Od tohto roku nezamestnanosť pravidelne klesala. Tento trend zastavila až hospodárska kríza v roku 2009, ktorá znamenala zníženie dopytu obyvateľstva a hromadné prepúšťanie pracovných síl. Preto v roku 2012 bola miera nezamestnanosti na úrovni takmer 12%. Ekonomika sa však spamätala z tohto šoku a v posledných rokoch nezamestnanosť nielen v Bulharsku, ale aj v celej Európe, klesá.¹⁴⁶

Inflácia je ukazovateľom hospodárskej stability. Tabuľka 7 ukazuje veľký progres, ktorý krajina dosiahla v posledných 20 rokoch. V roku 1997 zaznamenala krajina hyperinfláciu v hodnote 1058,4%, následkom čoho bolo vytvorenie Menovej rady a fixácia bulharského leva na nemeckú marku a neskôr euro. V ďalších rokoch už inflácia neprevýšila hranicu 10%, pričom v rokoch 2014-2016 cenová hladina klesala, teda dochádzalo k tzv. deflácií.¹⁴⁷ Generálna rada Európskej centrálnej banky definovala v roku 2003 ideálnu infláciu

¹⁴³ LISÝ, Ján a kol. *Ekonomía*. Bratislava: Iura Edition, 2011. s. 363. ISBN 978-80-8078-406-5

¹⁴⁴ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹⁴⁵ LISÝ, Ján a kol. *Ekonomía*. Bratislava: Iura Edition, 2011. s. 490. ISBN 978-80-8078-406-5

¹⁴⁶ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

¹⁴⁷ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

na udržanie cenovej stability. Cieľová inflácia by mala byť nižšia ale blízka 2 percentám.¹⁴⁸ Tento cieľ sa finančným autoritám v Bulharsku nedarí plniť, pričom najviac sa k tejto hodnote priblížili v roku 2017, kedy inflácia dosiahla hodnotu 2,1%, čo je takmer ideálna hodnota.

Vládny dlh Bulharska je v súčasnosti s hodnotou 25,6% tretí najnižší v EÚ. Tento stav je zapríčinený striktnou fiškálnou politikou bulharských vlád. Na rozdiel od iných krajín nebola reakciou Bulharska na krízu uvoľnená fiškálna politika, ale škrty v rozpočtových výdavkoch, vďaka čomu sa podarilo udržať vládny dlh na nízkej úrovni. V roku 1997 bola úroveň dlhu na úrovni takmer 100% HDP, zatiaľ čo o 10 rokov v čase vstupu krajiny do EÚ klesol dlh na 16,3%.¹⁴⁹ V tomto pokroku hrala dôležitú úlohu priaznivá ekonomická situácia vo svete, kedy bulharská ekonomika rástla 7%-ným tempom¹⁵⁰ a štátny rozpočet vykazoval prebytky. Vďaka tomu bolo možné rapídne znížiť podiel dlhu na HDP.

Čistá medzinárodná investičná pozícia je rozdiel majetku domáceho štátu v zahraničí a majetku druhého štátu doma. Kladná pozícia teda predstavuje vyššie investovanie tuzemcov v zahraničí ako cudzincov doma a naopak. Z tohto dôvodu majú menej rozvinuté štáty pasívnu pozíciu, keďže ich obyvateľstvo nie je natoľko bohaté, aby investovalo v zahraničí a zároveň tu je veľký priestor na rast produktivity práce, čo láka zahraničných investorov.¹⁵¹ Bulharsko malo v roku 2002 pasívnu bilanciu v hodnote 22%, pričom pri vstupe do EÚ táto hodnota narástla na 77%, čo je následkom otvorenia krajiny zahraničným investíciám.¹⁵² Po roku 2012 sa situácia začala meniť a v súčasnosti je ČMIP krajiny na úrovni okolo 40%, čo je spôsobené buď poklesom investícií do krajiny alebo nárastom bulharských investorov v zahraničí. Pravdepodobne ide o kombináciu oboch faktorov.

Posledným ukazovateľom, na ktorý sme sa zamerali, je minimálna mzda. V tejto štatistike je možné spozorovať najväčší progres, keďže za 15 rokov sa hodnota minimálnej

¹⁴⁸ EUROPEAN CENTRAL BANK. *The definition of price stability*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-08]. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/pricestab/html/index.en.html>

¹⁴⁹ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

¹⁵⁰ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹⁵¹ JACKSON, James K. *The United States as a Net Debtor Nation: Overview of the International Investment Position*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2012. s.5. ISBN 978-1481071383

¹⁵² EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

mzdy zvýšila štvornásobne, i keď stále zostáva najnižšou v EÚ.¹⁵³ Kľúčom k zvýšeniu životnej úrovne obyvateľov je rast miezd, ktorý zvýši dopyt po tovaroch a ten vyvolá vyššiu ponuku, zvýšenie zamestnanosti a ďalší nárast miezd.

Výsledkom analýzy vybraných ekonomických ukazovateľov je skutočnosť, že väčšina ukazovateľov dosahovala najväčší progres v rokoch 2002-2007, teda v období tesne pred vstupom do EÚ. Príčinou bol pokrok v procese privatizácie a implementovaní reforiem, ktoré boli súčasťou predvstupového procesu a podmienkou pre vstup do EÚ. Členstvo v EÚ tento trend upevnilo, ale úpadku spôsobenou hospodárskou krízou nedokázalo zabrániť. V súčasnosti sa nachádzame v období globálneho hospodárskeho rozmachu, čo v kombinácii s existenciou 500-miliónového spoločného trhu znamená dobré hospodárske výsledky pre Bulharsko a takisto pozitívne vyhliadky do budúcnosti.

4.3 Dopad vstupu do EÚ na vybrané sektory ekonomiky

Ekonomika Bulharska bola po páde komunistického režimu zdevastovaná. Krajina musela prejsť procesom transformácie, ktorý znamenal veľké množstvo hospodárskych reforiem. Finančná pomoc od EÚ v podobe viacerých balíčkov pomoci bola pre krajinu veľmi prínosná. Vízia členstva v EÚ a prozápadnej orientácie krajiny, kde sú hlavnými hodnotami trhový mechanizmus, ľudské práva a právny štát, bola hlavným motorom bulharských hospodárskych reforiem v druhej polovici 90. rokov a na začiatku nového storočia. Vstup krajiny do EÚ v roku 2007 tak bol zavŕšením dlhodobého procesu adaptácie na konkurenčné prostredie v krajinách Spoločenstva a preberania európskej legislatívy. V tejto podkapitole zhodnotíme dopad vstupu do EÚ na jednotlivé sektory ekonomiky.

4.3.1 Poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo je tradičným sektorom bulharskej ekonomiky. Po páde socialistického režimu začala v roku 1991 pozemková reforma, ktorá bola prvým krokom k prechodu na trhovo orientované poľnohospodárstvo. Významnú podporu v predvstupovom

¹⁵³ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

procesе Bulharska znamenal program zameraný na podporu poľnohospodárstva a rozvoja vidieka SAPARD.¹⁵⁴ V rámci tohto programu bolo financovaných 2600 projektov v hodnote 876,7 milióna BGN (v prepočte 448 miliónov eur). Navyše ďalších 374 miliónov BGN zostalo nevyužitých vďaka viacerým pokusom o podvod a získanie nelegálnej subvencie.¹⁵⁵ SAPARD bol hlavným finančným programom určeným na podporu zaostávajúceho poľnohospodárskeho sektora krajiny a prípravu na vstup do EÚ.

Spoločná poľnohospodárska politika (ďalej len SPP) je jednou z hlavných európskych politík, ktorej cieľom je zabezpečenie cenovo dostupných potravín prostredníctvom finančnej podpory farmárov a udržiavania vidieckych oblastí. Ďalšími cieľmi sú udržateľné riadenie prírodných zdrojov, boj proti klimatickým zmenám v poľnohospodárstve a propagácia pracovných príležitostí v agrosektore.¹⁵⁶

Vstup krajiny do EÚ znamenal problémy s implementáciou SPP. Hlavným dôvodom bol neukončený proces identifikácie vlastníctva pôdy a distribúcia vlastníctva reštituovanej pôdy medzi dedičov. Finančná pomoc v rámci SPP je poskytovaná v závislosti od veľkosti poľnohospodárskej pôdy v hektároch a podmienkou na udelenie pomoci je preukázané vlastníctvo pôdy. V Bulharsku však ešte stále pretrvávajú problémy s reštitúciou pozemkov, nakoľko spravidla dochádza k navráteniu pôdy jej predchádzajúcim majiteľom, čo môže predstavovať viacero osôb. Z toho potom vyplývajú súdne spory o vlastníctvo majetku, ktoré sa tiahnu niekoľko rokov. Nedokončená reštitúcia tak znamená neschopnosť čerpať pomoc v rámci SPP. Medzi ďalšie problémy patria nedostatok skúseností s dotačnou politikou v poľnohospodárstve a nedostatočná administratívna kapacita pre implementáciu SPP.¹⁵⁷

¹⁵⁴ SAPARD (z anglického Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) bol program na rozvoj poľnohospodárstva a vidieckych oblastí, ktorý bol navrhnutý na zasadnutí Európskej rady v Luxemburgu v roku 1997. Projekt bol naplánovaný na obdobie rokov 2000-2006 a bol určený krajinám v predstupovom procese, ktoré boli súčasťou budúceho rozšírenia EÚ v rokoch 2004 a 2007.

¹⁵⁵ Bulgaria Agriculture Fund Analyzes SAPARD Successes, Failures. [elektronický zdroj]. In: *Novinite – Sofia News Agency*. Sofia. 2009. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: <https://www.novinite.com/articles/111360/>

¹⁵⁶ EUROPEAN COMMISSION. *The Common Agricultural Policy at a Glance*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en#Timeline

¹⁵⁷ YANAKIEVA, Ivanka. The agricultural land problems in Bulgaria and implementation of the Common Agricultural Policy. [online]. In: *Agricultural Economics*. č. 53. Praha: Czech Academy of Agricultural Sciences, 2007. s. 189-193. [cit. 2019-02-10]. ISSN 1805-9295. Dostupné na: <https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/00177.pdf>

V súvislosti s reštitúciami pozemkov vznikol ďalší problém. V roku 2007 bolo 54,1% fariem menších ako 0,5 hektára a len 0,8% fariem väčších ako 100 hektárov. To znamenalo, že polovica fariem v krajine obrábala len 1,5% poľnohospodárskej pôdy. Pre takéto malé farmy je charakteristická orientácia produkcie na vlastnú spotrebu a nízka konkurencieschopnosť. Riešením tohto problému je tak spájanie fariem, čo umožní zvyšovať produktivitu práce. Okrem toho budú mať tieto farmy nárok na viac prostriedkov v rámci SPP, keďže tieto peniaze sú viazané na veľkosť poľnohospodárskej pôdy.¹⁵⁸

V štúdií Bulgarian Institute of Agricultural Economics z roku 2011 bol dokázaný priaznivý vplyv SPP na veľké a stredne veľké farmy, ktoré majú nárok na viac finančných prostriedkov v rámci SPP. Podiel dotácií na príjmoch týchto fariem vzrástol z 42% v roku 2007 na 89% v roku 2011. Z hľadisku druhu plodiny je možno spozorovať veľký nárast produktivity práce a ziskovosti v oblasti poľných plodín ako obilniny, krmoviny a olejnin. V oblasti živočíšnej výroby je na tom lepšie chov dobytka, kde produktivita práce narástla na rozdiel od chovu ošípaných a hydina, kde produktivita práce stagnovala.¹⁵⁹

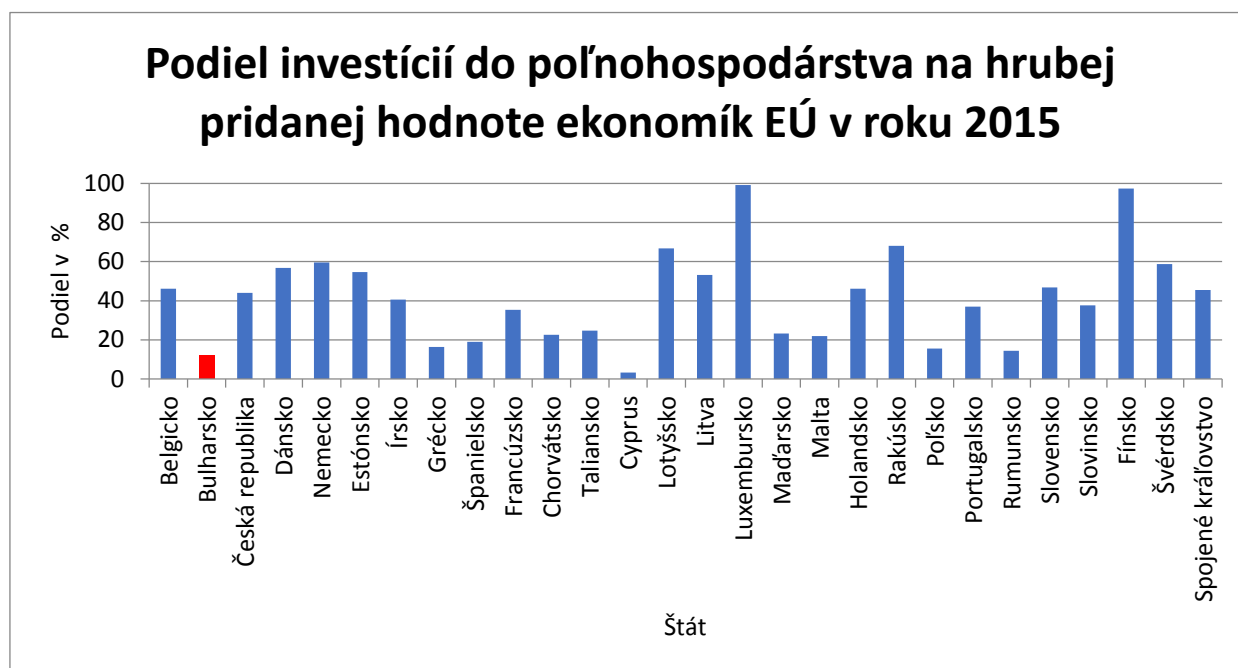
V súčasnosti celková produktivita bulharského poľnohospodárstva rastie. Dôvodom však nie je technologický pokrok, ale zníženie počtu malých neefektívnych fariem, ktoré neboli schopné konkurovať väčším farmám. Rast produktivity však nedokáže zvrátiť celkovú zaostalosť agrárneho sektora, nakoľko má krajina problém s nedostatkom investícií, ako zobrazuje graf č. 5. Podiel investícií do poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote celého hospodárstva krajiny tvoril v roku 2015 len 12,2%, pričom priemer EÚ je 33,6%.¹⁶⁰

¹⁵⁸ TODOROVA, Stela. Bulgarian agriculture in the conditions of the EU Common Agricultural Policy. [online]. In: *Journal of Central European Agriculture*. č. 17. Plovdiv: Agricultural University Plovdiv, 2016. s. 109-110. [cit. 2019-02-10]. ISSN 1332-9049. Dostupné na: <https://jcea.agr.hr/en/issues/article/1678>

¹⁵⁹ BACHEV, Hrabrin. *Effects of EU CAP implementation on Bulgarian farms*. [online]. Sofia: Institute of Agricultural Economics, 2011. s. 4-6. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/35510/1/MPRA_paper_35510.pdf

¹⁶⁰ EUROPEAN COMMISSION. *CAP Context Indicators 2014-2020: Gross Fixed Capital Formation*. [online]. Brusel: European Commission, 2017. s. 2. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2017/c28_en.pdf

Graf č. 5: Podiel investícií do poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote ekonomík EÚ v roku 2015



Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe Eurostat

V roku 2018 sa poľnohospodárstvo podieľalo na 5% HDP krajiny a zamestnávalo 7% pracovných síl.¹⁶¹ Je to pokles oproti hodnotám z 90.rokov, ale je potrebné vziať do úvahy, že so stúpajúcou ekonomickou vyspelosťou krajiny klesá podiel poľnohospodárstva a rastie podiel služieb na hospodárstve krajiny. Dopad vstupu do EÚ na poľnohospodárstvo hodnotíme ako mierne pozitívny, nakoľko sa podarilo zvýšiť produktivitu práce a zabezpečiť stálu zásobu potravín v priestore spoločného trhu EÚ. Takisto sa podarilo vylúčiť z trhu neefektívne farmy, ktoré boli brzdou poľnohospodárskeho rozvoja. Medzi negatíva zaraďujeme nízky podiel investícií do agrárneho sektora a nedostatočný rozvoj vidieckych oblastí.¹⁶²

¹⁶¹ MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu: Bulharská republika*. [online]. Sofia: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Bulharsku, 2018. s. 3. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Bulharsko+-+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+2018>

¹⁶² VALKANOV, Nikolay – GREBENICHARSKI, Stiliyan. *CAP: 10 Years in Bulgaria*. [online]. Sofia: InteliAgro, 2017. s. 3-5. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: http://inteliagro.bg/Files/68819a12-0220-46d7-bed4-e2e702607680CAP_10_years_in_Bulgaria_EN.pdf

4.3.2 Priemysel

Bulharský priemysel sa začal rapídne rozvíjať po druhej svetovej vojne, kedy bolo cieľom premeniť agrárnu krajinu na priemyselne-agrárnu a pokračovať v procese industrializácie krajiny. V čase socializmu sa priemyslu darilo a hlavným exportným trhom bolo ZSSR.¹⁶³ Po konci socialistického režimu v roku 1989 sa začala transformácia ekonomiky, ktorá znamenala úpadok priemyselnej výroby. Medzi hlavné príčiny úpadku považujeme stratu exportného trhu, nedostatok inovácií, nízku kvalita produkcie a neefektívne organizačné a produkčné štruktúry v podnikoch.¹⁶⁴

Zmeny nastali po kríze v roku 1997 a zavedení Menovej rady, čo znamenalo stabilitu meny a vyššiu dôveryhodnosť u zahraničných partnerov. Rast priemyselnej produkcie bol zapríčinený nárastom efektivity využívania existujúcich výrobných faktorov, a to vďaka prebiehajúcim procesom liberalizácie, privatizácie a vyššie spomenutej finančnej stabilizácie. K nárastu priemyselnej výroby v krajine prispel aj fakt, že sa krajina stala kandidátskou krajinou EÚ a začala predvstupové rokovania, čo malo za následok nárast PZI do krajiny.¹⁶⁵

Po vstupe krajiny do EÚ v roku 2007 získali bulharské firmy prístup na spoločný trh. Pozitívom vstupu na spoločný trh bolo zrušenie obmedzení voľného pohybu tovarov, prílev kapitálu z ostatných členských krajín EÚ a možnosť užšej spolupráce s vyspelejšími partnermi za účelom preberania ich know-how a zvyšovania produktivity práce. Investori spravidla alokujú svoje prostriedky do oblastí, kde je vyšší potenciál ich uplatnenia. Konkurenčnou výhodou Bulharska je lacná pracovná sila a nízke daňové zaťaženie¹⁶⁶. Aj preto v roku 2007 dosiahol objem prílevu PZI najvyššiu hodnotu v histórii krajiny – 13,87 miliardy dolárov.¹⁶⁷ Tento trend však nepokračoval v nasledujúcich rokoch, a to kvôli začiatku globálnej

¹⁶³ KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. s. 293-295. ISBN 65-009-62

¹⁶⁴ KOPEVA, Diana – SHTEREV, Nikolay – BLAGOEV, Dimitar. Basic Determinants of Bulgarian Industrial Growth After the EU Accession Bulgaria. [online]. In: *Acta Technica Corviniensis – Bulletin of Engineering*. Hunedoara: Editura Politehnica, 2010. č. 4. s. 83. [cit. 2019-02-12]. ISSN: 2067-3809. Dostupné na: <http://acta.fih.upt.ro/pdf/2010-4/ACTA-2010-4-12.pdf>

¹⁶⁵ GULDE, Anne Marie. *The Role of Currency Board in Bulgaria's Stabilization*. [online]. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1999. s. 5. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/1999/pdp03.pdf>

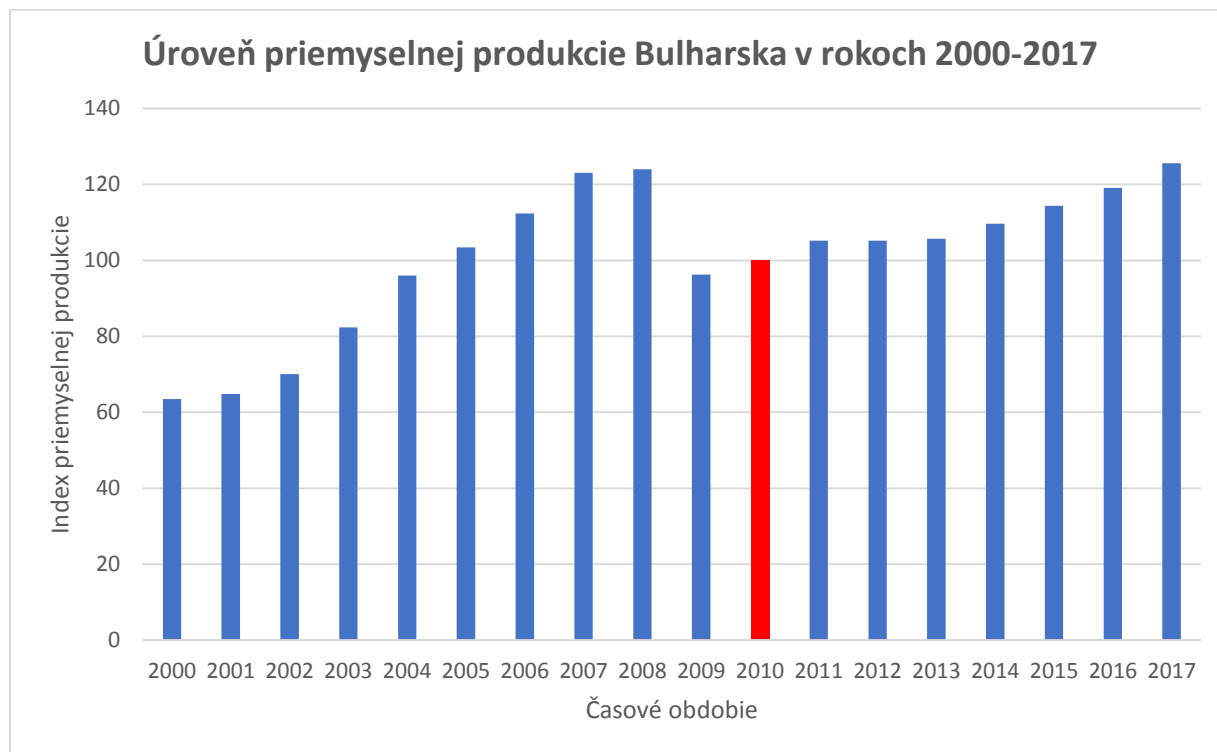
¹⁶⁶ Korporátna daň je na úrovni 10%.

¹⁶⁷ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

hospodárskej krízy. Po prekonaní krízy sa už nepodarilo prilákať toľko finančných prostriedkov zo zahraničia ako pred krízou.¹⁶⁸ Dôvodom bola nestabilná politická situácia v krajine a vysoká korupcia.

Negatívnym javom po vstupe krajiny do spoločného trhu EÚ je otvorenie bulharského trhu pre zahraničné výrobky, ktoré sa vyznačujú nižšou cenou a vyššou kvalitou, čo je zapríčinené vyššou produktivitou práce. Firmy v krajinách západnej Európy majú lepší prístup ku kapitálu, čo im umožňuje dosahovať vyšší technologický pokrok. Bulharské malé a stredné podniky potom nemôžu konkurovať západným firmám, ktoré majú viac inovácií a často dosahujú výnosy z rozsahu. Tento stav vedie k ukončeniu činnosti viacerých bulharských malých a stredných podnikov.¹⁶⁹

Graf č. 6: Úroveň priemyselnej produkcie Bulharska v rokoch 2000-2017



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat

¹⁶⁸ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹⁶⁹ Half of Bulgaria's SMEs Fear Bankruptcy. [elektronický zdroj]. In: *Novinite – Sofia News Agency*. Sofia. 2012. [cit. 2019-02-12]. Dostupné na: https://www.novinite.com/view_news.php?id=141784

Úroveň priemyselnej produkcie v rokoch 2000-2017 zobrazuje graf č. 6. Bázickým obdobím je rok 2010. Úroveň priemyselnej produkcie v roku 2000 bola len na úrovni 63,5% v porovnaní s rokom 2010. Vďaka globálnemu hospodárskemu „boomu“ v rokoch 2004-2008 sa podarilo zvýšiť objem priemyselnej výroby na hodnotu 124% v roku 2008. Po kríze v roku 2009 a následnej stagnácii medzi rokmi 2010-2013 sa v posledných rokoch opäť darí každoročne zvyšovať objem priemyselnej produkcie.¹⁷⁰ Príčinou je politická stabilita, ktorú predstavuje vláda proeurópsky orientovaného premiéra Bojka Borisova a celkový rast svetového hospodárstva, ktorý sa odráža na raste bulharskej ekonomiky.

Pozitívny dopad vstupu do EÚ na priemyselný sektor spočíva aj v zlepšenej kvalite infraštruktúry a znížení transakčných nákladov. Hlavným zdrojom finančnej pomoci v tejto oblasti bol program ISPA, ktorý okrem infraštruktúrnych projektov podporoval aj environmentálne projekty zamerané na zníženie záťaže priemyslu na životné prostredie. V rámci programu ISPA bolo v rokoch 2000-2006 poskytnutých 783 mil. eur, pričom medzi najnákladnejšie projekty možno označiť rekonštrukciu letiska v Sofii, elektrifikáciu železnice na trase Plovdiv-Svilengrad a stavbu mostu cez Dunaj na bulharsko-rumunskej hranici.¹⁷¹

Na záver by sme chceli zdôrazniť veľmi pozitívny vplyv členstva v EÚ na rast exportu priemyselných produktov. V roku 2007 bol export priemyselnej výroby na úrovni 13,5 miliárd eur a za prvých 10 rokov členstva krajiny v EÚ zdvojnásobil na 27,8 miliárd eur v roku 2017.¹⁷² Odstránenie obchodných bariér pre medzinárodný obchod s tovarom tak malo pozitívny vplyv na exportnú výkonnosť priemyselného sektora bulharskej ekonomiky. Okrem toho sa takisto zvýšili priemerné mzdy v priemyselnej výrobe, a to z 581,2 leva v roku 2008 na 1121,6 leva v roku 2017.¹⁷³ Vstup do EÚ mal aj negatíva, ako napr. zánik niektorých tradičných domácich výrobcov z dôvodu neschopnosti konkurovať zahraničnej konkurencii. Podiel priemyslu na ekonomike krajiny v posledných rokoch klesá na úkor rastu služieb. Ide

¹⁷⁰ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

¹⁷¹ MINISTRY OF FINANCE OF BULGARIA. *Financial Implementation of ISPA*. [online]. Sofia. [cit. 2019-02-12]. Dostupné na: http://www.minfin.bg/upload/17208/ISPA_ImplementationInformation_Oct%202015-ENG.pdf

¹⁷² EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

¹⁷³ NATIONAL STATISTICAL INSTITUTE OF BULGARIA. [online]. Dostupné na: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=681

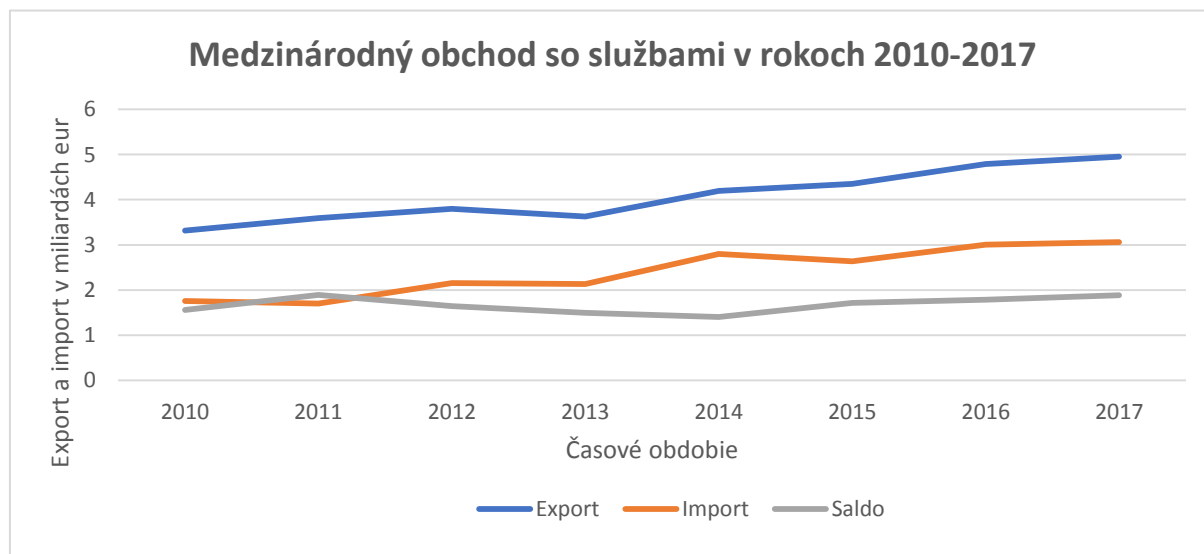
však o normálny jav v ekonomicky rozvinutých krajinách, preto tento trend nemožno považovať za negatívny dopad vstupu do EÚ.

4.3.3 Služby

Sektor služieb v Bulharsku sa začal rozvíjať v 90. rokoch počas transformácie ekonomiky na trhové hospodárstvo. Po konci centrálne riadenej ekonomiky bol podiel služieb na HDP krajiny len 31%, pričom priemysel tvoril až polovicu HDP.¹⁷⁴ V súčasnosti sa služby podieľajú na 67,5% HDP a v tomto sektore je zamestnaných 62,9% pracovných síl.¹⁷⁵

Jednotný trh EÚ zabezpečuje okrem iných aj voľný pohyb služieb vo všetkých členských krajinách. Vďaka tomu môžu krajiny exportovať a importovať služby v rámci EÚ bez akýchkoľvek obmedzení. Dopadom voľného pohybu služieb je teda celoeurópsky nárast medzinárodného obchodu so službami, ktorý možno pozorovať aj v Bulharsku.

Graf č. 7: Medzinárodný obchod so službami v rokoch 2010-2017



Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Eurostat

¹⁷⁴ WIGHT, Jonathan – FOX, Louise. Economic Crisis and Reform in Bulgaria, 1989-92. In: *Balkanistica*. [online]. č. 11. s. 128. . [cit. 2019-02-15]. ISSN 0360-2206. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/0e32/e1e5efa579999eb5ae0bf09cde365a99c94d.pdf>

¹⁷⁵ MZVaEZ SR. Ekonomická informácia o teritóriu: Bulharská republika. [online]. Sofia: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Bulharsku, 2018. s. 4. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Bulharsko+--+ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+2018>

Podľa grafu č. 7 narástol v období rokov 2010-2017 export služieb o 49,3% a import o 74,6%.¹⁷⁶ Ďalší ukazovateľ Eurostatu hovorí o 4-násobnom zvýšení obratu zo služieb medzi rokmi 2000 a 2017.¹⁷⁷ Sektor služieb tak zažil v tomto storočí veľký nárast, ktorý veľmi nepribrzdila ani hospodárska kríza v roku 2009.

Veľmi dôležitou súčasťou ekonomiky Bulharska je turizmus, ktorý sa podieľa na 14% HDP krajiny a zamestnáva 13% pracovných síl.¹⁷⁸ Počet zahraničných návštevníkov sa zvýšil z 8,5 milióna v roku 2008 na 11,6 milióna v roku 2017, pričom najväčší podiel predstavovali letné mesiace jún až september, kedy krajinu navštívilo až 7 miliónov ľudí.¹⁷⁹ Cieľom turistov nie je len pobrežie Čierneho mora, ale aj horské oblasti a minerálne pramene, ktoré slúžia na ozdravovacie pobyty.

Najnovším trendom v bulharskej ekonomike je vysoký rast IT sektora, ktorý v roku 2018 narástol medziročne o 20% na 1,2 miliardy dolárov. Tento sektor zamestnáva 27 tisíc ľudí a má vysoký potenciál rozvoja.¹⁸⁰ V súčasnosti patrí bulharský IT sektor medzi 3 najdynamickejšie sa rozvíjajúce IT sektory v EÚ. S rozvojom informačných technológií súvisí aj rast exportu tzv. hi-tech produktov, ktorý narástol z 343 miliónov v roku 2008 na 906 miliónov eur v roku 2017.¹⁸¹ K skupine nových trendov patrí aj outsourcing, a to vďaka lacnej a kvalifikovanej pracovnej sile v Bulharsku. V roku 2017 sa outsourcing podieľal na 4,8% HDP ekonomiky a predbežné odhady hovoria o náraste na 7,9% HDP v roku 2021. Najvýznamnejším odvetvím outsourcingu je vyššie spomínaný IT sektor.¹⁸²

¹⁷⁶ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹⁷⁷ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹⁷⁸ MZVaEZ SR. Ekonomická informácia o teritóriu: Bulharská republika. [online]. Sofia: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Bulharsku, 2018. s. 5. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Bulharsko+++ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+2018>

¹⁷⁹ NATIONAL STATISTICAL INSTITUTE OF BULGARIA. *Arrivals of visitors from abroad to Bulgaria*. [online]. Sofia. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://infostat.nsi.bg>

¹⁸⁰ KOZBUNAROVA, Alexandra. IT Industry is About to Reverse the Brain Drain Trend in Bulgaria. In: *Trending Topics*. [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: <https://www.trendingtopics.at/bulgaria/it-industry-is-about-to-reverse-the-brain-drain-trend-in-bulgaria/>

¹⁸¹ EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/>

¹⁸² BULGARIAN ASSOCIATION OUTSOURCING. *BOA Annual Industry Report 2018*. [online]. Sofia. 2018. s. 4. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://outsourcinginbg.com/sites/default/files/BOA_industry%20report_30102018.pdf

Dopad vstupu EÚ na sektor služieb hodnotíme veľmi pozitívne, a to najmä vďaka využitiu nového potenciálu krajiny v oblasti IT a outsourcingu. Medzinárodný obchod so službami každoročne rastie a krajina dosahuje aktívne saldo, čo je pozitívne pre štátny rozpočet. V službách pracuje viac než 60% populácie a rast sektora je dobrým znamením pre budúcnosť krajiny v rámci európskeho spoločenstva.

4.3.4 Boj s korupciou a tieňovou ekonomikou

Už od začiatku prístupového procesu Bulharska do EÚ zdôrazňovala Európska komisia nedostatočný pokrok v boji proti korupcii. Spolu s reformou súdneho systému to boli dve hlavné oblasti, na ktoré sa mali bulharské autority zamerať pri príprave podmienok na vstup do EÚ.¹⁸³ V roku 1998 sa v rebríčku Corruption Perception Index umiestnilo Bulharsko až na 66. mieste z 85 krajín s celkovým ziskom 2,9 bodu, pričom maximom bolo 10 bodov.¹⁸⁴

Podľa hodnotiacej správy Komisie v roku 2006 bol dosiahnutý pokrok v tejto oblasti, a to najmä vďaka prijatiu etického kódu, antikorupčnej stratégie pre roky 2006-2008 a dodatku k zákonu o vykazovaní majetku osôb vo vysokých štátnych pozíciách. Okrem toho bolo zriadené oddelenie na Úrade generálneho prokurátora, ktorého hlavnou úlohou bolo viesť a dohliadať na predbežné súdne konanie v prípadoch spojených s korupciou a organizovaným zločinom. Zoznam opatrení prijatých na boj proti korupcii na najvyššej úrovni však zostával nedostatočný a preto bolo podľa Komisie potrebné dôkladne sledovať implementáciu novej stratégie a akčného plánu. Bulharsko tak muselo jasne prezentovať dôkaz o výsledkoch v boji proti korupcii, najmä na najvyššej úrovni.¹⁸⁵

Pri vstupe Bulharska do EÚ mala krajina nedostatky v oblasti boja proti korupcii a organizovanému zločinu a v reforme súdnictva. Vďaka tomu hrozila skutočnosť, že krajina nebude schopná uplatniť komunitárne právo Únie. Preto bol vytvorený Mechanizmus

¹⁸³ EUROPEAN COMMISSION. *Regular Report From The Commission On Bulgaria's Progress Towards Accession*. Brusel. 1998. s. 46. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_1988.pdf

¹⁸⁴ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. [online]. Dostupné na: https://www.transparency.org/research/cpi/cpi_1998/0

¹⁸⁵ EUROPEAN COMMISSION. *Bulgaria Monitoring Report*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. s. 8-9. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/06/monitoring_report_bg_en.pdf

spolupráce a verifikácie, prostredníctvom ktorého hodnotila Komisia dosiahnutý pokrok v problematických oblastiach. Členom tohto mechanizmu bolo okrem Bulharska aj Rumunsko.¹⁸⁶

Viac než 10 rokov po vstupe do EÚ sa situácia v boji s korupciou príliš nezmenila. Bulharsko sa v rebríčku Corruption Perception Index nachádza na poslednom mieste zo všetkých krajín EÚ a index sa v priebehu 20 rokov zlepšil z 2,9 len na 4,2 bodu.¹⁸⁷ Komisia v poslednej správe v rámci Mechanizmu spolupráce a verifikácie v novembri 2018 vyjadrila znepokojenie nad pokrokom krajiny v reforme súdnictva a korupcii na najvyšších pozíciach. V otázkach boja proti organizovanému zločinu a nezávislosti súdnictva sa podarilo krajine dosiahnuť progres, preto boli tieto kapitoly dočasne uzavreté.¹⁸⁸

Tieňová ekonomika je ďalším negatívnym javom bulharskej ekonomiky. Podľa štúdie MMF v roku 2017 je podiel tieňovej ekonomiky na HDP najvyšší v celej EÚ. Tieňová ekonomika tvorí približne 29,6% HDP, pričom priemer EÚ je 17,1%.¹⁸⁹ Otázkou je, aké sú príčiny vysokého podielu tzv. šedej ekonomiky.

V praxi ide o dva druhy aktivít. Prvým typom je práca tzv. na čierno, ktorá je výhodná pre zamestnanca i zamestnávateľa. Zamestnanec dostáva oficiálne minimálnu mzdu a zvyšok mu zamestnávateľ zaplatí v hotovosti bez akýchkoľvek dokladov. Problémom je však obchádzanie štátu ako tretej strany, nakoľko je zvyšná mzda nezdanená. V niektorých prípadoch je dokonca celá mzda vyplácaná v hotovosti, čo znamená veľké straty pre štátny rozpočet. Druhým typom je nelegálny obchod so zbraňami, drogami, prostitúcia, vraždy na

¹⁸⁶ EUROPEAN COMMISSION. *Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en

¹⁸⁷ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. [online]. Dostupné na: <https://www.transparency.org/cpi2018>

¹⁸⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Report On Progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism*. [online]. Štrasburg: European Commission, 2018. s. 12. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-bulgaria-com-2018-850_en.pdf

¹⁸⁹ MEDINA, Leandro – SCHNEIDER, Friedrich. *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?* [online]. New York: IMF, 2018. s. 18. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WP/2018/wp1817.ashx>

objednávku a iné. Tento druh tieňovej ekonomiky je mimoriadne nebezpečný, pretože dochádza k ohrozovaniu zdravia a bezpečnosti občanov štátu.¹⁹⁰

Existuje viacero dôvodov, prečo je v Bulharsku veľmi rozvinutá tieňová ekonomika. Prvým z nich sú nízke mzdy, ktoré sú najnižšie v EÚ. Obyvatelia tak vítajú možnosť nezdaneného príjmu, čo znamená vyšší čistý príjem. Druhým dôvodom je vysoká miera korupcie v krajine, ktorá siaha až na najvyššie pozície v štáte. Korupcia je veľmi rozšírená v Bulharsku, keďže až 51% obyvateľov ju považuje za zásadný problém v krajine. Znepokojujúci je najmä fakt, že 84% respondentov si myslí, že opatrenia vlády na boj s korupciou sú neefektívne.¹⁹¹ V takomto prostredí je teda väčšia pravdepodobnosť vzniku tieňovej ekonomiky. Ďalšími príčinami sú vysoké administratívne náklady pre firmy, neefektívny daňový systém a nedostatok bežných pracovných príležitostí.¹⁹²

Vplyv členstva v EÚ na znižovanie veľkosti tieňovej ekonomiky je pozitívny. Základy boja proti korupcii a tieňovej ekonomike boli vybudované už počas predvstupového procesu, kedy museli byť uskutočnené reformy na zlepšenie vtedajšej situácie v tejto oblasti. Hlavnou úlohou je zvyšovať životnú úroveň a mzdy v krajine, a to vďaka existencii voľného trhu a rôznych foriem finančnej pomoci: Európsky sociálny fond, Kohézny fond a Európsky fond pre regionálny rozvoj. EÚ ďalej iniciovala vytvorenie trojročných akčných plánov na znižovanie administratívnych nákladov najskôr o 20% a neskôr až o 30%.¹⁹³ Podiel tieňovej ekonomiky tak od vstupu do EÚ klesol z 34% na 29%,¹⁹⁴ prekážkami sú však slabá implementácia opatrení a stále nízka životná úroveň v porovnaní s ostatnými krajinami Únie.

¹⁹⁰ DZHEKOVA, Rositsa – WILLIAMS, Collin. *Tackling the Undeclared Economy in Bulgaria*. [online]. Sheffield: University of Sheffield, 2014. s. 40-41. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430876

¹⁹¹ SUTHERLAND, Joe. *An Economy In The Dark*. [online]. San Francisco: Wikimedia Foundation, 2014. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: <http://joesutherland.rocks/shadow/>

¹⁹² DZHEKOVA, Rositsa – WILLIAMS, Collin. *Tackling the Undeclared Economy in Bulgaria*. [online]. Sheffield: University of Sheffield, 2014. s. 54-55. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430876

¹⁹³ ATANASSOV, Atanas a kol. Assessment Of The Administrative Burdens For Businesses In Bulgaria According To The National Legislation Related To The European Union Internal Market. [online]. In: *Journal of Contemporary Management Issues*. Split: University of Split. č. 22, 2017. s. 23-25. [cit. 2019-02-19]. ISSN 1846-3363. Dostupné na: <https://hrcaj.srce.hr/file/280817>

¹⁹⁴ SUTHERLAND, Joe. *An Economy In The Dark*. [online]. San Francisco: Wikimedia Foundation, 2014. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: <http://joesutherland.rocks/shadow/>

5 Budúcnosť Bulharska v EÚ

Bulharsko je aj po vstupe Chorvátska do EÚ v roku 2013 najmenej vyspelou krajinou Únie.¹⁹⁵ Súčasná vládna koalícia pod vedením premiéra Bojka Borisova je zástancom proeurópskych hodnôt a postupného prehĺbovania integrácie v rámci EÚ. Cieľom bulharských vládnych autorít je vstup krajiny do schengenského priestoru a prijatie spoločnej meny eura. Obe tieto opatrenia by mali uľahčiť a zefektívniť medzinárodný obchod v rámci Únie, čo by znamenalo urýchlenie procesu konvergencie a nárast životnej úrovne v krajine.

5.1 Prijatie eura

1. januára 1999 prijalo 12 krajín EÚ novú spoločnú menu euro, čo znamenalo vytvorenie monetárnej únie a ďalšie prehĺbenie integrácie v rámci Únie. V roku 2002 boli dané do obehu prvé bankovky a mince novej meny eura. Slovensko vstúpilo do eurozóny, ktorá združuje všetky krajiny používajúce euro, v roku 2009. V súčasnosti je v eurozóne 19 členských krajín, pričom najnovším členom je Litva, ktorá prijala spoločnú menu v roku 2015.

Bulharsko je jednou z 9 krajín EÚ, ktoré nezaviedli euro a používa domácu menu lev. Zavedenie spoločnej meny by malo veľmi pozitívny vplyv na medzinárodný obchod v rámci eurozóny, keďže by znamenalo zníženie transakčných nákladov a odstránenie kurzového rizika. Podľa Poľského inštitútu medzinárodných vzťahov by prijatie eura bulharským firmám ušetrilo 450 miliónov euro na transakčných nákladoch, čo by znamenalo zvýšenie rastu HDP o 1%.¹⁹⁶ Ambíciou proeurópskej vlády Bojka Borisova tak je vstup krajiny do eurozóny, čoho predpokladom je splnenie štyroch základných podmienok pre prijatie eura, ktoré sa nazývajú maastrichtské kritériá.

Maastrichtské kritériá a progres Bulharska v ich plnení je znázornený v tabuľke č. 7. Podľa hodnotiacej správy Európskej komisie spĺňa Bulharsko tri zo štyroch kritérií. Prekážkou je stabilita výmenného kurzu, čo znamená, že národná mena musí byť dva roky pred

¹⁹⁵ WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

¹⁹⁶ PIENKOWSKI, Jakub. Bulgaria's Aspirations for eurozone Membership. [online]. In: *The Polish Institute of International Affairs*. Varšava. 2018. č. 130. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=24889

hodnotením zapojená do mechanizmu výmenných kurzov ERM II¹⁹⁷. Počas tohto dvojročného obdobia nesmie byť mena jednostranne devalvovaná, nesmie vybočiť zo stanoveného flukтуаčného pásma a musí sa pohybovať v blízkosti centrálnej parity.¹⁹⁸

Tabuľka č. 7: Maastrichtské kritéria a ich plnenie v prípade Bulharska

Kritérium	Splnenie podmienky v prípade Bulharska
Cenová stabilita	Áno
Stabilita verejných financií	Áno
Stabilita výmenného kurzu	Nie
Stabilita dlhodobých úrokových sadzieb	Áno

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov konvergenčnej správy Európskej komisie

V júni 2018 minister financií Vladislav Goranov a prezident Bulharskej národnej banky Dimitar Radev požiadali o členstvo v ERM II, aby splnili aj poslednú z maastrichtských podmienok. Na vstup do ERM II však krajina potrebuje súhlas od ECB a od všetkých krajín v ERM II, kde je okrem 19 členov eurozóny aj Dánsko¹⁹⁹. Tým sa začali rokovania o podmienkach na členstvo v ERM II. Výsledkom rokovaní bola dohoda na troch hlavných podmienkach vstupu. Bulharsko sa tak musí vzdať práva dohľadu nad vlastnými bankami a je povinné vstúpiť do bankovej únie, platiť do Európskeho mechanizmu pre stabilitu a nakoniec umožniť ECB vykonať dôkladný audit svojho finančného sektora.²⁰⁰ Okrem splnenia týchto podmienok vyžaduje ECB aj pokrok v nezávislosti centrálnej banky, reforme súdnictva a boji proti korupcii a organizovanému zločinu.²⁰¹

Z nášho pohľadu ide o veľmi prísne podmienky, nakoľko sa krajina zaviazala k financovaniu tzv. eurovalu a k odovzdaniu práva dohľadu nad vlastnými bankami do rúk

¹⁹⁷ ERM II je mechanizmus, ktorý dohliada na schopnosť ekonomiky udržiavať stabilnú národnú menu.

¹⁹⁸ EUROPEAN COMMISSION. *The 2018 Convergence Report: Review of Member States' progress towards euro adoption*. [online]. Brusel. 2018. s. 1-3. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip078_en.pdf

¹⁹⁹ Dánsko je jedinou krajinou, ktorá je členom ERM II a zároveň neprijala euro, nakoľko sa dohodla na tzv. opt oute ako ústupku zo strany EÚ po neúspešnom referende o ratifikácii Maastrichtskej zmluvy v roku 1992.

²⁰⁰ HAMPL, Mojmir. *Euro area humiliates Bulgaria*. [online]. Praha: Česká národná banka, 2018. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na:

https://www.cnb.cz/en/public/media_service/interviews/media_2018/cl_18_180913_hampl_omfif.html

²⁰¹ BRUNSDEN, Jim. Bulgaria agrees to conditions for joining euro. [online]. In: *Financial Times*. 2018. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: <https://www.ft.com/content/4b622248-8609-11e8-a29d-73e3d454535d>

ECB už minimálne dva roky pred prijatím eura. Ide o najväčšie ústupky, ktoré urobila kandidátska krajina na vstup do eurozóny. Na druhej strane je dôležité si uvedomiť, že sú to práve krajiny eurozóny, ktoré majú právo určovať si podmienky. V tomto prípade ide o žiadosť najmenej vyspelej krajiny EÚ s HDP na hlavu v parite kúpnej sily len na úrovni 48% eurozóny.²⁰² Takisto majú krajiny pochybnosti o kvalite finančných inštitúcií a dohľadu nad nimi, o čom svedčí bankrot štvrtej najväčšej banky Corporate Commercial Bank v roku 2014 a najväčšej poisťovne Olympic Insurance v roku 2018.²⁰³

Medzi výhody vstupu krajiny do EÚ zaraďujeme zníženie transakčných a administratívnych nákladov, elimináciu kurzového rizika a zisk z razobného²⁰⁴. Naopak hlavnými nevýhodami sú náklady na výmenu bankoviek a mincí, zníženie príjmov pre banky kvôli zrušeniu niektorých bankových operácií a jednorazový nárast cien kvôli zaokruhľovaniu cien zo strany obchodníkov. Takisto sa medzi negatíva považuje strata nezávislosti monetárnej politiky, avšak bulharský lev má od roku 1997 fixný výmenný kurz, čo znamená neschopnosť manipulovať s hodnotou výmenného kurzu. Celkovo by mal však prevažovať pozitívny vplyv, čo je zapríčinené ziskom z razobného, ktorý by mal byť v hodnote 3-5% HDP v horizonte 20 rokov.²⁰⁵

Hlavným argumentmi pre prijatie eura je zisk z medzinárodného obchodu a kapitálových tokov a takisto vyššia dôveryhodnosť na finančných trhoch, ktoré podľa Ganevovej štúdie budú mať pozitívny vplyv v hodnote 15 až 20 % HDP v období najsledujúcich 20 rokov.²⁰⁶ Z toho vyplýva, že bulharské vládne authority si uvedomujú potenciálny pozitívny vplyv prijatia eura, a preto boli ochotní urobiť najväčšie ústupky, aké kedy musela kandidátska krajina urobiť.

²⁰² WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>

²⁰³ PIENKOWSKI, Jakub. Bulgaria's Aspirations for eurozone Membership. [online]. In: *The Polish Institute of International Affairs*. Varšava. 2018. č. 130. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=24889

²⁰⁴ Razobné je zisk z emisie peňazí. Je to rozdiel medzi nominálnou a skutočnou hodnotou mince alebo bankovky.

²⁰⁵ GANEV, Georgy. Costs and Benefits of Euro Adoption in Bulgaria. [online]. In: *FINESS Working Paper*. č. 5.3. Berlín: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2009. s.19-23. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/119502/1/diw_finess_05030.pdf

²⁰⁶ Ibid s.25-27

Budúcnosť Bulharska v eurozóne je momentálne v kompetencii ECB a členských krajín eurozóny, ktoré majú prostriedky zabrániť vstupu Bulharska do ERM II a neskôr do monetárnej únie. Preto Bulharsko pristúpilo na prísne podmienky vstupu do ERM II a v najbližších rokoch bude musieť zvýšiť výkonnosť ekonomiky a dokončiť reformy súdnictva a boja proti korupcii a organizovanému zločinu. Podľa premiéra Bojka Borisova je cieľom krajiny prijať euro v roku 2022, avšak tento cieľ je príliš optimistický vzhľadom na súčasný stav v rokovaníach.²⁰⁷

5.2 Vstup do schengenského priestoru

Schengenský priestor je územie 26 európskych krajín, ktoré sa dohodli na zrušení hraničných kontrol s cieľom slobodného a neobmedzeného pohybu tovaru a osôb. Základom pre vznik Schengenu bola Dohoda o postupnom zrušení kontrol na spoločných hraniciach v roku 1985, po ktorej nasledovalo podpísanie Konvencie o implementovaní tejto dohody v roku 1990. Implementácia schengenských dohôd sa začala v roku 1995 a spočiatku zahŕňala sedem štátov EÚ.²⁰⁸ Neskôr sa pridali ďalšie členské krajiny EÚ a v súčasnosti je schengenský priestor tvorený 22 krajinami EÚ a 4 krajinami EZVO – Švajčiarsko, Nórsko, Island a Lichtenštajnsko. Trvalú výnimku z členstva v schengenskom priestore má Spojené kráľovstvo a Írsko a zvyšné štyri štáty Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko a Cyprus sú v procese rokovaní o vstupe do Schengenu.²⁰⁹

Po vstupe do EÚ v roku 2007 je členstvo v schengenskom priestore ďalším krokom k prehĺbovaniu integrácie medzi Bulharskom a EÚ. Z tohto dôvodu je prioritou bulharskej vlády čo najskôr zrušiť hraničné kontroly, ktoré spomaľujú export a import tovarov. Prvé hlasovanie o vstupe krajiny do schengenského priestoru sa uskutočnilo v roku 2011, kedy Európsky parlament odsúhlasil žiadosti Bulharska a Rumunska. Obe krajiny však neuspeli

²⁰⁷ PIENKOWSKI, Jakub. Bulgaria's Aspirations for eurozone Membership. [online]. In: *The Polish Institute of International Affairs*. Varšava. 2018. č. 130. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=24889

²⁰⁸ EUROPEAN COMMISSION. *Schengen Area*. [online]. Brusel. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en

²⁰⁹ EURÓPSKA KOMISIA. *Európa bez hraníc: Schengenský priestor*. [online]. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií EÚ, 2015. s. 4. [cit. 2019-03-03]. ISBN 978-92-79-46129-3. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_sk.pdf

v hlasovaní Rady EÚ, kde bol vstup zablokovaný hlasmi Holandska a Fínska. Dôvodom bol nedostatočný progres krajín v oblasti reformy súdnictva a boja proti korupcii a organizovanému zločinu. Schengenská dohoda totiž znamená aj vytvorenie spoločných pravidiel na kontrolu vonkajších hraníc a boj proti kriminalite posilnením spoločného súdneho systému a policajnej spolupráce.²¹⁰

Na hodnotenie pokroku krajín v oblasti súdnictva a boja proti korupcii bol vytvorený Mechanizmus spolupráce a verifikácie, v rámci ktorého sú každoročne predkladané správy o dosiahnutých výsledkoch v daných oblastiach. Posledná správa z roku 2018 hovorí o pozitívnom vývoji reforiem v krajine.²¹¹ Na základe tejto správy a odporúčania Výboru pre občianske slobody odsúhlasil Európsky parlament vstup Bulharska a Rumunska do schengenského priestoru. Konečné rozhodnutie o členstve Bulharska a Rumunska v Schengene má v kompetencii Rada EÚ, ktorá musí jednomyselne vyjadriť súhlas s členstvom oboch štátov.²¹²

Existuje niekoľko dôvodov, prečo môže Rada EÚ zablokovať prístup Bulharska do schengenského priestoru. Podľa Európskeho parlamentu krajina splnila všetky technické predpoklady, ale v skutočnosti to nie je pravda. Bulharské orgány totiž nie sú schopné vydávať schengenské víza, ktoré sa vydávajú na účely prechodu cez územie členských štátov alebo plánované pobyty na ich území, ktorých dĺžka nepresahuje tri mesiace.²¹³ Príčinou tohto stavu je skutočnosť, že doteraz nebol zverejnený tender na integráciu národného vízového systému s európskym, ktorý sa nazýva Visa Code Plus. V tomto prípade je potrebné najprv otestovať funkčnosť systému a jeho prepojenie s národným systémom.²¹⁴

²¹⁰ ROBINSON, Frances. WSJ: Bulgaria, Romania Schengen Negotiations to Remain Blocked. [online]. In: *Sofia News Agency*. 2011. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://www.novinite.com/articles/132329>

²¹¹ EUROPEAN COMMISSION. *Report On Progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism*. [online]. Štrasburg: European Commission, 2018. s. 13. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-bulgaria-com-2018-850_en.pdf

²¹² EMERGING EUROPE. *European parliament votes to admit Bulgaria and Romania to Schengen area*. [online]. 2018. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://emerging-europe.com/news/european-parliament-votes-to-admit-bulgaria-and-romania-to-schengen-area/>

²¹³ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Žiadosť o udelenie schengenského víza*. [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?ziadost-o-udelenie-schengenskeho-viza>

²¹⁴ BIVOL. *Bulgaria Still Not Ready For Schengen Visa System*. [online]. 2018. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://bivol.bg/en/bulgaria-still-not-ready-for-schengen-visa-system.html>

Ďalej musí byť vytvorené fungujúce prepojenie s Eurodac, elektronickou databázou zhromažďujúcou odtlačky prstov osôb žiadajúcich o azyl v EÚ. V prípade, že osoba už žiadala o azyl v inom členskom štáte, je žiadateľ o azyl poslaný naspäť do tejto krajiny. Preto je potrebné uviesť tento systém do prevádzky aj v Bulharsku, aby nedochádzalo k viacnásobným žiadostiam o azyl.²¹⁵

Poslednou podmienkou vstupu je pokračovanie boja proti korupcii a organizovanému zločinu, nakoľko je v rámci členských krajín schengenského priestoru umožnené cezhraničné prenasledovanie zločincov pri páchaní závažných trestných činov. Bulharsko a Rumunsko sú stále zaradené do Mechanizmu spolupráce a verifikácie, ktorý sleduje dosiahnutý pokrok krajín v oblasti boja proti korupcii a organizovanému zločinu. Predseda európskych socialistov Sergei Stanishev sa síce vyjadril, že nie je férové podmieňovať vstup Bulharska a Rumunska pokrokom v rámci tohto mechanizmu, ale konečné rozhodnutie je v rukách Rady EÚ, ktorá je opačného názoru.²¹⁶

Pristúpenie krajiny do Schengenského priestoru by prinieslo viac pozitív ako negatív. Medzi hlavné pozitíva zaradíme zrušenie hraničných kontrol v rámci Schengenu, ktoré by prinieslo zníženie nákladov pre firmy a osoby dochádzajúce za prácou do zahraničia. Podľa štatistík European Movement International cestuje denne 1,7 milióna osôb do práce cez hranice, kde boli zrušené kontroly. Opätovné zavedenie kontrol by znamenalo dodatočné náklady v hodnote 1,3 až 5,2 miliardy eur. Pri opätovnom zavedení kontroly tovarov by došlo k poklesu obchodu medzi krajinami schengenského priestoru o 10 až 20%.²¹⁷ Vstupom do Schengenu sa takisto zlepší policajná spolupráca medzi krajinami, čo by mohlo viesť k zvýšeniu bezpečnosti v krajine. Bezpečnosť je zároveň aj hlavným argumentom kritikov schengenskej spolupráce. Otvorením hraníc sa totiž otvárajú možnosti ilegálneho obchodu

²¹⁵ EUROPEAN COMMISSION. *Identification of applicants (EURODAC)*. [online]. Brusel. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/identification-of-applicants_en

²¹⁶ THE SOFIA GLOBE. *European Parliament votes call on EU leaders to admit Bulgaria and Romania to Schengen*. [online]. Sofia. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://sofiaglobe.com/2018/12/11/european-parliament-votes-call-on-eu-leaders-to-admit-bulgaria-and-romania-to-schengen/>

²¹⁷ EUROPE MOVEMENT INTERNATIONAL. *Free Movement and Schengen: A No Borders Europe*. [online]. Brusel. 2018. s. 3. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://europeanmovement.eu/wp-content/uploads/2016/06/EMI_16_PolicyPosition_17_VIEW_Schengen_FINAL.pdf

s drogami a zbraňami alebo voľného vstupu teroristov a zločincov do krajiny.²¹⁸ Preto je dôležité pristúpiť do Schengenu až v tom momente, kedy budú funkčné všetky potrebné informačné systémy, na ktorých funguje spolupráca krajín v rámci Schengenu.

Budúcnosť Bulharska v Schengenskom priestore v súčasnosti závisí od rozhodnutia Rady EÚ, v ktorej niektoré západoeurópske štáty na čele s Holandskom dlhodobo blokujú vstup Bulharska a Rumunska do Schengenu. Riešením je ukončenie Mechanizmu spolupráce a verifikácie a odstránenie technických problémov ako je napr. prepojenie so systémami Visa Code Plus a Eurodac. Zmene v postoji Rady EÚ by mohol pomôcť takisto hladký a bezproblémový priebeh rumunského predsedníctva v Rade EÚ v prvej polovici roku 2019. V súčasnosti však stále platí skutočnosť, že Bulharsko nie je členom schengenského priestoru a takisto nie je stanovený termín možného vstupu.

²¹⁸EUROPEAN COMMISSION. *Schengen Area*. [online]. Brusel. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en

Záver

Bulharsko sa 1. januára 2007 stalo členom Európskej únie, čo znamenalo veľkú výzvu pre celé európske spoločenstvo. Podľa ukazovateľov ekonomickej výkonnosti totiž Bulharsku patrí posledná priečka spomedzi všetkých krajín EÚ. Príčinou zaostávania nielen za krajinami západnej, ale aj strednej Európy je veľmi pomalá a neefektívne uskutočnená transformácia hospodárstva. Privatizácia nerentabilných štátnych podnikov začala o niekoľko rokov neskôr ako v ostatných stredoeurópskych krajinách. Ďalšie problémy predstavovala korupcia a netransparentné súdnictvo. Podpísaním Asociačnej dohody a začatím predvstupových rokovaní začal proces uskutočňovania reforiem s cieľom zosúladiť súbor národných právnych predpisov s predpismi EÚ. Počas tohto obdobia čerpala krajina prostriedky finančnej pomoci v rámci viacerých programov ako SAPARD, PHARE, ISPA a i. Cieľom týchto programov bolo dostatočne pripraviť Bulharsko na vstup do EÚ.

V tejto práci sa nám podarilo splniť hlavný cieľ i všetky vedľajšie ciele. Hlavným cieľom našej práce bolo zachytiť dopad vstupu krajiny do EÚ na jednotlivé sektory ekonomiky. V oblasti poľnohospodárstva i priemyslu sme zaznamenali pozitívne i negatívne dopady, celkovo však prevažujú pozitíva. V sektore poľnohospodárstva sa podarilo zvýšiť produktivitu práce prostredníctvom zvýšenia kvality produkcie a zániku neefektívnych fariem. Dôležitým bodom je aj zabezpečenie stálej zásoby potravín v priestore spoločného trhu EÚ. Medzi negatíva zaraďujeme nízky podiel investícií do agrárneho sektora a nedostatočný rozvoj vidieckych oblastí. V sektore priemyslu sme od vstupu do EÚ zaznamenali zdvojnásobenie exportu priemyselných produktov a zdvojnásobenie miezd v tomto odvetví. Pozitívom je takisto nárast ponuky priemyselných produktov a lepšie uspokojenie potrieb zákazníkov. Negatívom je sociálny aspekt, kedy z dôvodu neschopnosti konkurovať zahraničnej konkurencii zaniklo viacero domácich výrobcov. Najpozitívnejší dopad členstva v EÚ vykazuje sektor služieb, najmä v oblasti IT a outsourcingu. V súčasnosti patrí bulharský IT sektor medzi 3 najdynamickejšie sa rozvíjajúce IT sektory v EÚ s medziročným rastom 20%. Vďaka svojej lacnej kvalifikovanej pracovnej sile sa Bulharsko stalo obľúbenou destináciou pre outsourcing a medzinárodný obchod so službami každoročne rastie.

Pozitívny dopad vstupu EÚ na ekonomiku Bulharska podporila aj komparácia makroekonomických ukazovateľov z obdobia pred vstupom a po vstupe do EÚ. Hrubý domáci produkt, nezamestnanosť aj inflácia zaznamenali pozitívny trend vývoja a verejný dlh narástol len minimálne, a to aj napriek vypuknutiu finančnej krízy v Európe v roku 2009 a vysokým vládnym výdavkom iných európskych krajín. Bulharský verejný dlh je tak v súčasnosti tretí najnižší v EÚ. Za posledných 15 rokov narástli minimálne mzdy štvornásobne, čo sa odzrkadlilo na náraste životnej úrovne obyvateľstva., ktorá je však stále najnižšia v EÚ.

V práci sme sa tak isto zamerali aj na dopad vstupu do EÚ na stav súdnictva v krajine a boj s korupciou a organizovaným zločinom. Na tento účel bol vytvorený Mechanizmus spolupráce a verifikácie, ktorého cieľom je monitorovať situáciu v krajinách s problémami v tejto oblasti. Podľa posledných správ je problém korupcie stále aktuálnou témou v Bulharsku, a to najmä na najvyšších miestach. V otázkach boja proti organizovanému zločinu a nezávislosti súdnictva sa podarilo dosiahnuť progres, k čomu prispelo aj členstvo v EÚ.

Okrem dopadu vstupu do EÚ na bulharskú ekonomiku bolo cieľom práce aj zachytiť súčasný stav v otázkach prijatia spoločnej meny eura a vstupu do schengenského priestoru. Bulharsko spĺňa už dlhšiu dobu tri zo štyroch maastrichtských kritérií potrebných na vstup do eurozóny. Budúcnosť Bulharska v eurozóne je momentálne v kompetencii ECB a členských krajín eurozóny, ktoré môžu zabrániť vstupu Bulharska do ERM II, čo je poslednou podmienkou prijatia eura. V oblasti vstupu do schengenského priestoru je situácia veľmi podobná. Európsky parlament síce schválil žiadosť Bulharska o vstup do schengenského priestoru, avšak hlavnú rozhodovaciu právomoc má Rada EÚ, ktorá už od roku 2011 blokuje vstup Bulharska i Rumunska a podmieňuje ho splnením technických podmienok a výrazného pokroku v boji proti korupcii. V súčasnosti je tak hlbšia integrácia Bulharska v rámci EÚ v nedohľadne, čo znamená, že krajina stále nemôže naplno využívať všetky výhody, ktoré ponúka členstvo v EÚ.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

- [1] AMORT, Čestmír. *Dějiny Bulharska*. Praha: Svoboda, 1980. 764 s.
- [2] BITZENIS, Aristidis. What was behind the delay in the bulgarian privatization process? determining incentives and barriers of privatization as a way of foreign entry. In: *Emerging Markets Finance and Trade*. Oxfordshire: Taylor & Francis, Ltd. 2003, vol. 39. č. 5. s. 58-82. ISSN: 1540496X
- [3] BOUSFIELD, Jonathan – RICHARDSON, Dan. *The Rough Guide to Bulgaria*. London: Rough Guides, 2002. 536 s. ISBN 1-85828-882-7.
- [4] CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. 335 s. ISBN 978-8-0245-1835-0
- [5] CRAMPTON, Robert J. *A concise history of Bulgaria*. Cambridge: University Press, 1997. 259 s. ISBN 0521561833.
- [6] CURTIS, Glenn Eldon. *Bulgaria : a country study*. Washington, D.C. : Federal Research Division, 1993. 328 s. ISBN 0-8444-0751-8.
- [7] DRŠKA, Václav – PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy*. Praha: Aleš Skřivan ml, 2004. 364 s. ISBN 80-86493-11-3.
- [8] HOGARTH, David. *The Balkans: A History of Bulgaria - Serbia - Greece - Rumania and Turkey*. North Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013. 268 s. ISBN 978-1493650644
- [9] CHARY, Frederick. *The History of Bulgaria*. 1. vyd. Santa Barbara: Greenwood, 2011. 243 s. ISBN 978-0313384462

- [10] IVANOV, Lyubomir. *Bulgaria: Bezmer and adjacent regions – Guide for American military*. Sofia: Multiprint Ltd., 2007. 44 s. ISBN 978-954-90437-8-5
- [11] JACKSON, James K. *The United States as a Net Debtor Nation: Overview of the International Investment Position*. Washington, D.C.: Congressional Research Service, 2012. 24 s. ISBN 978-1481071383
- [12] KASER, Michael Charles – RADICE, Edward Albert. *The Economic History Of Eastern Europe 1919-1975*. Oxford: Clarendon, 1986. 640 s. ISBN 0-19-828445-4.
- [13] KOLÁŘ, Josef. *Bulharsko na cestě k socialistické revoluci*. Praha: Academia, 1987, 118 s.
- [14] KOSEV, Dimitur a kol. *Dejiny Bulharska*. Bratislava: Osveta, 1962. 332 s. ISBN 65-009-62
- [15] LAZARCIK, Gregor a Wassyl ZNAYENKO. *Bulgarian Agricultural Production, Output, Expenses, Gross and Net Product, and Productivity, 1939 and 1948-1967*. New York: Economic Studies Riverside Research Institute, 1970, 62 s.
- [16] LISÝ, Ján a kol. *Ekonomía*. Bratislava: Iura Edition, 2011. 714 s. ISBN 978-80-8078-406-5
- [17] NOHLEN, Dieter – STOVER, Philip. *Elections in Europe: A data handbook*. 2010. 2070 s. ISBN 978-3-8329-5609-7.
- [18] PALGRAVE MACMILLAN. *The Statesman's Yearbook 2017: The Politics, Cultures and Economies of the World*. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2016. 1529 s. ISBN 978-1-349-68398-7.
- [19] PHINNEMORE, David. *The EU and Romania: Accession and Beyond*. Londýn: Federal Trust for Education and Research, 2006. 182 s. ISBN 1-9034-0378-2
- [20] RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 516 s. ISBN 80-7106-404-1.

- [21] SMITH, Karen. *The Making of EU Foreign Policy: The Case of Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. 293 s. ISBN 978-1-4039-1718-8
- [22] VACHUDOVA, Milada Anna. *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 341 s. ISBN 0-19-924119-8
- [23] VÁŇA, Zdeněk. *Svět dávných Slovanů*. Praha: Artia, 1983, 239 s. ISBN 3700883
- [24] WILLIS, Jim – FELLOW, Anthony. *Tweeting to Freedom: An Encyclopedia of Citizen Protests and Uprisings*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2017. 367 s. ISBN 978-1-4408-4004-3

Elektronické zdroje:

- [1] ALEXANDROV, Stanimir – PETKOV, Latchezar. Paving the Way for Bulgaria's Accession to the European Union. [elektronický zdroj]. In: *Fordham International Law Journal*. roč. 21. č. 3. Berkeley: Bepress, 1997. s. 587-601. [cit. 2019-01-15]. ISSN 0747-9395. Dostupné na: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol21/iss3/1/>
- [2] APOSTOLOV, Nikola. *Privatization in Bulgaria in the first years of the economic transition*. [online]. 2018. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <http://kraiati-naprehoda.millenniumclub.org/en/2018/06/05/privatization-in-bulgaria-in-the-first-years-of-the-economic-transition/>
- [3] ATANASSOV, Atanas a kol. Assessment Of The Administrative Burdens For Businesses In Bulgaria According To The National Legislation Related To The European Union Internal Market. [online]. In: *Journal of Contemporary Management Issues*. Split: University of Split. č. 22, 2017. s. 21-47. [cit. 2019-02-19]. ISSN 1846-3363. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/file/280817>
- [4] BACHEV, Hrabrin. *Effects of EU CAP implementation on Bulgarian farms*. [online]. Sofia: Institute of Agricultural Economics, 2011. 24 s. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/35510/1/MPRA_paper_35510.pdf

- [5] BIVOL. *Bulgaria Still Not Ready For Schengen Visa System*. [online]. 2018. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://bivol.bg/en/bulgaria-still-not-ready-for-schengen-visa-system.html>
- [6] BRUNSDEN, Jim. *Bulgaria agrees to conditions for joining euro*. [online]. In: *Financial Times*. 2018. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: <https://www.ft.com/content/4b622248-8609-11e8-a29d-73e3d454535d>
- [7] Bulgaria Agriculture Fund Analyzes SAPARD Successes, Failures. [elektronický zdroj]. In: *Novinite – Sofia News Agency*. Sofia. 2009. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: <https://www.novinite.com/articles/111360/>
- [8] Bulgaria PM resigns after party defeated in presidential poll. In: *Guardian*. 2017. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/14/bulgaria-pm-boiko-borisov-resigns-after-party-defeated-in-presidential-poll>
- [9] BULGARIAN ASSOCIATION OUTSOURCING. *BOA Annual Industry Report 2018*. Sofia. 2018. 87 s. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://outsourcinginbg.com/sites/default/files/BOA_industry%20report_30102018.pdf
- [10] Bulgaria's Aspiration to Join OECD Is on Agenda of Minister Liliyana Pavlova during OECD Forum. [online]. In: *Bulgarian News Agency*. Sofia. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <http://www.bta.bg/en/c/DF/id/1788590>
- [11] COUNTRY ECONOMY. [online]. Dostupné na: <https://countryeconomy.com/deficit/bulgaria>
- [12] DABOROWSKI, Tomasz. Citizens of Bulgaria and Romania receive full rights on the EU labour market. [online]. In: *Centre for Eastern Studies*. 2014. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-01-08/citizens-bulgaria-and-romania-receive-full-rights-eu-labour-market>

- [13] DIMITROV, Dimitar et. al. *Understanding Reform: A Country Study for Bulgaria*. Viedeň: The wiiw Balkan Observatory. 2004. s. 16. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/understanding-reform-a-country-study-for-bulgaria-dlp-3252.pdf>.
- [14] DZHAMBAZOVA, Boryana. Bulgaria's Ex-Premier Nears Return to Power in a Key Election for Europe. [online]. In: *N.Y. Times*. 2017. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/03/26/world/europe/bulgaria-election-boiko-borisov.html>
- [15] DZHEKOVA, Rositsa – WILLIAMS, Collin. *Tackling the Undeclared Economy in Bulgaria*. [online]. Sheffield: University of Sheffield, 2014. 93 s. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2430876
- [16] EMERGING EUROPE. *European parliament votes to admit Bulgaria and Romania to Schengen area*. [online]. 2018. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://emerging-europe.com/news/european-parliament-votes-to-admit-bulgaria-and-romania-to-schengen-area/>
- [17] EUROPE MOVEMENT INTERNATIONAL. *Free Movement and Schengen: A No Borders Europe*. [online]. Brusel. 2018. s. 3. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://europeanmovement.eu/wp->
- [18] EUROPEAN CENTRAL BANK. *The definition of price stability*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-08]. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/pricestab/html/index.en.html>
- [19] EUROPEAN COMMISSION. *2002 Regular Report On Bulgaria's Progress Towards Accession*. [online]. Brusel: European Commission, 2002. 149 s. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_2002.pdf

- [20] EUROPEAN COMMISSION. *Bulgaria Monitoring Report*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. 41 s. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/06/monitoring_report_bg_en.pdf
- [21] EUROPEAN COMMISSION. *CAP Context Indicators 2014-2020: Gross Fixed Capital Formation*. [online]. Brusel: European Commission, 2017. s. 2. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/context/2017/c28_en.pdf
- [22] EUROPEAN COMMISSION. *Commission Opinion on Bulgaria's Application for Membership of the European Union*. [online]. Brusel, 1997. 137 s. [cit. 2019-01-15]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-97-11_en.pdf
- [23] EUROPEAN COMMISSION. *COMPOSITE PAPER: Reports on progress towards accession by each of the candidate countries*. [online]. Brusel, 1999. 48 s. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: <https://www.ikv.org.tr/images/files/B30-en.pdf>
- [24] EUROPEAN COMMISSION. *Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en
- [25] EUROPEAN COMMISSION. *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006 – 2007*. [online]. Brusel: European Commission, 2006. 58 s. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_en.pdf
- [26] EUROPEAN COMMISSION. *Identification of applicants (EURODAC)*. [online]. Brusel. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/identification-of-applicants_en

- [27] EUROPEAN COMMISSION. *Information on the Results of the EU Accession Negotiations with Croatia*. [online]. Brusel: European Commission, 2011. 29 s. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/hp/results_of_th_eu_accession_negotiations_with_croatia.pdf
- [28] EUROPEAN COMMISSION. *Regular Report From The Commission On Bulgaria's Progress Towards Accession*. Brusel. 1998. 56 s. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_EC-Regular%20Report%20Bulgaria_en_1988.pdf
- [29] EUROPEAN COMMISSION. *Report On Progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism*. [online]. Štrasburg: European Commission, 2018. s. 11. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-bulgaria-com-2018-850_en.pdf
- [30] EUROPEAN COMMISSION. *Report on the Results of the Negotiations on the Accession of Bulgaria and Romania to the European Union*. [online]. Brusel: Commission's Departments. 2005. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/result_of_neg_final_council_version_st05859_0405_en.pdf
- [31] EUROPEAN COMMISSION. *Schengen Area*. [online]. Brusel. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en
- [32] EUROPEAN COMMISSION. *The 2018 Convergence Report: Review of Member States' progress towards euro adoption*. [online]. Brusel. 2018. s. 1-3. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip078_en.pdf

- [33] EUROPEAN COMMISSION. *The Common Agricultural Policy at a Glance*. [online]. Brusel. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en#Timeline
- [34] EUROPEAN COMMISSION. *The Phare Programme annual report 1995* [elektronický zdroj]. Brusel: Office for Official Publications of the European Communities. 52 s. [cit. 2019-01-15]. ISBN 92-78-07160-9. Dostupné na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/89ba238a-6747-48d2-8928-63dc1741f>
- [35] EUROPEAN COUNCIL. *Presidency Conclusions*. [online]. Brusel: European Council. 1999. [cit. 2019-01-16]. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/hel_en.htm
- [36] EURÓPSKA KOMISIA. *Často kladené otázky o ochranných doložkách, obsiahnutých v Zmluve o pristúpení Bulharska a Rumunska*. [online]. Brusel: Európska komisia, 2005. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-396_sk.htm
- [37] EURÓPSKA KOMISIA. *Európa bez hraníc: Schengenský priestor*. [online]. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií EÚ, 2015. s. 4. [cit. 2019-03-03]. ISBN 978-92-79-46129-3. Dostupné na: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/schengen_brochure/schengen_brochure_dr3111126_sk.pdf
- [38] GANEV, Georgy. Costs and Benefits of Euro Adoption in Bulgaria. [online]. In: *FINESS Working Paper*. č. 5.3. Berlín: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, 2009. s.19-23. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/119502/1/diw_finess_05030.pdf
- [39] GIDADHUBLI, Raghavenbrarao – MOHANTY, Arun. Russia: Continuing Debate over 'Shock Therapy'. [online]. 2002. Vol. 37, No. 50. [cit. 2018-12-18]. In: *Economic & Political Weekly*. ISSN 4998-5002. Dostupné na: 85

<https://www.epw.in/journal/2002/50/commentary/russia-continuing-debate-over-shock-therapy.html>

- [40] GULDE, Anne Marie. *The Role of Currency Board in Bulgaria's Stabilization*. [online]. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1999. s. 5. [cit. 2019-12-20]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/1999/pdp03.pdf>
- [41] Half of Bulgaria's SMEs Fear Bankruptcy. [elektronický zdroj]. In: *Novinite – Sofia News Agency*. Sofia. 2012. [cit. 2019-02-12]. Dostupné na: https://www.novinite.com/view_news.php?id=141784
- [42] HAMPL, Mojmír. *Euro area humiliates Bulgaria*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2018. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/en/public/media_service/interviews/media_2018/cl_18_180913_hamp_l_omfif.html
- [43] INTERNATIONAL MONETARY FUND. *World Economic Outlook: Challenges to Steady Growth*. [online]. Washington, DC: International Monetary Fund, 2018. s. 156. [cit. 2019-02-06]. ISSN:1564-5215. Dostupné na: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WEO/2018/October/English/main-report/Text.ashx?la=en>
- [44] KOPEVA, Diana – SHTEREV, Nikolay – BLAGOEV, Dimitar. Basic Determinants of Bulgarian Industrial Growth After the EU Accession Bulgaria. [online]. In: *Acta Technica Corviniensis – Bulletin of Engineering*. Hunedoara: Editura Politehnica, 2010. č. 4. s. 83-90. [cit. 2019-02-12]. ISSN: 2067-3809. Dostupné na: <http://acta.fih.upt.ro/pdf/2010-4/ACTA-2010-4-12.pdf>
- [45] KOZBUNAROVA, Alexandra. IT Industry is About to Reverse the Brain Drain Trend in Bulgaria. In: *Trending Topics*. [online]. [cit. 2019-02-17]. Dostupné na: <https://www.trendingtopics.at/bulgaria/it-industry-is-about-to-reverse-the-brain-drain-trend-in-bulgaria/>

- [46] MEDINA, Leandro – SCHNEIDER, Friedrich. *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?* [online]. New York: IMF, 2018. 76 s. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WP/2018/wp1817.ashx>
- [47] MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Žiadosť o udelenie schengenského víza*. [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?ziadost-o-udelenie-schengenskeho-viza>
- [48] MINISTRY OF FINANCE OF THE REPUBLIC OF BULGARIA. *Financial Implementation of ISPA*. [online]. [cit. 2019-02-12]. Dostupné na: http://www.minfin.bg/upload/17208/ISPA_ImplementationInformation_Oct%202015-ENG.pdf
- [49] MINISTRY OF PRESIDENCY. *Report on the Program of the Presidency of the Republic of Bulgaria of the Council of the European Union*. [online]. Sofia. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: https://eu2018bg.bg/upload/3078/Report_BG_Presidency.pdf
- [50] MZVaEZ SR. *Ekonomická informácia o teritóriu: Bulharská republika*. [online]. Sofia: Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Bulharsku, 2018. 32 s. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Bulharsko++++ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+2018>
- [51] NIKOLOVA, Pavlina. Negotiating for EU membership? The case of Bulgaria and Romania. [elektronický zdroj]. In: *Croatian Yearbook of European law & Policy*. roč. 2. č. 2. Záhreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2006. s.393 – 412. [cit. 2019-01-16]. ISSN 1845-5662. Dostupné na: <https://hrcak.srce.hr/28528>
- [52] PIENKOWSKI, Jakub. Bulgaria's Aspirations for eurozone Membership. [online]. In: *The Polish Institute of International Affairs*. Varšava. 2018. č. 130. [cit. 2019-02-28]. Dostupné na: http://www.pism.pl/files/?id_plik=24889

- [53] POHL, Gerhard a kol. Privatization and Restructuring in Central and Eastern Europe: Evidence and Policy Options [elektronický zdroj]. In: *World Bank Technical Paper*. Washington, D.C.: World Bank, 1997, č. 388. 46 s. [cit. 2019-12-19]. ISSN: 0253-7494. Dostupné na: <http://documents.worldbank.org/curated/en/524921468759910530/pdf/multi-page.pdf>
- [54] REPUBLIC OF BULGARIA. *National Agriculture and Rural Development Plan 2000-2006*. [online]. Sofia, 2002. 101 s. [cit. 2019-01-18]. Dostupné na: https://www.esiweb.org/pdf/bulgaria_BG_NARDP2000-06_version%202002.pdf
- [55] ROAF, James et al. *25 Years of Transition: Post-Communist Europe and the IMF*. [online]. Washington, D.C.: IMF, 2014. s. 14. [cit. 2018-12-19]. ISBN: 978-1-49834-201-8. Dostupné na: https://www.imf.org/media-Websites/IMF/imported-flagship-issues/external/pubs/ft/reo/2014/eur/eng/pdf/erei_sr_102414.ashx
- [56] ROBINSON, Frances. WSJ: Bulgaria, Romania Schengen Negotiations to Remain Blocked. [online]. In: *Sofia News Agency*. 2011. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://www.novinite.com/articles/132329>
- [57] SUBEV, Vladimir. *Currency board in Bulgaria: twenty years later - pros and cons*. [online]. 2017. [cit. 2018-12-19]. Dostupné na: <http://bnr.bg/en/post/100848803/currency-board-in-bulgaria-twenty-years-later-pros-and-cons>.
- [58] SUTHERLAND, Joe. *An Economy In The Dark*. [online]. San Francisco: Wikimedia Foundation, 2014. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na: <http://joesutherland.rocks/shadow/>
- [59] SVETOVÁ BANKA. *Bulgaria: Country Snapshot*. [online]. 2018. [cit. 2019-02-06]. Dostupné na: <http://pubdocs.worldbank.org/en/759511539245388831/Bulgaria-Snapshot-Oct2018.pdf>

- [60] ŠTĚRBA, Václav. *Proces rozšiřování EÚ: Vztah Evropské unie ke kandidátským/přistupujícím zemím*. [online]. Praha: Parlamentní institut ČR, 2005. 17 s. [cit. 2019-01-17]. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20649>
- [61] THE ECONOMIST. [online]. *Borisov is back*. 2014. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.economist.com/europe/2014/10/11/borisov-is-back?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e>
- [62] THE SOFIA GLOBE. *European Parliament votes call on EU leaders to admit Bulgaria and Romania to Schengen*. [online]. Sofia. [cit. 2019-03-03]. Dostupné na: <https://sofiaglobe.com/2018/12/11/european-parliament-votes-call-on-eu-leaders-to-admit-bulgaria-and-romania-to-schengen/>
- [63] TODOROVA, Stela. Bulgarian agriculture in the conditions of the EU Common Agricultural Policy. [online]. In: *Journal of Central European Agriculture*. č. 17. Plovdiv: Agricultural University Plovdiv, 2016. s. 107-118. [cit. 2019-02-10]. ISSN 1332-9049. Dostupné na: <https://jcea.agr.hr/en/issues/article/1678>
- [64] TSOLOVA, Tsvetelia. *Bulgaria to allow its fourth-biggest bank to collapse*. [online]. In: *Reuters*. 2014. [cit. 2019-02-05]. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-banking/update-5-bulgaria-to-allow-its-fourth-biggest-bank-to-collapse-idUSL6N0PM28G20140711>
- [65] UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. [online]. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>
- [66] VALKANOV, Nikolay – GREBENICHARSKI, Stiliyan. *CAP: 10 Years in Bulgaria*. [online]. Sofia: InteliAgro, 2017. 22 s. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: http://inteliagro.bg/Files/68819a12-0220-46d7-bed4-e2e702607680CAP_10_years_in_Bulgaria_EN.pdf
- [67] WIGHT, Jonathan – FOX, Louise. Economic Crisis and Reform in Bulgaria, 1989-92. In: *Balkanistica*. [online]. č. 11. s. 127-146. [cit. 2019-02-15]. ISSN 0360-2206.

Dostupné na:
<https://pdfs.semanticscholar.org/0e32/e1e5efa579999eb5ae0bf09cde365a99c94d.pdf>

- [68] WORLD BANK. *Productivity in Bulgaria: Trends and Options*. [online]. Washington, D. C.: World Bank, 2015. 137 s. [cit. 2019-02-04]. Dostupné na: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Bulgaria/Bulgaria-Productivity-6-26-15-eng-web.pdf>
- [69] YANAKIEVA, Ivanka. The agricultural land problems in Bulgaria and implementation of the Common Agricultural Policy. [online]. In: *Agricultural Economics*. č. 53. Praha: Czech Academy of Agricultural Sciences, 2007. s. 189-193. [cit. 2019-01-18]. ISSN 1805-9295. Dostupné na: <https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/00177.pdf>

Online databázy:

- [1] EUROSTAT. [online]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00203&plugin=1>
- [2] INVESTING. [online]. Dostupné na: <https://www.investing.com/currencies/eur-czk>
- [3] NATIONAL STATISTICAL INSTITUTE OF BULGARIA. Arrivals of visitors from abroad to Bulgaria. [online]. Sofia. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://infostat.nsi.bg>
- [4] REPUBLIC OF BULGARIA National statistical institute. [online]. Dostupné na: <http://www.nsi.bg/en>.
- [5] The Privatization and Post-Privatization Control Agency. [online]. Dostupné na: <http://www.priv.government.bg/>
- [6] TRADING ECONOMICS. [online]. Dostupné na: <https://tradingeconomics.com/bulgaria/housing-index>

- [7] TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2018. [online]. Dostupné na: <https://www.transparency.org/cpi2018>
- [8] VIRTUAL CENTRE FOR KNOWLEDGE ON EUROPE. [online]. Dostupné na: <http://www.mtholyoke.edu/~enche20v/classweb/negotiation%20chapters.html>
- [9] WORLD BANK OPEN DATA. [online]. Dostupné na: <https://data.worldbank.org>